

Torsdagen den 29 maj

Kl. 19.30

§ 1 Nytt system för ADB inom folkbokförings- och beskattningsområdet (forts.)

Fortsattes överläggningen om skatteutskottets betänkande nr 32.

Herr LUNDGREN i Kristianstad (m):

Herr talman! Teknikens utveckling har på många olika områden gett oss hjälpmedel som, om man utnyttjar dem rätt, kommer att underlätta våra möjligheter att utveckla samhället i en positiv riktning, men som också, om de utnyttjas fel, kan skada den enskilda människan. Till dessa hjälpmedel hör bl. a. den automatiska databehandlingen.

Problem i samband med ADB och genomförande av ADB-system på olika områden har tidigare vid flera tillfällen diskuterats i kammaren och bl. a. lett fram till 1973 års beslut om en särskild datalag.

Det står emellertid nu klart att ytterligare åtgärder inom en ganska snar framtid behövs för att ordentligt kunna skydda den enskildes integritet och för att söka begränsa registrering av olika persondata. Det är nämligen endast genom en begränsad registrering som man kan nå varaktiga och säkra garantier mot ett framtida missbruk av dessa uppgifter.

I den motion som moderata samlingspartiet väckte vid riksmötets början sade man bl. a. att partiet för sin del vill sträva efter att i största möjliga utsträckning dela upp alla nödvändiga uppgifter i skilda register som också kan placeras rent fysiskt på olika platser i landet. Vi krävde vidare att man skulle försöka få ett bättre underlag för beslut när det gäller integritetsskyddet för de enskilda medborgarna genom att utvärdera vad införandet av datalagen har inneburit och att också utvärdera vad datainspektionen har lyckats åstadkomma under den tid den har verkat. Under denna tid bör man i görligaste mån, sade vi, visa återhållsamhet med införandet av nya datasystem. Vi ansåg också att man bör grundlagfästa vissa regler när det gäller insamling och registrering på dataområdet av olika personuppgifter.

Utnyttjande av ADB i samband med beskattning hänför sig inte till något nytt beslut. Redan 1963 beslöt riksdagen att införa ADB-system. Man diskuterade då liksom nu frågan om man skulle införa ett riksomfattande system eller om man kunde nöja sig med ett länssystem. Länssystemet var dyrare, men departementschefen anförde bl. a. decentraliseringsskäl och beredskapsskäl som fördelar med det länsvisa systemet. 1972 avvisade riksdagen ett förslag om centralt personregister,

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

delvis, i avvaktan på den datalag som antogs år 1973. Datalagen innebär, som jag tidigare har sagt i enlighet med moderata samlingspartiets uppfattning, inte att man automatiskt kan få fritt fram för att bygga upp stora datasystem. Dessa kan fortfarande i och för sig utnyttjas obehörigt.

När det gäller den fråga som i dag är aktuell och som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 32 är vi i utskottet överens om att det av modernitetsskäl är nödvändigt att införa ett nytt ADB-system. Riksskatteverkets utredning i frågan började 1972, och det principförslag som lades fram 1974 redovisade tre olika alternativ. Samtliga dessa, det bör betonas i det här sammanhanget, bedöms uppfylla de krav som kan ställas på ett nytt system, och samtliga innebär också besparingar jämfört med det nuvarande.

Herr Sundkvist har tidigare redogjort för de tre alternativen. Det rent centrala alternativet avvisades redan från början. Diskussionen har således stått mellan det s. k. central/regionala systemet – med registerföring centralt och med utskrifter regionalt på länsstyrelserna – och det rent regionala systemet, där även registerföringen sker på 14 olika anläggningar ute på 14 länsstyrelser. Efter utvärderingen av olika faktorer föreslog utredningen ett central/regionalt system.

En fråga i detta sammanhang förefaller litet märklig. I ett missiv till principförslaget förklarade riksskatteverket att det beslut som riksdagen bara för några timmar sedan fattat beträffande en ny ordning för taxering och skatteadministration i första instans också kräver ett nytt ADB-system. Man sade i detta missiv att tidsmässiga skäl gjorde att man redan nu måste inrikta utvecklingsarbetet på ett av alternativen. Man förutsatte då att statsmakterna senare skulle godkänna den inriktning som riksskatteverket hade i sitt arbete. Från 1974 innebar detta att man inriktade arbetet på just ett central/regionalt system, vilket förefaller ganska anmärkningsvärt eftersom riksdagens år 1963 antagna principbeslut då fortfarande gällde. Det innebar ett regionalt system.

Den proposition som lagts fram ansluter i stort sett till utredningens förslag, med vissa förändringar. Den största är att man vill att folkbokföringen t. v. när det gäller registerföringen skall bedrivas regionalt. Man skall göra det i avvaktan på framtida ställningstaganden då det gäller utformningen av folkbokföringen, men man har inte tagit ställning för att det även i fortsättningen skall vara ett regionalt system. Propositionen innebär att man bygger upp ett centralt skatteregister där länsstyrelserna via terminaler kan få de data som finns centralt lagrade.

I det här sammanhanget kan jag också påpeka att Sveriges länsdatachefer föreslagit att man även skulle kunna tänka sig att utveckla och använda ett system med minidatorer, där man till en betydligt lägre kostnad än den som föreslagits i utredningen, när det gäller det regionala alternativet, skulle kunna förse samtliga länsstyrelser med datorer. Det är speciellt intressant med tanke på att vi för framtiden får räkna med att ytterligare flera gånger byta maskinuppsättning och att man redan nu måste se in i framtiden och kunna följa den tekniska utvecklingen.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

Utskottets majoritet har i huvudsak anslutit sig till propositionen.

Herr talman! Det gäller nu vid bedömningen av de olika alternativen, och i det konkreta ställningstagandet, att väga principer och värderingar mot praktiska fördelar för de olika alternativen. Vi uppfattar detta från moderata samlingspartiets sida i hög grad som en principfråga, när det gäller om vi skall ha ett centralt eller regionalt skatteregister.

Låt mig granska några av de faktorer som ligger till grund för valet av systemalternativ. Jag tittar då bara på alternativen central/regionalt resp. regionalt system. När det gäller beslutsfunktioner har i motioner hävdats att det central/regionala systemet kommer att innebära en centralisering av dessa. Man säger i utskottets betänkande att man räknar med att inte få någon centralisering av beslutsfunktioner. Oavsett hur det i praktiken kommer att bli kan man räkna med att en viss centralisering kommer att ske. År 1963, när den här frågan tidigare diskuterades och departementschefen förordade det regionala systemet, var motivet bl. a. just att man inte skulle frångå de decentraliseringssträvanden som då fanns i förvaltningen.

Den andra faktorn som kan tas upp i det här sammanhanget är kostnadsfrågan. Enligt propositionen skiljer det mellan de här två alternativen, till det regionala systemets nackdel, 10–12 milj. kr. årligen. 1963, när man beslöt införa det regionala systemet, var skillnaden 5 milj. kr. Penningvärdeförsämringen sedan dess innebär att skillnaden i dag kan sägas vara ungefär densamma som 1963. Sveriges länsdatachefers förslag ställer sig ännu billigare i förhållande till det regionala systemet. Det kan också i det här sammanhanget hävdas att Statskonsult i ett remissvar säger att på 5–10 års sikt kommer skillnaderna troligen att bli mindre än de redovisats vara i utredningen och i propositionen.

När det gäller säkerhetsaspekten säger utredningen och propositionen att funktionssäkerheten är hög för bägge alternativen och alltså fullt tillräcklig. Säkerheten anses vara något större i ett centralt system, men det är å andra sidan självklart att skulle ett fel uppstå i det centrala skatteregistret så kommer det att påverka samtliga läns arbete på skattemrådet; ett fel i något av de 14 regionala registren kommer enbart att påverka arbetet i den regionen.

I fråga om smidighet ges det regionala systemet ett försprång framför det central/regionala systemet – man kan utnyttja flera datorer i ytterligare länsstyrelser. Smidighetsaspekten kan i alla fall inte sägas väga till det central/regionala systemets fördel.

En punkt som utskottet i sitt betänkande har gått förbi ganska lätt är beredskapsskåpet, vilket är mycket beklagligt. I utredningen sägs att man vid utformningen av det här systemet inte skall ta hänsyn till vad som kan hända i krig eller under beredskapsförhållanden. Det är självklart att samhällsapparaten även under krigs- och beredskapsförhållanden skall fungera. När det gäller säkerheten under de här förhållandena framstår det också som självklart att det regionala systemet är att föredra, vilket bl. a. överstyrelsen för ekonomiskt försvar har anfört i sitt remissvar till utredningen.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom
folkbokförings- och
beskattningsområ-
det*

I utskottets betänkande sägs att det skulle vara lättare att bevaka ett register och därmed förhindra sabotage än att ha 14 regionala. Men här gäller samma sak som beträffande funktionssäkerheten. Skulle ett sabotage utföras och lyckas mot det här enda registret, så får det större konsekvenser än om man lyckas utföra sabotage mot ett av de regionala registren. År 1963 anfördes också beredskapsskäl som ett av motiven för länsregistersystemen.

När det gäller den personliga integriteten kommer principfrågan in i bilden. I utskottets betänkande sägs det att man från integritetssynpunkt kan räkna det central/regionala systemet och det rent regionala som jämställda. Egentligen är det inte så. Om man tänker sig in i framtiden, där man eventuellt riskerar ett obehörigt utnyttjande, är det mycket lättare att för sådana ändamål använda ett centralt register än 14 regionala. Vi vet inte heller resultatet av översynen av folkbokföringen. Kanske kommer det om ett par tre år ett förslag om ett centralt personregister som kan komplettera skatteregistret, vilket i sig självt innehåller många persondata. Steg för steg går det på detta sätt att få ett centralt registersystem med utbyggnadsmöjligheter.

Vi inom moderata samlingspartiet anser alltså att när skillnaderna är så små mellan systemen, bör man välja det som på lång sikt är bäst från integritetssynpunkt. Vi bedömer där att det regionala systemet helt klart är det bästa.

Huvudskälen för utskottets förslag och propositionen förefaller vara dels ekonomiska – jag har tidigare visat att man 1963 inte direkt tog någon hänsyn till vad departementschefen anförde om att de ekonomiska skälen inte fick vara avgörande. Dels är de tidsmässiga. – Det beslut som fattats om en ändring av skatteadministration och taxering i första instans skulle i så fall försenas i genomförandet. Inte heller anser vi att denna tidsmässiga aspekt får läggas till grund för ett beslut i en principfråga av så stor vikt för den framtida databehandlingen. Eftersom riksskatteverket tydligen självt till en del har inriktat utvecklingen till det central/regionala systemet kan man säga att riksdagen på ett sätt har blivit överspelad. Vi anser inte att de tidsmässiga skälen talar för att man skall införa det central/regionala systemet.

Låt mig citera vad utskottet säger i sitt betänkande när det gäller skillnaderna mellan de olika förslagen:

”Innan utskottet går in på en närmare behandling av de olika frågorna vill utskottet som sin mening framhålla, att motsättningarna mellan förslagen i propositionen å ena sidan och motionerna å andra sidan enligt vad som framgår av de skäl som ligger till grund för de olika ställningstagandena i realiteten inte är större än att de borde kunna överbryggas.”

Det innebär alltså att det förslag som framförs i reservationen är fullt möjligt att genomföra av praktiska skäl, eftersom skillnaderna är väldigt små enligt utskottsmajoriteten.

Utskottet säger vidare: ”Frågan hur ADB-systemet bör utformas är således i första hand en teknisk fråga som bör lösas efter en avvägning

mellan de faktorer som påverkar ifrågavarande gemensamma intressen.”

Det är just på denna punkt som reservanternas skiljer sig från majoriteten. Vi anser inte att detta enbart är en teknisk fråga. Det är en principfråga att genomföra ett system som nu och framför allt för framtiden är det bästa från integritetssynpunkt och från alla de andra synpunkter som jag tagit upp här, inte minst från beredskapssynpunkt. Eftersom vårt förslag om ett regionalsystem enligt utskottets majoritet är lika acceptabelt, bör man också enligt vår uppfattning genomföra det.

Jag yrkar därmed bifall till reservationen som är fogad till skatteutskottets betänkande nr 32.

I detta anförande instämde herr Magnusson i Borås (m) och fru Troedsson (m).

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Det nuvarande systemet för automatisk databehandling inom folkbokförings- och beskattningsområdet tillkom, såsom förut har sagts här, år 1963.

Utvecklingen inom dataområdet har gått snabbt framåt, och när det nuvarande systemet snart behöver ersättas är det naturligt att man försöker anpassa den nya maskinparken och den nya tekniken till den utveckling som skett. Men därutöver är det också nödvändigt att vad man nu skall bygga upp också skall kunna anpassas till de reformer som förestår i fråga om skatteadministrationen och då speciellt i dess första instans.

I propositionen 1975:57 föreslås att det nya ADB-systemet liksom förut bör inriktas på att tillgodose anspråken för folkbokföringen och beskattningen. Den regionala samhällsplaneringens behov av dataservice bör tillgodoses genom att andra dataanläggningar utnyttjas, främst då kanske överskotts kapaciteten på länsanläggningarna.

Det system som har tillämpats alltsedan 1963 har varit uppbyggt som regionala enheter. Sedan 1969 är det bara 14 länsstyrelser som har dataanläggningar, medan tio länsförvaltningar är utan sådana. Samordningen mellan länsstyrelserna sker via referensregister, och vidare har man fått ta kontakt med varandra inom länsstyrelserna, men för vissa ändamål har det också funnits riksomfattande register.

Frageställningen har då varit, om det nya systemet skulle byggas upp på samma sätt som det gamla eller om andra lösningar som finns att tillgå är bättre. De alternativ som framförts utöver ett utpräglat regionalt system vid 14 länsstyrelser är givetvis i första hand ett helt centralt system, men det har också visat sig möjligt att få fram ett blandat system, som har förtjänsterna att både tillfredsställa kraven på ett centralt systems effektivitet och bevara inflytandet ute i regionerna.

Detta system – kallat det central/regionala systemet – föreslås i propositionen bli genomfört, och utskottets majoritet har anslutit sig till detta förslag.

Nr 96

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom
folkbokförings- och
beskattningsområ-
det*

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom
folkbokförings- och
beskattningsområ-
det*

Stora delar av verksamheten kan alltså ligga kvar på regional nivå, och i datalagens mening kommer länsstyrelserna att vara ansvariga för uppgifternas lämnande.

Integritetsfrågorna har behandlats i flera motioner och av utskottet tillmätts den största betydelse. De har också tagits upp i de yttranden som avgivits av konstitutionsutskottet och civilutskottet. I själva sakfrågan om nödvändigheten av att slå vakt om integritetsskyddet tror jag inte att det finns någon skillnad mellan motionärer och reservanter å den ena sidan och utskottsmajoriteten å den andra. Det enda som skiljer är att reservanterna anser att integriteten tillgodoses något bättre i det regionala än i det blandade systemet.

Även om utskottsmajoriteten anser att integritetsskyddet inte är beroende av om systemet är regionalt eller central/regionalt – vi menar att de båda systemen är likvärdiga i det fallet – vill utskottet på alla sätt medverka till att undanröja de farhågor som eventuellt kan finnas. Skatteutskottet understryker således i sin skrivning vikten av att integritetsskyddet i det fortsatta utvecklingsarbetet tillmätts den allra största betydelse. Man är också med på att en medborgarkontroll övervägs i form av särskilda ansvarsnämnder. Men man vill även från utskottet understryka att det också finns andra datasystem som borde underkastas samma kontroll.

I detta sammanhang skall också framhållas att det enda centrala inslag som föreslås i fråga om register rör beskattningen och är avsett som ett internt arbetsregister. Detta register är nästan ett livsvillkor för att den nya skatteadministrationen skall kunna genomföras. Ur kontrollsynpunkt är en samlad uppgiftsbild nödvändig, och detta dataregister kommer att vara ett mycket viktigt medel exempelvis för att spåra upp skatteflyktingar. Men det fyller också en stor uppgift även för andra ändamål när det gäller att snabbt klara av allt taxeringsarbete. Allmänheten och arbetsgivarna kan också beräknas få en lättnad genom minskat uppgiftslämnande. Dessa fördelar nås också till en lägre kostnad än med ett rent regionalt system, och herr Lundgren i Kristianstad har nyss talat om att det rör sig om 13 milj. kr. per år.

För vissa länsstyrelser uppstår härutöver mycket stora förbättringar. Jag syftar då på de tio länsstyrelser som i dag saknar egna dataanläggningar och måste anlita dem som finns hos andra län. Dessa tio kommer nu att via terminaler få direkt tillgång till dataregister.

Utskottet kan inte dela reservanternas uppfattning att risken för driftstörningar är större i det föreslagna central/regionala systemet än i ett system med många små datorer. Det torde vara lika lätt att ordna reservfunktioner centralt som i varje region. Därtill skall läggas det faktum att de maskiner och system som nu föreslås är väl beprövade och att riskerna för haverier är mycket små.

De mindre datorer som föresvävar reservanterna torde knappast vara beprövade, och frågan är om de ens finns att tillgå i dagsläget. Utskottet har den uppfattningen att ett val av ett utpräglat regionalt system skulle

medföra förseningar i genomförandet inte bara av datasystemen utan också av den angelägna reformeringen av taxeringen i första instans som riksdagen för några timmar sedan beslutade om.

Då utskottet därutöver anser att det är helt möjligt att i det tillstyrkta förslaget tillgodose syftena i motionsyrkandena, anser utskottet att ett uppskov är ett för dyrt pris att betala.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SUNDKVIST (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wärnberg påpekar att det inte lär vara någon skillnad i önskan att slå vakt om integriteten mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Jag vill gärna stryka under det. Jag tror att även majoriteten i skatteutskottet vill slå vakt om den personliga integriteten i de datasystem som vi nu planerar att genomföra. Vad vi reservanter har påpekat är att möjligheten att slå vakt om integriteten bör vara större i ett decentraliserat regionalt system.

Herr Wärnberg inledde sitt anförande med att säga att utvecklingen inom dataområdet går snabbt framåt. Det är alldeles riktigt. Av den anledningen skall man kanske inte så enkelt som herr Wärnberg gör vifta bort tanken på minidatorer. De kanske kommer att visa sig vara från både ekonomiska och andra synpunkter fördelaktigast. Jag kan inte komma ifrån uppfattningen att ett regionalt system skulle ge en ökad flexibilitet. Det ger en närmare kontakt mellan myndighet och datapersonal, vilket vi kan vara tacksamma för att vi har i det nuvarande systemet. Det vore beklagligt om vi gick förlustiga den i ett kommande system.

Herr LUNDGREN i Kristianstad (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligtvis svårt att exakt beräkna vilka kostnadsskillnader som kan uppstå mellan de olika förslagen. I propositionen angavs skillnaden mellan de två alternativen bli 10–12 milj. kr. Den kan bli mindre och den kan bli något större. Men det intressanta är också att 1963 var man av olika skäl beredd att acceptera denna skillnad. Ett av de skäl som anfördes var just beredskapsskäl, vilket herr Wärnberg över huvud taget inte nämnde i sitt anförande. Vad skall man göra i exempelvis en sabotagesituation under ett krigsförhållande då man inte kan utnyttja det centrala registret? Kommer det att finnas manuella system som kan användas i stället?

Reservanterna har inte föreslagit att man nu till varje pris skall utnyttja minidatorer. Men, som herr Sundkvist sade tidigare, man bör inte avfärda det förslaget alltför enkelt, för vi kommer flera gånger att byta utrustning på detta område. Om vi i dag hade ett regionalt system med beprövade, tekniskt ytterligare förbättrade minidatorer kunde vi kanske få ett ännu bättre och mer funktionssäkert regionalt system i framtiden. Man bör titta på detta.

Låt mig sedan också ställa en fråga till herr Wärnberg. Vi har ett riks-

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom
folkbokförings- och
beskattningsområ-
det*

dagsbeslut från 1963, som fortfarande ligger fast, om ett regionalt system. Hur kan det då komma sig att myndigheterna sedan ungefär ett år tillbaka har inriktat sig på ett annat system än det som finns i dag och som är grundat på ett riksdagsbeslut som fortfarande gäller? Myndigheterna har alltså gått emot riksdagens uttalade mening.

Herr WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill ingalunda vifta bort förslaget om minidatorer, men jag har sagt att minidatorer över huvud taget kanske inte finns i marknaden i dag – kanske inte ens i sinnevärlden. Då kan det stå oss alltför dyrt att invänta ett system med minidatorer, därför att då kommer inte den proposition som vi tog för en stund sedan att kunna genomföras. Det betyder inte att jag viftar bort förslaget om minidatorer, men det avgörande skälet för mig har varit att vi snabbt måste kunna sätta ett datasystem.

När det gäller kostnaderna anser jag att om man i dag med det central/regionala systemet kan få samma saker utförda, samma integritets-skydd enligt min uppfattning, samma tillförlitlighet och det till en kostnad som är 10–12 milj. kr. lägre per år – 13 milj. kr. sade herr Lundgren i Kristianstad nyss – alltså till ett betydligt lägre pris, måste man väl ändå ta det systemet.

Beträffande beredskapsskälerna skulle jag vilja säga att det är lättare att bevaka en stor enhet än att bevaka 14 eller flera enheter ut i landet. Beredskapsskälerna väger alltså ungefär lika tungt vilket system man än väljer.

På frågan om varför myndigheterna håller på att planera för ett nytt system trots att det gamla riksdagsbeslutet gäller tycker jag verkligen att myndigheterna skall ha rätt att planera sitt arbete framöver för det system som de tycker är bäst. Det är sedan fråga om att genomföra det, och då kommer vi in i ett annat läge.

Herr LUNDGREN i Kristianstad (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl ändå så att myndigheterna i sitt planeringsarbete rimligen bör utgå från gällande beslut och möjligen parallellt med den inriktningen också utveckla alternativa förslag. Men man bör i första hand ta det system som riksdagen tidigare har beslutat.

Herr Wærnberg säger sedan att han och majoriteten av utskottet bedömer att integritetsskyddet blir bättre och att man får lättare att ur beredskapssynpunkt bevaka ett centralt register. Det är möjligt. Jag kan hålla med om att bevakningen av ett centralt register i och för sig blir lättare att genomföra. Men om denna bevakning, som ju inte kan bli hundraprocentigt säker, inte skulle fylla sitt syfte utan det centrala registret blir förstört, innebär det en betydligt större skada för det svenska samhället än om vi hade ett regionalt system. Det är samma sak när det gäller funktionssäkerheten och integritetsskyddet. Vidare måste det

rimligtvis vara lättare att otillbörligt utnyttja ett centralt system än 14 regionala system.

Herr SUNDKVIST (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wärnberg använde sig av uttrycket att vi "inte har tid" att invänta de små datorerna. Det ger mig anledning att något kommentera den tidsaspekt som man har lagt på den här frågan i utskottsmajoritetens skrivning och även i propositionen, där man säger att man mycket snabbare kan genomföra ett central/regionalt system än ett regionalt system.

Vid den uppvaktning av datafolk från regionalnivå som jag haft tillfälle att vara med om – jag nämnde den i mitt huvudanförande – konstaterade just dessa personer att det som var allra mest avgörande för tidsaspekten var inte det ena eller andra systemet, ett regionalt eller central/regionalt system. Det avgörande var de resurser i form av pengar och personal som man ville satsa på en omläggning av skattedata. De tekniska resurserna var på intet sätt avgörande, inte heller vilket system man använde sig av.

Herr WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Från såväl beredskapssynpunkt som funktionssynpunkt finns det för- och nackdelar med båda systemen. Om ett centralt system sätts ur skick kommer stor skada att uppstå, men det är enklare att bevaka ett sådant system. Det går lättare att åstadkomma skador på datorer som finns på många ställen i landet. Utskottet har bedömt systemen såsom i stort sett likvärdiga. Då har andra synpunkter fått vara avgörande för utskottets ställningstagande.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Den utan tvivel väsentligaste delfrågan i det föreliggande betänkandet är problemen kring den enskildes integritetsskydd i datasamhället.

Vi har i Sverige sedan mitten på 1700-talet en s. k. offentlighetsprincip. Den innebär som bekant att alla statliga och kommunala myndigheter måste visa medborgarna alla sina handlingar om så begärs. Problemet i dagens datasamhälle är att få omsorgen om den enskildes integritet att gå ihop med vår lika uppskattade rätt till insyn i myndigheternas förhållanden.

Det kom ett regeringsförslag till riksdagen om ett stort centralt personregister över alla medborgare år 1972. En samlad opposition bestående av folkpartiet, centern, moderata samlingspartiet och vänsterpartiet kommunisterna stoppade detta förslag. Motiveringen till avslaget var i korthet att en datalag måste finnas före fortsatt registeruppbyggnad. Genom en datalag skulle vi ha möjlighet att övervaka dataregistren och förhindra eventuellt missbruk av dem. Datalag först – dataregister sedan, det var i korthet riksdagens beslut, till vilket folkpartiet mycket aktivt bidrog.

Nr 96

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom
folkbokförings- och
beskattningsområ-
det*

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom
folkbokförings- och
beskattningsområ-
det*

Nu har vi en datalag efter riksdagsbeslut 1973. Datalagen innebär i korthet att inga personregister med data om individer får föras utan tillstånd eller kontroll av datainspektionen, som är en nyinrättad institution med bl. a. fyra riksdagsmän i en styrelse på nio personer. Datainspektionen har vittgående möjligheter att kontrollera och förbjuda olika dataregister och har ansvar för att de förs så, att inte enskilda individer skadas av dem. Som bekant kan den som så önskar en gång om året få ett utdrag med alla uppgifter om sig själv. Man har rätt att göra anmärkningar och få rättelser införda.

En av de största faror som hotar den enskilde från olika dataregister-innehavare – offentliga som enskilda – är när samkörning av register sker. Var för sig välmotiverade och, vad innehållet beträffar, godtagbara register kan vid en samkörning skapa ett nytt register med ett för den enskilde uppenbarligen skadligt innehåll. Vid samkörning av register utgår datainspektionen från att varje sådan samkörning utgör ett nytt register, för vilket alltså tillstånd fordras – detta oavsett om de två samkörda registren har fått tillstånd var för sig.

Datalagens och datainspektionens tillkomst innebär att folkpartiet sedan 1972 har fått gehör för ett par av sina starkaste krav när det gäller skyddet för den enskildes integritet mot dataövergrepp. I det föreliggande betänkandet har folkpartiet fått tillfälle att ytterligare understryka sina krav beträffande integritetsskyddet.

Utöver vad vi nu anfört om integritetsskyddet i ett nytt datasystem bör som bakgrund till behandlingen i detta betänkande beaktas skatteutskottets betänkande nr 31, som kammaren nyss behandlade. I detta betänkande har utskottet under betydande enighet tillstyrkt nya riktlinjer för skatteadministration och taxering i första instans, föreslagna i propositionen 87. Skatteadministrationen skall byggas ut och effektiviseras, bl. a. genom ett väl utbyggt ADB-stöd. Skattekontrollen skall förbättras därigenom – ett krav som alla partier ställt sig bakom.

När det gäller den enskildes integritet i samband med inrättandet av ett nytt internt arbetsregister för beskattning gör skatteutskottet i det betänkande som vi nu behandlar, nr 32, ett klart uttalande att "ett betryggande skydd måste skapas mot obehörigt utlämnande av uppgifter om individer". Uttalandet gäller för både de regionala register som skall finnas kvar och det nya centrala arbetsregistret. Skatteutskottets betänkande, som endast innebär en principiell tillstyrkan av ett fortsatt systemutvecklingsarbete, understryker att "integritetsskyddet i det fortsatta utvecklingsarbetet bör tillmätas stor betydelse". Utskottet utgår ifrån att riksskatteverket och statskontoret bedriver det fortsatta utvecklingsarbetet i nära samarbete med datainspektionen. Därigenom garanteras ett parlamentariskt inflytande över systemets fortsatta utformning.

Det kan förtjäna framhållas här att departementschefen tillmötesgått krav från flera remissinstanser när han utarbetat propositionen. Det ursprungliga systemförslaget har reviderats så att den av departementschefen föreslagna – och nu av skatteutskottet tillstyrkta – uppläggningsen fått en blandat re-

gional och central karaktär bl. a. av integritetsskäl. Skatteutskottet förutsätter att det fortsatta utvecklingsarbetet kommer att bedrivas utifrån den utgångspunkten att beslutanderätten och registeransvaret i datalagens mening skall i allt väsentligt ligga kvar hos länsstyrelserna. Skatteutskottet har särskilt understrukit detta med hänsyn till de farhågor för centraldirigering som uttryckts i vissa motioner.

När nu dels departementschefen föreslagit att systemstrukturen för det interna skatteregistret skall ha en blandad regional och central karaktär, dels skatteutskottet starkt understrukit detta och särskilt poängterat integritetsskyddets beaktande vid det fortsatta systemarbetet, anser jag att de motionärer som av integritetsskäl önskat ett helt regionalt system måste vara tillgodosedda. För att ytterligare understryka allvaret i vad skatteutskottet sagt har i utskottets hemställan tillagts att i det fortsatta utvecklingsarbetet skall beaktas vad utskottet anfört.

Samtidigt med att jag yrkar bifall till utskottets hemställan vill jag understryka att folkpartiet fortfarande är starkt engagerat i problemet om integritetsskyddet för den enskilde, trots de förbättringar som partiet fått gehör för sedan 1972. Läget i dag, när vi diskuterar ett internt arbetsregister för beskattningen, är ett annat än före datalagens och datainspektionens tillkomst. En del trygghetsåtgärder är genomförda, men folkpartiet vill nu försöka lösa de kvarvarande problemen genom att gå längre in mot kärnfrågan och kräva svar på bl. a. detta: *Vad* är det som får registreras och *vem* skall bestämma hur varje datauppgift skall se ut? Starkare kontroll i detta hänseende måste skapas och detta oavsett om berörda register förs av statlig, kommunal eller enskild institution. Det är i *dessa* frågor om ett registers innehåll och utnyttjande som integritetsriskerna ligger och detta oavsett om ett register förts centralt eller regionalt.

Herr LUNDGREN i Kristianstad (m) kort genmäle:

Herr talman! Utskottet har inte i teknisk mening gjort någon ändring i det förslag som lagts fram. Det är bara så att utskottet uttalandevis har givit ytterligare försäkringar om att integritetsskyddet skall tillgodoses. Men samma invändningar som rent tekniskt kunde resas mot propositionens förslag finns kvar.

Herr Hörberg säger att efter det att datalagen infördes 1973 kan man acceptera centrala register. Det skulle vara intressant att höra om herr Hörberg och folkpartiet nu också är beredda att acceptera exempelvis ett centralt personregister på folkbokföringens område som komplettering till skatteregistret. Det måste rimligen herr Hörbergs uttalande innebära.

Herr HÖRBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi behandlar i dag frågan om ett internt arbetsregister för beskattningen, och det är ett principbetänkande om den saken som vi i dag skall besluta om. Det är också för att ge direktiv för det fortsatta systemarbetet som skatteutskottet har gjort vissa förstärkningar och klarlägganden av det som departementschefen har sagt och som vi i stort

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

sett är nöjda med. Utöver de punkter vi har understrukt har vi dessutom i utskottets hemställan sagt att vi utgår från att vad vi i detta sammanhang anfört, där vi alltså har förstärkt departementschefens krav, skall beaktas i det fortsatta systemarbetet.

Jag vill understryka vad jag nyss nämnde – och som f. ö. stämmer med de krav som folkpartiet har i sitt partiprogram – att riksdagen skall ha inflytande över datasystemets uppläggning och utveckling. I det betänkande som nu ligger på riksdagens bord står det att skatteutskottet förutsätter att riksskatteverket och statskontoret i fortsättningen utvecklar datasystemet i samarbete med datainspektionen. Via datainspektionen har alltså riksdagen det parlamentariska inflytande över systemutvecklingen som vi kräver. Därmed är vi nöjda i dagens läge.

Herr LUNDGREN i Kristianstad (m) kort genmäle:

Herr talman! I så fall vill jag i sammanhanget nämna att datainspektionen i sitt yttrande över utredningens förslag inte ville genomföra de här centrala registren.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har varit och är principiella motståndare till stark centralisering av dataregistren. Vi menar att man inte skall underlätta för myndigheter eller privatekonomiska intressen att kartlägga människors privatliv.

Diskussionen kring den nu aktuella propositionen har dock övertygat oss om att integritetsfrågan i det här fallet inte i avgörande grad påverkas av om man väljer den av propositionen förordade lösningen eller inte. Dels är – på gott och ont – utvecklingen så pass långt gången då det gäller kopplingsmöjligheter mellan register att man svårligen kan förändra uppbyggnaden, och integritetsfrågan får i stället bevakas via den särskilda integritetslagstiftningen, dels är det obestridligen för vissa skattepolitiska ändamål ett intresse för en effektiv skattebevakning att man kan göra de kopplingar som propositionen siktar till.

När jag nu tar till orda är det därför i första hand för att understryka en helt annan sida av datainformation. Man kan ha olika perspektiv på användning av data. Det är en politisk maktfråga. Data kan användas för att öka myndigheternas kontroll över människors förhållanden. Men de kan lika väl användas för att öka den offentliga informationen om samhällets problem och utveckling. Att samhällsförhållandena kan undersökas och att resultaten kan bli offentligt kända och spridda – det är av central betydelse för den allmänna politiska diskussionen. Offentlighetsprincipen vinner därpå. Initiativen nedifrån i det politiska och administrativa systemet kan stimuleras.

På länsstyrelserna är det tyvärr så, att dataproduktionen ensidigt byggs upp för att passa skattemyndigheternas behov. Samhällsplaneringen och dess databehov har inte spelat någon egentlig roll för utformningen. Detta är en allvarlig brist. Länsdata utgör en synnerligen viktig statistisk källa

för länsförvaltningens samhällsvetenskapliga uppgift, för informationen till allmänheten, press och kommuner om vad som händer i länet.

Det är därför helt felaktigt att – som tyvärr skett i stor utsträckning – samhällsvetenskapligt utrednings- och planeringsarbete blivit undanskuffat och endast kunnat räkna med att få sina behov tillgodosedda i den mån skatteintressena ansett sig böra bevilja plats därför.

Jag tror att det finns mycket litet kunskap i riksdag och regering om vad detta undanskjutande av det samhällsvetenskapliga databehovet har inneburit. Bristande utnyttjande av datacentralerna gör att statistikarbete fått ske för hand, vilket är uppenbart orationellt. Det innebär att viktiga upplysningar inte kommit fram, vilket fått negativ effekt både för planeringsarbetet och för den offentliga diskussionen.

Vi har t. ex. en dålig sysselsättningsstatistik här i landet. Vi har folkräkning bara vart femte år. Och folkräkningsresultaten publiceras först ett par år efter räkningen. Vi har AKU-statistiken, som bygger på urvalsundersökningar och som är nästan värdelös i sina länssiffror på grund av slumpfelen. Det finns ingen som helst klar bild av vad som händer med arbetskraften och sysselsättningen på länsnivå, inga faktiska data, genom vilka man kan följa utvecklingen. Men genom skattedata kan man kvartalsvis följa den och få exakta och pålitliga data – förutsatt att man gör vissa programmeringsarbeten av engångskaraktär. Att sådana här och liknande möjligheter inte utnyttjats i högre grad sammanhänger enligt min uppfattning med den trånga och egoistiska inställning som har gjort datainformation till något av ett monopol för skattemyndigheterna.

Herr talman! Det är också uppenbart att en användning av skattedata för samhällsplaneringsändamål förutsätter en viss regional självständighet på dataområdet. En förvaltning måste kunna ta initiativ efter de utredningsbehov som betingas av den regionala situationen. Skall man lita till välvilja från någon central databank, försvinner denna möjlighet. Dessutom får man svårigheter med kontakterna. Utredning av ett regionalt problem måste kunna försiggå på det regionala planet. Källmaterialet måste finnas där. Kontorspersonalen, på vars arbete så mycket beror, måste ha kontakt med källan och möjlighet att fortlöpande resonera med utredningsledningen om materialet.

Kort sagt: Vill man ha en initiativrik förvaltning, en förvaltning som är rationell och obyråkratisk – då skall man inte gå över en viss gräns när det gäller centralisering av datainformation.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottets. Men det är vår förhoppning att utskottets påpekanden rörande samhällsplaneringens legitima roll i sammanhanget skall leda till ett bättre sakernas tillstånd. För samhällsplaneringsarbetet liksom för länsbefolkningens och kommunernas möjlighet att få en information och ett utredningsarbete, som gagnar den öppna offentliga debatten, är detta av stor betydelse. Alltför mycket har samhällsinformationen fått stå tillbaka för skattemyndigheternas intressen ute på länsförvaltningarna. Det är tid att få till stånd en förändring – både i demokratin och i rationalitetens intresse.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

Herr WILKMAN (m):

Herr talman! Först vill jag bara säga att mycket av det som herr Claeson uttalade förstår jag mig över huvud taget inte på. Man skall komma ihåg en sak – och det är väl det väsentliga – att nästan samtliga de uppgifter som vi nu diskuterar inom själva skatteområdet är sekretessbelagda och skall användas av taxeringsmyndigheterna, inte av några andra. Det tror jag är en grundprincip som vi verkligen skall hålla fast vid.

Herr talman! Jag skall kort, även om mycket har sagts i denna debatt, försöka slå fast några principiella ståndpunkter i detta sammanhang. Det är mycket viktigt vad vi väljer för system på det här området, eftersom detta system sedan säkerligen kommer att vara i funktion under 10, 15 eller kanske 20 år. Vi kan näppeligen vända om med ett lappkast, om vi skulle bli missnöjda om t. ex. tre, fyra eller fem år.

Utskottet säger i betänkandet uttryckligen att skillnaderna, både tekniskt och ekonomiskt, mellan de registeralternativ som riksskatteverket har utrett är små. Utskottet gör även ett allmänt uttalande, som i stort sett är ett uttryck för en förhoppning om att man skall kunna komma överens, oavsett vilket system som man väljer. Vidare vet vi att RS-utredningen mycket klart och enstämmigt uttalar – och det gör även representanter för riksskatteverket när man frågar dem – att nuvarande regionala struktur fungerar utomordentligt bra och har gjort det hela tiden.

Det sägs vidare uttryckligen av riksskatteverket att samtliga presenterade systemalternativ, som alltså finns med i RS-utredningen, ger god lönsamhet. Därför, herr talman, menar jag att vi egentligen uppenbarligen talar om marginella tekniska och ekonomiska skillnader. Det är då, menar jag – utöver de konkreta invändningar mot det av utskottsmajoriteten förordade systemet som bl. a. herrar Lundgren i Kristianstad och Sundkvist anfört – ytterst en principfråga vad vi skall ta för ställning i dag.

Skall vi gå vidare på en väg ledande till flera centraliserade ADB-system eller sträva mot en mer decentraliserad ordning? Jag vill framhålla att vi under de gångna fem-tio åren, när vi i samhället successivt har vant oss vid och installerat datoranläggningar och datorsystem inom myndighetsvärlden, i mycket har levt i något slags övertro på dessa centrala system. Vi har byggt ut en rad centraliserade system.

Jag skall bara ta ett exempel, nämligen riks försäkringsverkets stora anläggning i Sundsvall, RAFA-registret, där vi har kunnat bevittna en rad problem av både teknisk och ekonomisk natur under den tid systemet har varit i gång. Vi har så sent som i vår här i kammaren diskuterat de äkta kostnader som RAFA-systemet har lett till och som väl ingen hade räknat med från början. I detta system, herr talman, vill man nu göra komplexiteten ännu större. Utöver pensioner, sjukförsäkringar och barnbidrag finns det, såvitt jag förstår, planer på att bidragsförskott, värnpliktsbidrag, studiemedel osv. skall integreras med detta system. Det är alldeles uppenbart att den utvecklingen medför problem, vilket bl. a. herr

Sundkvist och herr Lundgren i Kristianstad redan har varit inne på.

Samtidigt vet vi att den rent tekniska utvecklingen har givit en situation där maskinvaran har blivit billigare, medan systemvaran, dvs. mjukvaran, har blivit allt dyrare. Jag menar, herr talman, att man borde stanna upp och tänka efter: Är satsningen på breda, centrala register vettig? Skall vi låsa oss för 10–15 år framåt? En senare övergång till ett regionaliserat system torde i praktiken vara omöjlig, framför allt av ekonomiska skäl.

Jag finner det inte övertygande bevisat – och jag har verkligen studerat RS-utredningen – vari ens de tekniska fördelarna skulle ligga med det centraliserade systemet. 90 % av de enskilda uppgifterna i skattosammanhang stannar kvar inom regionen. Uppgifterna skulle med det föreslagna systemet sändas per post fram och tillbaka, företrädesvis i form av magnetband.

Framför allt är hela frågan om registeransvarigheten problematisk, och den tar utskottet inte upp med ett ord. Så finns de konkreta problem som berörs i reservationen, i första hand integritetsfrågan. Den löser man inte, herr Hörberg, bara genom att man skriver hårt och kraftfullt i utskottsbetänkandet. Man måste ju från början vara på det klara med att den kan lösas minst lika tillfredsställande i vårt system som i de förordade systemen. Här vill jag återigen hänvisa till datainspektionens yttrande – ett yttrande som trots allt kommer från den myndighet som i första hand har att beakta just integritetsaspekten.

Vad sedan beredskapsfrågorna beträffar har riksskatteverket entydigt sagt att just där är ett regionaliserat system att föredra. Funktionssäkerheten har herr Lundgren i Kristianstad redan varit inne på.

Läget är ett annat efter tillkomsten av datalagen och datainspektionen, säger herr Hörberg. Märk då att datainspektionens styrelse – och där har vi haft majoritet hela tiden – konsekvent har arbetat för att minimera antalet centrala befolkningsregister och hela tiden strävat efter att decentralisera. Det har vi gjort av beredskapsskäl och av funktionsskäl, för detta är också en del av hela integritetsfrågan.

Sammanfattningsvis, herr talman: Jag tycker att det vore en olycklig utveckling, om vi i dag beslutade oss för att acceptera det system som föreslås i propositionen och som utskottsmajoriteten tillstyrker. Rent principiellt borde vi förorda en decentralisering, även om den skulle kosta ett antal miljoner kronor mer per år. Integriteten bör få kosta de slantarna. Lönsamheten är, som jag redan har påpekat, god i bägge alternativen.

Det som jag tycker är tråkigt i sammanhanget är, till sist, att folkpartiet uppenbarligen har hoppat av från sin traditionella vakhållning kring den personliga integriteten. Jag hoppas verkligen att detta är ett enstaka olycksfall i arbetet och att folkpartiet i övrigt skall fortsätta att slå vakt om den personliga integriteten, eftersom den frågan är så viktig i den utveckling vi nu befinner oss i.

Herr HÖRBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag börjar från slutet: Herr Wijkman uttryckte en för-

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

hoppning om att folkpartiet skulle fortsätta sin vakthållning kring den personliga integriteten. Jag tycker knappast att jag skulle behöva säga att det är självklart. Det anförande jag höll nyss handlade inte om någonting annat än vad folkpartiet har gjort, gör och kommer att göra för att garantera den personliga integriteten.

Vidare sade herr Wijkman att han var emot "breda, centrala register". Det är ju inte alls fråga om sådana breda centrala register, utan det är fråga om länsstyrelserna skall ha de innehållsrika registren hos sig. Vad utskottets majoritet förordar är ett internt register för beskattningsuträkning, skattekontroll och skatteadministration.

Herr Wijkman var kort inne på registeransvarigheten. Jag vet inte hur han har läst betänkandet, men utskottet har starkt understrukit att registeransvaret i datalagens mening skall ligga hos länsstyrelserna.

Sedan sade herr Wijkman något som jag tycker är riktigt, nämligen att man löser integritetsfrågan lika bra med ett regionalt register. Jag anser också att man löser den lika bra med ett regionalt register – eller ett central/regionalt register; det beror på hur man lägger upp register-systemen och vilka kontroller man bygger in i dem. Om de är regionala, central/regionala eller upplagda på något annat sätt har ingen betydelse för integritetsskyddet.

Datainspektionens uttalande på sin tid gjordes ju innan departementschefen hade anpassat sig efter remissyttrandena. Datainspektionen tillstyrkte faktiskt ett centralt uppdateringsregister.

Herr talman! Reservanterna har inte mycket att säga i sin reservation. Jag förstår dem, eftersom de krav som majoriteten har ställt i betänkandet är så starka att det inte är mycket kvar att reservera sig för. Det står i en mening om integritetsskyddet att motionsyrkandena i första hand grundar sig på den uppfattningen att regionala system är bättre ägnade att tillgodose integritetsskyddet än centrala. Jag tycker att skatteutskottets majoritet visar att den uppfattningen har mycket svagt underlag.

Herr CLAESON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Orsaken till vad jag framhöll – och som herr Wijkman sade sig inte förstå – är just skillnaden mellan olika system för beskattning och folkbokföring. Jag vill ytterligare understryka vad jag tidigare sade. För oss är det angeläget att framhålla att f. n. är det behov som tillåts dominera datapolitiken skatteadministrativt. Planeringsdata är styvmoderligt behandlade. Det visar sig dels i att åtskilliga samhällspolitiska sammanhang inte klarläggs i den regionala politiken, dels i att planeringen blir tekniskt irrationell. Som jag nämnde tidigare är det exempelvis massor av data som behandlas för hand.

Samhällsdata är i princip lika viktiga som skattedata. Det är viktigt att man garanterar god och rationell tillgång på samhällsdata. Om skatteadministrativa hänsyn får styra datapolitiken, kan samhällsdata komma i kläm. Jag anförde exempel på det i mitt inlägg, när jag talade om att skattedata möjliggör den bästa fortlöpande sysselsättningsstatistik

som står att få men inte utnyttjas systematiskt till följd av att data läggs upp och administreras med ensidig hänsyn till skatteadministrativa skäl.

Nr 96

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Claeson vill jag säga att det finns flera andra metoder att bedöma sysselsättningsläget. Vi har arbetskraftsundersökningarna som ett första instrument, och vi har naturligtvis den löpande statistiken från försäkringskassorna. Jag vet inte varför vi skall blanda ihop skatteuppgifterna och den information vi får i de registren med detta. Jag tror att vi löser det problemet på ett bättre sätt i annan ordning, och jag tror också att vi skall särskilja de olika registren.

Jag har aldrig, herr Hörberg sagt att ett central/regionalt eller regionalt system har ungefär samma betydelse ur integritetssynpunkt – det är herr Hörberg som påstår detta. Jag uttalar mig inte så enkelt att jag säger att det beror på hur man konstruerar systemet, utan jag har efter moget övervägande kommit fram till att ett regionaliserat system, oavsett om det rör beskattningsområdet eller andra områden, är att föredra.

Herr Hörberg anser att reservationen skulle vara torftig. Jag tycker att den innehåller en väldig massa läsning – herr Hörberg bör läsa den noga. Den behandlar detta med funktionssäkerhet och beredskapsskäl, för att ta två exempel. Och om inte herr Hörberg har begripit att det här har med integritetsfrågor att göra, så tycker jag han skall läsa datalagen, för där får man klart för sig detta i förarbetena. Det är ju ytterst en fråga om integritet, nämligen hur systemet fungerar tekniskt och ekonomiskt, inte bara i ett perfekt läge som det vi har i dag ur demokratisk synvinkel utan även i andra situationer.

Herr Hörberg framhåller att datainspektionen uttalade sig för ett centralt uppdateringsregister. Ja, just det – ett centralt uppdateringsregister, ett referensregister, där vi hade fyra fem variabler: namn, personnummer, adress, kön och eventuellt någon variabel till. Det hade vi så att säga för att hålla ordning på befolkningen – man skall veta var den är mantalsskriven osv. – men det var aldrig fråga om den bredd som det är fråga om i skatteregistren. Det är just för att undvika den här typen av uppväxande svampar av centrala system som datainspektionen har gått på linjen centralt referensregister och så långt möjligt i övrigt en decentralisering.

Slutligen säger herr Hörberg att folkpartiet har gjort, gör och kommer att göra mycket för att slå vakt om integriteten. Jag håller med om att ni har gjort mycket och jag hoppas att ni kommer att göra mycket, men ni gör inte mycket, i alla fall inte just i kväll.

Herr HÖRBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi står här och ger varandra rekommendationer. Herr Wijkman tycker att jag borde läsa reservationen. Jag har givetvis gjort det. Och jag kan i min tur rekommendera herr Wijkman att läsa majoritetsuttalandet i betänkandet, eftersom herr Wijkman säger att vi i

161

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

kväll inte gör någonting för den personliga integriteten. Herr Wijkman bör då ta och läsa betänkandet en gång till.

Jag kan hänvisa till mitt första anförande, där jag inte ägnade mig åt något annat än integritetsfrågan, därför att jag anser den vara så väsentlig. Jag tog inte upp frågan om systemens tillförlitlighet och funktion, eftersom det system som riksskatteverket och statskontoret gemensamt föreslår är ett beprövat system. Det finns en mängd företag i näringslivet som med framgång har använt ett ungefär likartat system de senaste åren, och jag har själv varit med om att utarbeta ett sådant.

Beredskapssynpunkterna har också beaktats i dessa system tidigare. Man har förseglade reservregister som garanti. Och när det gäller beredskapen kan det vara intressant att nämna att t. o. m. försvarets inkallelser till mobilisering i stort är upplagda enligt samma tankegångar med tre dataanläggningar.

Nu är det så att vi skall kombinera ett bibehållet integritetsskydd för medborgarna med den effektivare skattekontroll och övervakning som vi fattade beslut om före middagsrasten. Det är den lösning som är bäst i detta hänseende som vi förordar. Man kan få en rättvis skatteberäkning, en rättvis skattekontroll över hela landet mellan olika län med en sådan här registeruppläggning. Det tror jag att herr Wijkman och jag är överens om. Man kan, som herr Wijkman sade i sitt första anförande enligt mina anteckningar, lösa integritetsfrågan lika tillfredsställande i ett regionalt register som i ett centralt. Jag anser det vara riktigt, och det kräver skatteutskottet. Genom att vi har datainspektionen med i systemuppläggningsarbetet anser jag att vi får den riksdagskontroll i fortsättningen som vi kan önska oss.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Det framstår som föga meningsfullt att vi försöker slå varandra i huvudet med olika sidor i utskottsbetänkandet.

Jag vill bara säga som sista ord till herr Hörberg: Man har inte löst integritetsproblemen bara därför att man uttryckligen talar om dem och kraftfullt uttalar sig för ett integritetsskydd i utskottsbetänkandet. Det gäller också att välja ett system som är anpassat för detta. Därvidlag vidhåller jag att det av herr Hörberg förordade systemet är sämre, och jag ansluter mig i det avseendet till de tankegångar som fru Anér så målande givit uttryck för i sin motion med anledning av propositionen.

Herr talmannen anmälde att herr Hörberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Jag förstår utomordentligt väl att det roar herr Wijkman att gråta krokodiltårar över folkpartiet och mig, men det är faktiskt litet för tidigt.

Det som jag har intresserat mig för i den här frågan är om den enskildes

integritet skadas av att data om hans skatteförhållanden rent fysiskt befinner sig i ett internt skatteregister i Stockholm eller ute på ett antal länsstyrelser, som kommunicerar med ett centralt uppdateringsregister i Stockholm.

Jag kan börja med att konstatera att jag aldrig skulle ha gått med på att ansluta mig till ett betänkande som jag trodde skulle skada medborgarnas berättigade krav på integritet.

Datainspektionen har i denna fråga, liksom flera andra gånger, utgått från principen att ju flera stora, övergripande register det finns i landet, dess svårare är det att skydda dem. Principen är riktig så långt den räcker och gäller framför allt när sådana register flerdubblas i många olika ägares händer. Då blir det verkligen svårt att överblicka vad som sker med dem. Mot den bakgrunden krävde jag mycket riktigt i en motion att man skulle pröva ett mera decentraliserat system, eftersom jag såg det som ett sätt att skydda integriteten.

Sedan har utskottet blivit övertygat om – och övertygat mig om – att det finns tekniska och ekonomiska skäl för att det interna skatteregistret skall vara centralt – fastän fortfarande under kontroll av länsstyrelserna både legalt och i praktiken, vilket vi lyckades få in i utskottets skrivning. Då uppstår den fråga som det egentligen handlar om här i kväll, fastän den inte har nämnts så högljutt: Måste man avstå från möjligheterna att snabbt motverka skattesmitning och ge laglydiga medborgare god service därför att integriteten då kommer i fara? Måste vi göra det valet?

Jag tror inte det, och därför ansluter jag mig till utskottet den här gången. Integritetskravet framförs – i både den inhemska och den internationella debatten – från två helt olika håll, med helt olika motiveringar. Kravet kommer dels från höger, från människor som inte vill att staten skall kunna kontrollera deras ekonomi alltför väl, dels från vänster, från dem som inte vill att staten eller några andra skall få ytterligare makt till att försämma diskriminerade gruppers ställning genom att få bättre insyn i deras liv. Det är den senare sorten människor som jag är angelägen om att skydda, och det är den förra sorten som gagnas av att skattemyndigheterna får det svårt att rykta sitt värv.

Den verkliga integriteten består däremot i att se till att medborgaren har möjlighet att kontrollera att det som står om honom är sant. De möjligheterna anser jag faktiskt ökar genom de uttalanden som utskottet har gjort i sitt betänkande. De krav som där uttrycks på medborgerlig och parlamentarisk insyn i systemutformningen är starkare än några som hittills gjorts av en utskotsmajoritet här i landet. Där öppnas vägar till en kontroll av data nedifrån, en kontroll som jag är utomordentligt angelägen om att vidga ytterligare. Jag anser att vi här har fått chanser att ge integritetsskyddet ett verkligt innehåll som blir större än vad som kunde åstadkommas genom en formell decentralisering, som i och för sig kunde vara till nytta. Jag har alltså inte ändrat avsikten med min motion, men jag har funnit det vettigt att använda andra medel för att nå målet.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

Jag har i motionen pekat på de faror som kan följa med de stora personregistren, men jag anser för min del att utskottet i det här speciella fallet med ett internt arbetsregister har skapat möjligheter att bemästra de farorna, möjligheter som är bättre än vad enbart en decentralisering kunde åstadkomma. Den verkliga faran med de stora dataregistren är nämligen, som herr Hörberg nämnde, samkörningen, eller vad man kan kalla det legala missbruket av dataregistren. Mot det hjälper tyvärr ingen decentralisering. Det är medborgaren skäligen likgiltigt om hans personliga uppgifter ur en mängd register samkörs med register i hela landet eller i hela länet. Däremot bör det vara honom till glädje om datorerna används för en så effektiv skattesmitarjakt över länsgränserna att de hederliga skattebetalarna får det litet bättre eller i varje fall mer rättvist.

Utskottets skrivning, som kallar det centrala registret för ett internt arbetsregister, har enligt min mening satt ett absolut stopp för att det kan användas för något annat ändamål än sitt ursprungliga. Det är i varje fall den tolkning som jag vill stå för. Den skrivningen anser jag vara ett bättre integritetsskydd än en rad länsregister utan den garantin.

Det som oroar medborgaren är nämligen att han under hela sitt liv och var han än rör sig skulle följas eller rättare sagt skymmas av en dataskugga som tas för verkligare än han själv. Den dataskuggan är alltså de data om honom och hans liv som olika myndigheter i många olika sammanhang nedtecknat och sedan skickat runt till varandra.

Felet med dessa data är inte bara att de kan vara fel – vilket givetvis händer. Felet är att de förlorar större delen av sitt värde t. o. m. för myndigheterna själva, när de dras ur sitt sammanhang, och detta har ju bara den först insamlade instansen någon möjlighet att bedöma. Felet är också – och det är allra viktigast – att de gör det omöjligt för medborgaren att själv bestämma vilken bild av sig själv han vill lägga fram för världen, och i vilken grad han vill – i alla sektioner av tillvaron – dra med sig sina handlingar från alla andra sektioner.

Det här är en fråga som man kan avfärda med ett moraliskt omdöme: En människa skall väl stå för sina handlingar! Men det är inte så enkelt. Frågan om vem som skall få definiera en människas bild är oftast en avvägning mellan olika intressen och inte en vetenskaplig sannsingsfråga. I ena ändan av skalan – det som vi egentligen diskuterar här i kväll – kan man ta medborgaren som vill dölja sina inkomster för taxeringsnämnden. Där är det klart vems intresse som skall ta över. I andra ändan av skalan har vi den straffade som skall återanpassas i arbetslivet och har ett berättigat krav på att arbetsgivare och kamrater inte skall veta allt om hans förflutna. Någonstans mittemellan har vi den arbetssökande, som inte vill att arbetsförmedlingen skall fråga företagsläkaren på hans föregående arbetsplats. Vi har också ungdomar med dåliga betyg som kan bli rent förtvivlade vid tanken på att visa sina blanketter med idel ettor och tvåor för en tänkbar arbetsgivare. Men, står det i en artikel i senaste numret av Hertha, om arbetsgivaren vågar bortse från betygen händer det inte sällan att han efter en tid redovisar ett mycket positivt

intryck av pojken eller flickan som han anställde, och säger att det var ju inte alls som det stod i betygen!

På den långa skalan mellan de två ytterligheterna finns alltså en massa situationer där medborgaren har ett berättigat intresse av att få definiera sig själv och inte låta något dataregister göra det för honom. Det är av den anledningen som det är betänkligt när allt fler stora statliga register upprättas utan att man kan kontrollera hur de kopplas ihop. Därför anser jag att det är ett avgjort framsteg när utskottet i föreliggande betänkande säger sig inte ha något att erinra mot medborgarkontroll över datasystemen – inte bara över det som just i dag diskuterats. Detta visar på en av de vidareutvecklingar av datalagen som bör stå närmast i tur att leda till att datasäkerhet och personlig integritet i dataåldern får ett konkretare innehåll och djupare mening än med den nuvarande datalagen som vi alla är överens om är ingalunda fullkomlig, men den är en bra början.

Detta är en utveckling som jag vill arbeta för – inte att sätta upp en decentralisering som den enda barriären mot integritetshotet. Den kan vara bra ibland, men man får inte göra den så viktig att man glömmer andra, ännu viktigare skydd mot datahotet och ännu viktigare krav.

Jag skall nämna två av dessa krav. Det ena är: "Den enskilde måste skyddas bättre mot att myndigheter samlar på sig, utbyter och använder omfattande personinformation från en rad olika register." Jag understryker att det inte gäller det register vi talar om här i kväll, för det är ett internt arbetsregister.

Det andra kravet är: "De berörda måste få ett betydligt större inflytande över hur datasystem utformas, vilken information som skall samlas om dem och för vilka syften."

Jag anser att man i utskottsbetänkandet gått våra krav långt till mötes i de här fallen, herr talman, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller med fru Anér i mycket vad hon säger: om dataskuggan och om riskerna vid framkörning av stora myndighetssystem, om hela problematiken med mjukdata, dvs. registrering av om-dömen, värderingar osv., om allt detta är vi överens. Jag tycker också att det är bra med medborgarkontroller.

Men, fru Anér, egentligen är det ju bara så att man följer upp de intentioner som finns i datalagen! Det är ju inte särskilt märkligt att utskottet konstaterar att det värdefulla är att datainspektionen följer dessa frågor och följer systemuppbyggnaden. Det är ju datainspektionens uppgifter enligt datakungörelsen, och dessa finns angivna i datalagen som antogs här i riksdagen 1973.

Jag tycker alltså inte att det är så mycket att applådera dessa i och för sig självklara saker.

Fru Anér säger att hon aldrig skulle gått med på ett register som äventyrar medborgarnas integritet. Vi får hoppas att det här systemet skall

fungera så bra som fru Anér tror. Jag bara vidhåller att vi har olika uppfattningar om den här frågan, det hade vi kanske inte tidigare, men vi har det nu sedan vi fått se utskottets skrivning.

Fru Anér blandar in skattesmitare osv. och säger att det finns olika grupper som är intresserade av att driva integritetsfrågan, dels har vi dem till höger som vill att myndigheterna skall snoka så litet som möjligt för att de skall komma undan i skattehänseende, dels har vi dem till vänster som mer ideologiskt skulle vara oroad av alltför mycket uppgiftskontroll. Det där är en väl enkel argumentering, fru Anér. Jag vill bara hänvisa till riksskatteverkets egen utredning, där man faktiskt klart konstaterar att det inte är någon skillnad mellan de olika alternativen när det gäller möjligheterna att tekniskt och rationellt lösa skattekontrollen. Det är inte för att blockera möjligheterna till en effektiv skattekontroll vi står här och talar om fördelen av en decentralisering. Det hoppas jag fru Anér har klart för sig, utan det är för att vi är övertygade om att beredskapsmässiga, funktionsmässiga och integritetsmässiga skäl talar för en annan typ av system.

Herr talman! Jag har redan med herr Hörberg utvecklat detta, och det finns ingen anledning att fortsätta. Jag hoppas, fru Anér, att vi nästa gång vi diskuterar integritetsfrågor ånyo skall vara på samma linje och kunna slåss tillsammans och inte som nu i viss mån slå varandra i huvudet med detta betänkande.

Herr SUNDKVIST (c) kort genmäle:

Herr talman! När fru Anér nu snabbt blivit omvänd beträffande integritetsskyddet i den fråga vi nu behandlar, så förvånar det mig litet grand.

Både herr Hörberg och herr Claesson och nu är det fru Anér säger sig fortfarande vara litet betänksamma mot ett centralt personregister. I mitt huvudanförande framförde jag som en av nackdelarna i det central/regionala system som föreslås, att det medför risk för att det kan vara inkörsporten till ett fullständigt centraliserat datasystem med uppgifter om alla fysiska personer. Jag framförde inte den här synpunkten i mitt inledningsanförande som en tom fras, utan jag gjorde det därför att departementschefen i propositionen på s. 51 sagt följande:

”Jag anser vidare att skäl talar för att man inte nu genomför några mera genomgripande förändringar i ADB-systemet på folkbokföringsområdet bl. a. i avvaktan på ställningstagande till folkbokföringens framtida utformning och organisatoriska anknytning samt statsmakternas ställningstagande till frågan om inrättande av ett eventuellt basregister för fysiska personer.”

Detta ger mig anledning till en viss rädsla för att den centrala dataanläggningen kan vara en inkörspport till det som vi tidigare sagt nej till; ett centralt personregister. Jag vill fråga fru Anér: Var i utskottets skrivning har man tagit bort de tankegångar som finansministern här framför?

Fru ANÉR (fp) kort genmäle:

Herr talman! På den senare frågan får jag väl svara att eftersom den inte har med saken att göra förstår jag inte riktigt varför utskottet skulle ha behövt yttra sig om den.

Vad jag tänkte på, herr Wijkman, när jag talade om att vi behöver ett effektivt system för att just se till att en skattebrottsling inte kan komma undan genom att smita över länsgränserna, var det som står i utskottsbetänkandet – i majoritetens skrivning – att det skulle kunna bli fördröjningar i tidsplanerna och därmed skulle också genomförandet av den förbättrade skatteadministrationen och taxeringen i första instans förskjutas. Det var vad jag syftade på, och det var det som övertygade mig.

Sedan säger herr Wijkman att jag talade om truismer och självklarheter när jag talade om hur datalagen administreras. Det är faktiskt så att konstitutionsutskottet för bara någon månad sedan beställde en ny utredning, som just skall vidga datalagen så att den på allvar kan ta itu med de allvarliga frågorna som gäller medborgarnas inflytande över hur datasystem sätts upp och administreras. Hur jag och folkpartiet ställer oss till nästa proposition om ett centralt register beror på hur den är utformad och på hur medborgarnas berättigade krav på att medverka i att definiera sig själva och därmed få ett konkret integritetsskydd kommer att tillgodoses.

Herr SUNDKVIST (c) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju ett enkelt sätt att vifta bort min fråga, att säga att det inte är den vi diskuterar nu. Jag förutsätter att fru Anér, innan hon skrev sin motion, läste propositionen och även läste den före den här debatten. Departementschefen har i propositionen skrivit det som jag läste upp. Därför hör min fråga i allra högsta grad till det som vi nu debatterar. Det finns onekligen en viss risk för att det här är en inkörsport till det centrala personregister som vi tidigare har sagt nej till.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! När fru Anér talar om en skattebrottsling som smiter över länsgränsen, tror man nästan att man befinner sig i USA, där det är möjligt att åka från en delstat till en annan och därmed komma undan lagen. Men riktigt så illa är det inte i det här landet. Jag tror att vilket system vi än väljer, såsom också riksskatteverket sagt i sin utredning, skulle möjligheterna vara lika goda att komma åt det här problemet.

Jag är medveten om att en fördröjning skulle kunna inträffa. Men, fru Anér, vad beror den fördröjningen på? Jo, riksskatteverket har sedan drygt ett år tillbaka koncentrerat utvecklingsarbetet på ett mera centraliserat system. Såvitt jag vet har riksdagen inte någon gång uttalat sig för detta. Flera av remissinstanserna protesterade också emot det. Hade

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

bägge systemalternativen utvecklats parallellt skulle den här förseningen inte ha behövt inträffa.

Till sist vill jag upprepa att det är mycket klart utsagt i datalagen att datainspektionen skall ge föreskrifter och anvisningar för alla typer av system oavsett om det är myndigheter eller privata företag som organiserar systemen. Var tvisten har legat, fru Anér, borde vi väl vara överens om eftersom vi stridit tillsammans. Den har gällt hur man från början skall pröva det statliga registret. Skall man gå in och få ett förhandsgodkännande eller inte? Men att föreskrifterna skall ges av datainspektionen har det aldrig varit någon tvekan om.

Fru ANÉR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wijkman vet naturligtvis ännu bättre än jag att det är en stor skillnad mellan att ge föreskrifter i efterhand och att vara med under själva systemuppbyggnaden. Vi skall som medborgare och parlamentariker kunna få en ordentlig insyn i hur det här systemet byggs upp, detta är det väsentliga.

Systemet skall byggas upp så att det dels skyddar integriteten, dels ger en fullgod service till tjänst för dem som betalar sina skatter hederligt och inte vill betala för andra. Detta är det enda som frågan gäller.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! I motionen 2079 har jag tagit upp några allmänna synpunkter som inte enbart berör skatteväsendets datasystem. Jag har därvid funnit två frågor särskilt väsentliga och intressanta.

För det första: Varför går dataärendena här i riksdagen på något sätt vid sidan om den vanliga offentliga beslutsprocessen?

För det andra: Varför följer nästan alla statliga datasystem samma tekniska filosofi, baserad på stora centraliserade och integrerade register och direkt anknutna terminaler?

Rent ut sagt, herr talman, tror jag att svaret är att det beror på beslutsfattarnas – dvs. vår egen – okunnighet och rädsla för att den skall avslöjas. Detta har skapat en skygghet för datafrågorna som inte är bra. Först när vi får bort denna skygghet, kan vi få en verklig möjlighet till inflytande på datafrågornas lösning. Då kommer vi att upptäcka att datatekniken på ett helt annat sätt än hittills kan vara ett positivt hjälpmedel i samhällsplanering och samhällsutveckling. Det kan gälla lokaliseringspolitik, decentralisering, beredskap, ekonomi i rationaliseringsprocesserna, sociala reformer och mycket mera.

Men en förutsättning är att datasystemen konstrueras mera för medborgarnas behov än för förvaltningens handläggningsrutiner. Jag säger detta därför att jag vill protestera mot skatteutskottets principiella uppfattning i dessa frågor, som i betänkandet uttrycks med följande sats: "Frågan hur ADB-systemet bör utformas är således i första hand en teknisk fråga som bör lösas efter en avvägning mellan de faktorer som påverkar i frågavarande gemensamma intressen." Det borde vara lika

självlklart att riksdagen förbehåller sig rätten att göra dessa avvägningar som vi anser det vara att riksdagen gör likartade avvägningar, som ligger till grund för dess beslut när det gäller lokaliseringspolitik, decentralisering osv. Att det inte är självklart beror måhända på att vi förstår eller tror oss förstå lokaliserings- och decentraliseringsfrågor osv. men att vi skyggar för datafrågorna på grund av vår egen okunnighet.

Skatteutskottet vill nu, i linje med sin principiella inställning, överlämna väsentliga ADB-frågors lösning till experterna. Det gäller i första hand regionalpolitiska frågor, integritetsfrågor och frågor rörande data-behandling utanför skatteområdet.

I motsats till detta menar jag att medan de rent tekniska lösningarna med olika alternativ självfallet skall presteras av våra skickliga experter måste riksdagen göra avvägningarna och välja mellan olika alternativa lösningar. Det valet måste riksdagen göra på grund av egen erfarenhet, förvärvad genom egen medverkan i utvecklingsarbetet. Men härför behövs kunskaper – väsentligt mera kunskaper än vi har i dag –, förmåga att ange riktlinjer för arbetet och kompetens att bedöma olika förslag. Hittills har aldrig några alternativa förslag i datafrågor presenterats för riksdagen i fråga om vare sig utformning eller ambitionsnivå. Det är för att en sådan riksdagens realprövning skall bli möjlig som jag i min motion i detta ärende föreslagit att genomförandet av denna reform bör ledas av en nämnd med parlamentariskt inslag. Detta krav är så mycket mera berättigat som projektet är av mycket stor omfattning. I den styrgrupp som kommer att leda de kanske hundratalet tekniska experter som skall handha utvecklingsarbetet de närmaste åren är det enligt min mening inte bara naturligt utan också nödvändigt med ett starkt och kunnigt parlamentariskt inslag.

Fru Anér misstänker i sin motion att knappast något statligt datasystem medfört besparingar. Konsekvensen borde ju vara avslag på alla nya dataförslag. Jag delar nog delvis fru Anérs åsikt, om den begränsas till att avse centrala terminalbaserade system av samma typ som det riksskatteverket vill genomföra. Jag har därför dragit den slutsatsen att de statliga systemkonstruktörerna måste redovisa årligen reviderade totala kostnads- och intäktskalkyler. Det räcker inte med att en enda kalkyl bifogas originalförslaget – för det händer så mycket under systemutvecklingens år. Det räcker inte heller med enbart en projektredovisning årsvis om hur arbetet fortskrider. Vad skriver då skatteutskottet om detta? Inte ett ord vad jag kan se.

Låt mig ge ett annat exempel på att vi accepterar att dataförslag får en särbehandling här i riksdagen. Utskottet behandlar ju i första hand regionaliseringen som om den berör enbart integritetsfrågorna. Men frågan har bl. a. också en direkt lokaliseringpolitisk betydelse. Jag tror för min del att det bara är en datafråga som på detta sätt kan förstumma annars så lokaliseringpolitiskt intresserade och talföra riksdagskolleger. Varför har t. ex. ingen föreslagit att den centrala datorn skall placeras i Falun? Jag finner det högst rimligt att påstå att ett beslut om regional

Torsdagen den
29 maj 1975

*Nytt system för
ADB inom folkbok-
förings- och
beskattningsområ-
det*

lösning garanterar att alla länsstyrelser har tillgång till högavlönade och kompetenta datatekniker och tjänstemän inom skattedataorganisationen. Det är ingen dålig lokaliseringspolitisk effekt. Genomförs däremot riksskatteverkets förslag finner jag det sannolikt att det inom några år bara kommer att finnas låglönegrupper kvar för stansning och terminalhantering på våra länsstyrelser.

Riksdagen tog 1963 ett principbeslut om en regional lösning. Den sades då vara dyrare än ett centralt system. Man sade också att en lokalisering till 19 länsstyrelser skulle kosta 5 milj. kr. mer per år än ett centralt system. Och det gjorde det kanske. Nu i år kostar det fortfarande bara 5 milj. kr. mer fastän i ett lägre penningvärde. Mellan 1963 och 1975 har riksdagen fattat två utlokaliseringsbeslut av myndigheter till landsorten. Vad riksdagen anser i utlokaliseringsfrågan är alltså klart. Skattedataorganisationens fortsatta utlokalisering har blivit billigare, men vi får ett förslag från finansministern om inlokalisering. Var finns logiken?

I datasammanhang har vi nog några år kvar innan vår respekt för de konstiga maskinerna släpper. Datasamordningskommittén har funderat generellt på detta med central kontra regional databehandling. Kommitténs svar är i korthet: Vi ser ingen fördel av att från den hittills tillämpade principen om separata centrala register för varje myndighet övergå till regionala datasystem. Kommittén talar om likformig regionalisering, ett ord som kort och gott betyder att alla länsvisa databearbetningsbehov sammanförs till en eller kanske ett par datorer i varje residensstad.

Ja, detta är experternas språk. Man kan mera rakt säga: De som av lokaliseringspolitiska, integritetsmässiga eller säkerhetsmässiga skäl vill hävda regionala datasystemlösningars värde och principiella företräde behöver numera inte längre oroa sig för svårlösliga tekniska problem eller merkostnader i förhållande till centrala lösningar.

Det konkreta exemplet på skattedatabehandlingen bekräftar detta. Att regionaliseringen, som det påstås, medför merkostnader skall man ta med en nypa salt. Flera plusposter på den regionala sidan räknas nämligen inte in i kalkylerna, exempelvis fördelen av en större kapacitet att växa i. Närheten till verksamhetsområdet och andra decentraliseringsintäkter utesluts även. Utskottet nämner också att det regionala alternativet lättare kan anpassas beträffande kapaciteten, och det är otvivelaktigt rätt. Vi har ju under åren gått ner från 19 till 15 länsdatorer i dagens system. Hur ingår den fördelen i kalkylen och med vilket belopp?

Jag förmodar att också finansministern anser att det befintliga RAFA-datasystemet fyller viktiga samhällsfunktioner, men en allvarlig sak är att detta centraliserade system i dag inte är tillräckligt skyddat. För att det skall vara det krävs minst två datacentraler med ett visst inbördes avstånd på en eller annan kilometer. Antag att RAFA-datorn skadas genom en brand i vitala delar, genom ett terroristangrepp eller genom någon annan olycka. Hur lång tid anser finansministern det vara rimligt att den står stilla innan barnbidrag, pensioner och sjukpenningar åter

kan börja betalas ut? Och hur lång tid kan det vara rimligt att ett centralt skattesystem i motsvarande situation står stilla? Av kostnadsberäkningarna att döma kommer nämligen skattesystemet att utformas utan tillräckliga dubbleringar, varför det blir lika osäkert som RAFA-datorn är i dag.

Ett slentriankrav på nya datasystem och även på det aktuella gäller s. k. riksåtkomst. Det anses att på vilket samhälleligt kontor vi än går in skall vi kunna betjänas lika snabbt. Det kravet har experterna ställt upp och det används som huvudargument för centrala register. Låt oss försöka värdera det. Nästan alla ärenden som allmänheten har vid sådana besök gäller den egna lokala kommunens innevånare, företag, fastigheter eller något liknande. Utan terminaler får då de som inte går till den egna skattemyndigheten, försäkringskassan etc. vänta en kvart extra. Det räcker för att klara ärendet med en vanlig telefon. För att få bort denna kvarts väntan för dessa fåtal kunder behövs fjärranknutna terminaler. Och de kostar enormt mycket. Visst är det elegant och tjustigt och tilltalande för perfektionisten att ha tillgång till dessa fjärranslutna terminalleksaker, men sist och slutligen är det en fråga om huruvida relationen är rimlig mellan dessa mera diskutabla fördelar och kostnaderna för att nå dem. Den bedömningen skall naturligtvis riksdagen göra. För att riksdagen skall kunna göra det måste olika alternativ läggas fram.

När det gäller ambitionsnivån i det nu aktuella förslaget har vi nu liksom tidigare bara fått *ett* alternativ. Det bygger på att experterna dimensionerat både det central/regionala och det regionala alternativet på så sätt att även utsocknes registeruppgifter skall kunna nås på några sekunder och att några minuters väntan för de kunder som begär dem inte kan accepteras. Det regionala alternativet i riksskatteverkets förslag har därför utrustats med ett centralt hjälpregister. Jag vill hävda att detta centrala hjälpregister inte är nödvändigt och att effekten av det inte på något sätt motsvarar kostnaderna för det. Riksskatteverket har här förbisett de möjligheter som televerkets nya allmänna datanät ger. Det kommer i drift 1979. Med detta nya hjälpmedel kommer det att gå så fort att bokstavligt talat leta igenom 23 länsstyrelseras dataregister att något centralt hjälpmedel absolut inte behövs.

Herr talman! Man kan naturligtvis anlägga ytterligare många synpunkter på denna viktiga fråga. Av tidsskäl skall jag dock avstå från det i dag. Jag har redan överskridit min tid ser jag. Låt mig bara än en gång säga att om riksdagen vill ha för det första ett verkligt inflytande på utvecklingen inom detta område och för det andra en verklig möjlighet att överblicka följderna av sina beslut – och det är väl ett ganska rimligt krav – då måste riksdagen genom parlamentarisk representation vara med redan i utvecklingsarbetet. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Ledamotskap i AB
Vin- och Spritcen-
tralens styrelse*

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Sundkvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sundkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Sundkvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sundkvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 177
Nej - 122
Avstår - 1

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2 Ledamotskap i AB Vin- och Spritcentralens styrelse

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 33 med anledning av propositionen 1975:108 om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954:521) jämte motion.

I propositionen 1975:108 hade regeringen - efter föredragning av statsrådet Sträng - föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954:521).

I propositionen hade föreslagits sådan ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954:521), att hinder inte skulle föreligga för ledamot av styrelse för annat företag med rätt till tillverkning av rusdrycker än AB Vin- & Spritcentralen att vara ledamot av styrelsen för nämnda bolag.

I detta sammanhang hade behandlats den med anledning av propositionen väckta motionen 1975:2157 av herr Jonsson i Alingsås (fp) vari hemställts att riksdagen skulle avslå propositionen 1975:108.

Utskottet hemställde

att riksdagen med avslag på motionen 1975:2157 och med bifall till propositionen 1975:108 skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954:521).

Reservation hade avgivits av herr Hörberg (fp), som ansett att utskottet bort hemställa
att riksdagen med bifall till motionen 1975:2157 skulle avslå propositionen 1975:108.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Den nuvarande rusdrycksförsäljningsförordningen bygger bl. a. på tanken att de som tillverkar alkohol inte samtidigt skall vara med och styra över försäljningen. Det är en viktig alkoholpolitisk tanke. Vi minns från sättet att lansera mellanölet vart det kan föra om producentintressena på detta område tillåts härja fritt. Därför är det viktigt att hålla gränsen klar mellan dem som tillverkar och staten som försäljare till allmänheten.

Om detta har det rått enighet. Men nu vill regeringen ändra på den här bestämmelsen därför att staten numera producerar alkohol även genom att man övertagit Pripps. Är det ett hållbart skäl till att ändra rusdrycksförsäljningsförordningen? Blir det mindre angeläget att hålla tillbaka inflytande från producentintressena över alkoholhanteringen bara därför att staten står för dessa producentintressen?

Nej, jag kan inte se det. Snarast ökar väl då riskerna för att de som står för tillverkningen samtidigt påverkar utformningen av försäljningen till allmänheten. Nu står ju staten för både tillverkning och försäljning. Kan man med en regel av det nuvarande slaget i någon mån bidra till att hålla gränsen mellan den del av staten som tillverkar alkoholen och den del som försäljer den, måste det vara bra för en social alkoholpolitik. I varje fall kan det inte bli mindre angeläget nu än tidigare.

Med dessa få ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Utskottets majoritet har inte riktigt förstått att det skulle kunna ha någon större nykterhetspolitisk betydelse, om en person som är tjänsteman i statsförvaltningen och som tillhör styrelsen för ett företag med rätt att tillverka alkoholhaltiga drycker också efter regeringens medgivande fick vara styrelseledamot i ett företag som har rätt att sälja sådana drycker. Det är nämligen detta propositionen handlar om.

Vi förstår som sagt inte vidden av den olycka som skulle kunna inträffa, och utskottsmajoriteten har tillstyrkt propositionen. Jag ber därför att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 33.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Utskottets värderade ordförande säger att utskottets majoritet inte har förstått den viktiga principiella skillnaden mellan förordningens nuvarande lydelse och den som föreslås i propositionen. Jag har däremot förstått det, och det är därför jag har reserverat mig.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hörberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 3 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

Nr 25 med anledning av motion om vidgad rätt för markägare att ställa villkor vid tomträttsupplåtelse.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Vissa former för upplåtelse av bostadslägenhet

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 26 med anledning av motioner om vissa former för upplåtelse av bostadslägenhet.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:300 av herr Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet i delvis) hemställtts att riksdagen skulle anhålla om sådana författningsändringar som syftade till att direkt ägande av lägenhet i flerfamiljshus möjliggjordes, allt i enlighet med vad i motionen anförts, samt

1975:1138 av herr Lindkvist (s).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:300, såvitt nu var i fråga,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1138.

Reservation hade avgivits av herrar Lidgard (m) och Winberg (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle bifalla motionen 1975:300, såvitt nu var i fråga.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Det är nästan 50 år sedan som frågan om äganderätt till bostadslägenhet första gången aktualiserades här i riksdagen. De som tog upp frågan hade den gången inte någon större framgång. Sedan kom man tillbaka i slutet av 1960-talet med ungefär samma förslag, och resultatet blev ungefär detsamma. Det var bara från det dåvarande högerpartiets sida som det visades något intresse för förslaget. Nu har moderata samlingspartiet aktualiserat frågan på nytt i en partimotion. Anledningen härtill är att vi hos de människor som bor i flerfamiljshus alldeles otvivelaktigt kan notera ett helt annat intresse för att äga de lägenheter som de bor i än vad som fanns tidigare. Detta är helt dokumenterat här i Stockholm i samband med de många rivningar av bostadsfastigheter som har förekommit. Där har många människor försökt att på ett eller annat sätt få överta fastigheten eller lägenheten för att kunna bo kvar där de kanske har bott mycket länge och där de trivs. Men detta har

mött ganska stora svårigheter. Det har emellertid förefallit oss riktigt att fundera på hur man där skall kunna åstadkomma goda lösningar. Att detta intresse för äganderätt till den bostad man bebod har ökat framgår inte minst av den diskussion som nu förs om småhusbebyggelsen.

Vi som i utskottet har behandlat denna fråga har inte kunnat glädja oss särskilt mycket åt de remissyttranden som lagutskottet har inhämtat över motionen. De så att säga mera opolitiska instanser som yttrar sig och som antas vara objektiva och mera tekniska, som t. ex. Svea hovrätt, har sagt att detta är ett svårt tekniskt och avvikande problem. Det är litet främmande för den struktur vi har på vår rättsordning. Och så har hovrätten avstyrkt förslaget av den anledningen. Andra instanser, t. ex. företrädare för bostadsrättsföreningar och deras sammanslutningar, har naturligtvis tyckt att det institut som man där företrätt är bra, och därför har man inte haft någon större förståelse för att införa institutet äganderätt till bostad i flerfamiljshus. Man har i sådana remissyttranden staplat svårigheter och invändningar på varandra. Men detta institut som det här gäller finns dock i ett 15-tal europeiska länder, och det har där fungerat bra. Jag har själv haft tillfälle att studera den saken i ett par av dessa länder, och jag har kunnat konstatera att de som äger sina bostadslägenheter är nöjda med förhållandena. Sådana institut finns också i Förenta staterna. Jag vet inte riktigt hur det är där, men man skulle väl inte ha kvar institutet, om det var så kassabelt som remissinstanserna anser.

Om en liten stund skall vi, hoppas jag, här i kammaren anta ett annat förslag i ett betänkande från lagutskottet, där vi enhälligt har tillstyrkt en motion som handlar om inteckning av hus på arrenderad mark. När utskottet behandlade den motionen sade ledamöterna: Vi vet att väldigt många människor har ett hus på arrenderad mark och att de med ljus och lykta söker efter möjligheter att belåna fastigheterna på normalt sätt med hjälp av inteckningar eller liknande. Vi har också i utskottet bekänt oss till den uppfattningen att vårt samhälle är en sorts servicedemokrati, och vi har sagt att vi skall försöka att med lagstiftningens hjälp finna lösningar på dessa människors problem och tillgodose deras önskemål.

Vi vet att problemet är svårt att lösa när det gäller inteckningar i hus som står på ofri grund, men vi tycker att man skall försöka göra det därför att folk uppenbarligen vill ha den möjligheten. Jag kan säga detsamma om det här ärendet. Vi vet att det finns människor som vill äga de bostadslägenheter i flerfamiljshus som de bor i. Vi vet också att det är svårt att finna lagtekniska lösningar; det skall inte på något sätt fördöljas att det medför problem. Å andra sidan kan jag inte förstå att det är någon större skillnad mellan att äga en del i en radhuslänga, som ligger utlagd på marken, och kunna inteckna den och att – om nu den där radhuslängan reses på högkant – äga en lägenhet som ligger instoppad på tredje eller fjärde våningen eller något i den stilen. Har man funnit lösningar på det ena problemet bör man kunna finna det på det andra.

Jag vill avslutningsvis säga, herr talman, att yrkandet i vår reservation

Torsdagen den
29 maj 1975

*Vissa former för
upplåtelse av
bostadslägenhet*

är avsett att tillgodose önskemål som vi vet att en mängd människor har. Därför yrkar jag bifall till reservationen.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! I det här betänkandet nr 26 från lagutskottet behandlas två motioner. Den ena är en partimotion från moderaterna för vilken herr Lidgard nyss har talat. Den andra är en motion av herr Lindkvist. Båda de här motionerna tar upp problem på hyresmarknaden.

Beträffande moderatmotionen har redan herr Lidgard i sitt anförande antytt att remissyttrandena inte var odelat positiva. Verkligheten är den att så gott som samtliga remissinstanser har avstyrkt motionen. Jag tror emellertid inte att lagutskottets majoritet vid det här tillfället har velat avfärda tanken som sådan. Men eftersom boendeutredningen och bostadsfinansieringsutredningen har sagt att de frågor som är berörda i motionen 300 faller inom ramen för det uppdrag som meddelats de båda utredningarna anser utskottet att det kan vara anledning att invänta de synpunkter som kan komma på de här frågorna från de båda utredningarna – detta så mycket mer som utredningsarbetet är avsett att avslutas vid halvårsskiftet 1975.

Jag vill med detta ha sagt för centerpartiets vidkommande att vi inte har avvisat tanken på att möjliggöra enskilt förvärv av bostadslägenheter. Vi menar dock, som sagt, liksom de övriga i majoriteten inom utskottet, att man bör invänta de besked som kan komma från utredningarna. Jag ber alltså att få anmäla beträffande motionen 300 att vi har ansett att en sådan ytterligare fördröjning av ärendet inte kan vara annat än överkomlig. Enligt utskottets mening bör riksdagen avvakta det säkrare underlag för bedömningen som kommer att tillhandahållas genom det omfattande utredningsmaterial som kan väntas bli resultatet av utredningarnas arbete.

Beträffande den andra motionen av herr Lindkvist gäller enahanda förhållande. Även i den där upptagna frågan har de båda nämnda utredningarna för avsikt att anföra synpunkter, och därför menar vi i utskottet att också den tanke som framförs i motionen 1138 om en översyn av de mindre frekvent förekommande företagsformerna vid förvaltning av flerfamiljshus kan anstå till dess att utredningarnas förslag föreligger.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till lagutskottets hemställan i dess betänkande nr 26.

Herr LIDGARD (m) kort genmäle:

Herr talman! Normalt har jag mycket stor respekt för den synpunkt som herr Svanström anförde, nämligen att när en utredning pågår skall man avvakta dess resultat. Men som alla hörde sade herr Svanström att utredningsresultatet väntas bli framlagt under den kommande månaden och det är väl inte helt okänt att de här problemen inte kommer att bli särskilt djuplodande behandlade där.

Därför har jag för en gångs skull som ett undantag tillåtit mig att

skriva en reservation som jag direkt har kopierat på den socialdemokratiska reservationen vid det tillfälle när man drev igenom avskaffandet av den fria glesbebyggelserätten, trots att bygglagutredningen ännu pågick. Jag har använt samma formuleringar för att ingen skall känna sig stött.

Herr SVANSTRÖM (c) kort genmäle:

Herr talman! Det tillhör inte heller mina principer att alltför ingående polemisera med mina värderade utskottskamrater. Jag känner emellertid liksom utskottets majoritet – möjligen till skillnad mot herr Lidgard – inte till vad utredningarna i fråga kommer att föreslå. Det är helt klart att möjligheten till nya överväganden kvarstår, men vi bedömer det så att det kommer att finnas ett säkrare underlag när utredningarnas resultat föreligger för offentligheten.

Jag vidhåller således mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Man kan fråga sig: Vilket är egentligen syftet med den motion som herr Lidgard nyss talade sig så varm för? Om det är – och det kan man delvis misstänka – moderaternas mening att den här vägen åstadkomma större demokrati i boendet, då är det en helt felaktig väg som har valts. Inflytandet från de boende skulle starkt försämrats, om man slog in på den väg som herr Lidgard här anvisar. Möjligheter för en enskild att köpa sig majoritetsinflytande utan att därmed ta något som helst ansvar för hela fastighetens förvaltning, det blir resultatet av systemet med ägarlägenheter. Inflytandet för dem som bor i fastigheten – vilka inte behöver vara desamma som lägenhetsägarna – skulle starkt försämrats.

Nej, förutsättningarna för att utveckla formerna för en vidgad boendedemokrati är goda i vårt land, med en stor del icke-spekulativ bostadsförvaltning och växande organisationsanslutning bland hyresgästerna.

Motionärerna säger också att bostadsägandet behöver reformeras. Jag delar den uppfattningen. Behovet består emellertid inte i en ytterligare uppsplittring av ägande- och förvaltningsformerna utan i första hand i att få bort de ägarintressen som utan social ansvarskänsla spekulerar i boendet.

Även jag har sett ägarlägenheter och de områden där det finns sådana i Västtyskland och i Danmark. Den erfarenhet man främst gjort där är att det man har lyckats med det är en segregation i boendet. De områden där det finns ägarlägenheter blir segregerade. Det gäller här en social fråga och vi har i vårt land bostadsrätten, som väl tar hand om detta slag av boende.

När det sedan gäller motionen 1138 av Oskar Lindkvist vill jag bara säga att det finns starka skäl för en sådan översyn av lagstiftningen som han föreslår. Det är inte helt bra med den olikhet i lagstiftningen som

råder på det här området. Utskottets skrivning är också positiv på den punkten. Men, som sagt, i avvaktan på boendeutredningen är det inte befogat att nu gå vidare i den frågan heller.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Mellan herr Gustafsson i Stockholm som socialdemokrat och mig som moderat finns det en väsentlig skillnad i uppfattningen om ägandet, om ägandets betydelse, om den tillfredsställelse som ägandet ger den enskilda människan, om den känsla av trygghet och frihet som ligger bl. a. i detta att äga sin bostad. Det är egentligen grundskillnaden mellan våra politiska uppfattningar, och det är det som motiverar att vi kommer till olika resultat i denna fråga.

Jag tycker att vårt samhälle kan vara så generöst att det tillåter människor att själva bestämma litet grand över hur de skall ordna sitt boende. Är det de som vill äga sin lägenhet, anser jag att det hör samhället till att försöka organisera sina rättsinstitut så att det blir möjligt. Är det de som vill ha bostadsrätt till lägenheten, bör samhället se till att det möjliggörs. Och jag skall gärna tillägga att bostadsrätten är helt förträfflig. Jag vill på inget sätt underkänna det institutet, och jag skall t. o. m. gå så långt att jag erkänner att det i många delar inte är så förfärligt stor skillnad mellan de båda instituten. Men människor upplever dem olika, och det är det jag tycker att man skall ta hänsyn till.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Lidgard säger att så många människor som möjligt bör få känna den trygghet som man har i att äga sin bostad. Men, herr Lidgard, alla människor kan inte få känna den tryggheten, eftersom inte alla kommer att kunna äga sin bostad. Så är det också i de länder där man har det system som herr Lidgard pläderar för. Det är en elit som herr Lidgard talar för.

I stället bör vi fortsätta på den väg som vi har slagit in på, nämligen att reformera hyreslagstiftningen, att förbättra besittningsskyddet, att ge de boende ett större inflytande över sina egna lägenheter. Det håller vi på med, och det skall vi fortsätta med.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jag har medvetet undvikit att gå in i en sakdiskussion om de problem som är berörda i motionen 300, men eftersom herr Stig Gustafsson i Stockholm i sitt anförande tog upp principiella värderingar skall jag be att för centerns vidkommande få deklarerat, att vi inte har några förutfattade meningar i det här sammanhanget. När utredningarnas förslag föreligger kan vi mycket väl på ett objektiva sätt överväga även införande av det system som innefattar ägande av lägenheter, om det över huvud taget är möjligt i lagtekniska och andra sammanhang att

lösa de problem som onekligen är förenade med just den ägandeformen. Men på den punkten delar jag snarast herr Lidgards uppfattning. Eftersom det har gått att klara dessa bekymmer i andra länder i Europa och i USA finns det väl anledning att pröva också den formen jämsides med övriga former för boende.

Från vår sida är vi mycket intresserade av att olika boendeformer ytterligare utvecklas och demokratiseras.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag skulle gärna vilja erinra herr Gustafsson i Stockholm att i går behandlades ett betänkande från lagutskottet där vi båda två har varit fullkomligt överens om att det skulle stå att den senaste tidens lagstiftning på hyresområdet har gett hyresgästerna en starkare trygghet i deras boende. Behövs det mer av den formen av trygghet, så skall jag vara på samma linje som herr Gustafsson när det gäller att skapa en sådan situation att det behovet tillgodoses. Jag vill bara konstatera att det inte råder någon diskussion mellan oss på den punkten.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att efter det att herr Svanström har yttrat sig kan man slå fast att det kanske bara var en tillfällighet att inte centern eller åtminstone herr Svanström skrev på samma reservation som herr Lidgard.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jag skulle vilja rekommendera herr Stig Gustafsson att inte dra alltför långtgående slutsatser av mitt yttrande nyss. Det tillhör väl den praxis som vi arbetar efter att vi tar en sak i sänder. Vi bedömer de utredningsförslag som läggs fram, och vi kommer här att med anledning av sådana förslag få rikliga tillfällen att göra överväganden.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Lidgard och Winberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lidgard begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Lidgard och Winberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lidgard begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 253

Nej - 45

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölles.

§ 5 Utländska medborgares förvärv av fritidsfastighet

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 27 med anledning av propositionen 1975:65 med förslag till lag om ändring i lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. jämte motioner.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! När det gäller detta ärende, som handlar om inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom, framför allt fast egendom som är avsedd att användas för fritidsändamål, har vi i lagutskottet blivit eniga om att tillstyrka propositionen. Men vi är ändå några stycken som har tyckt att det funnits anledning att avge ett särskilt yttrande, och jag vill med några få ord kommentera detta yttrande.

Jag skal, kanske först säga att en av anledningarna till att vi har blivit eniga tror jag faktiskt är att utskottet hade tillfälle att göra ett besök i ett av de län som är särskilt utsatta för ett utländskt efterfrågetryck. Och det kan ju vara av ett visst intresse att utskottsresor också har sin betydelse!

Men att vi nu tillstyrker propositionen får inte fördölja det faktum att man kan tycka att den egentligen är principvidrig och att man uttalar önskemålet att andra lösningar på problematiken bör sökas så snabbt som möjligt, så att inte vissa grupper utlänningar behöver undantas från rätten att förvärva fast egendom för just ett sådant ändamål som fritidsbebyggelse.

I högtidigare sammanhang brukar vi ju här ofta bekänna oss till en viss internationalism, och inte utan engagemang slår vi vakt om den europeiska tanken. Missförstå mig inte - jag talar inte om handelspolitik just nu utan jag talar mera om anknytningen till och sammanhanget med den europeiska kulturen som sådan. Och vi skulle nog på svensk sida bli litet stötta i kanten om vi försökte förvärva en fritidsfastighet någonstans i Europa och möttes av hinder som vi kanske inte riktigt vill acceptera.

Därför tycker vi som har samlats kring det särskilda yttrandet att man skall följa utvecklingen kontinuerligt och arbeta för att komma ifrån

en – som vi i varje fall anser – principvidrig lagstiftning som vi dock är beredda att godta i avvaktan på att läget skall klarna.

Men jag vill, herr talman, litet grand anknyta till en annan sak som var aktuell i föregående ärende. Låt mig kalla det frågan om det knaprande på äganderätten som förckommer i vårt land.

Vad vi egentligen skapar med den här lagstiftningen är en begränsning av den kundkrets som ägaren till fritidsmark har. Han kan inte få det kundunderlag och den konkurrens om sin markbit som han naturligtvis gärna skulle vilja ha för att kunna hoppas på litet bättre ersättning än han får när efterfrågetrycket har dämpats. Det anses att en sådan dämpning av prisläget är riktig när ett förvärv av en fastighet sker i det allmännas intresse. Vi har litet olika uppfattning i olika politiska läger om var gränsen skall sättas för vad som är rimligt, men i princip är vi ändå överens om att det allmänna aldrig skall skörtas upp i sådana här sammanhang.

Men här är det inte fråga om en lagstiftning till förmån för det allmänna utan till förmån för en enskild, svensk person, som får tillfälle att förvärva en fastighet något billigare än vad han skulle kunnat göra om konkurrensen hade varit mer fri. När en köpare får marken litet billigare knaprar man naturligtvis på ägarens möjligheter att tillgodogöra sig den förmögenhet han har. Här är det mycket sällan fråga om någon kapitalstark buse som har lagt sig till med mycket mark i spekulationssyfte, utan kanske snarare om en lantbrukare som har något impediment som han hoppas kunna sälja till någon aningslös person som sommarstugetomt och få ut så mycket pengar som möjligt för – inte för att spekulera utan kanske för att investera de pengar han får i andra nyttigheter för hans lantbruk.

Jag tror att man skall vara observersam, för att använda ett skånskt uttryck, på situationen att vi med stöd av lagen gör överföringar från en enskild person till en annan enskild person som inte riktigt alltid kan försvaras. Det är en av orsakerna till att i varje fall jag känner mig litet tveksam inför det som vi kommer att besluta om. Jag är övertygad om att det är nödvändigt, riktigt och lämpligt att göra det just nu, men jag är lika övertygad om, herr talman, att vi alla skall hjälpas åt att ta oss ur det läge som vi själva försätter oss i.

Herr PETERSSON i Lund (s):

Herr talman! Hela herr Lidgards anförande från denna talarstol andades mycket stor vända, och det var därför glädjande att lagutskottet fick tillfälle att testa den höga princip om internationalism på det här området som moderaterna har fört fram i sitt särskilda yttrande. Jag förstår nu att besöket på platsen, kontakten med verkligheten, var en mycket nyttig erfarenhet som till slut ledde fram till det eniga utskottsbetänkandet.

Jag är emellertid i motsats till herr Lidgard litet mera säker på min sak. Jag hälsar regeringens förslag om en skärpt lagstiftning mot de utländska köpen av fritidsfastigheter i vårt land med mycket stor tillfreds-

Torsdagen den
29 maj 1975

*Utländska medbor-
gares förvärv av
fritidsfastighet*

ställelse. Regeringen har handlat snabbt och är väl värd en eloge för det. Speciellt i södra Sverige märker vi i allt större utsträckning en efterfrågan från köpstarka personer och företag utanför våra gränser som riktar sig mot den begränsade fritidsmarken just i vår region. Både de personliga kontakter som jag har haft med människor som drabbats av den utländska konkurrensen och den statistik beträffande de utländska köpen i södra Sverige som jag tog fram inför interpellationsdebatten i den här frågan i höstas med statsrådet Lidbom visar klart på behovet av en skärpt lagstiftning. Även lagutskottet pekar i sitt betänkande på de särskilda problemen som finns i Sydsverige. Det tycker jag är glädjande, och det bör också kunna ge länsstyrelserna i södra delarna av landet "råg i ryggen" att genomföra en effektiv begränsning av de utländska uppköpen så att ett ökat utrymme kan ges åt regionens egen befolkning att skaffa fritidsfastigheter.

Sedan vill jag gå över till motionen 2027 som vi har väckt i den här frågan. Vi har tagit upp frågan om länsstyrelsernas möjligheter att i ett sammanhang besluta om förbud mot utländska uppköp av fritidsfastigheter avseende länet i dess helhet eller större delar av länet när efterfrågan motiverar det. Bakgrunden till detta motionsyrkande är en strävan från motionärernas sida att försöka anvisa en väg som innebär mindre av detaljregleringar och krångel inom de län där vi har – eller väntas få – ett utländskt efterfrågetryck mot sommarstugor och fritidsmark. Denna typ av mera generell lagstiftning finns redan införd i Finland och Danmark, och den borde också enligt vår uppfattning kunna komma till användning i vårt land. Men nu har lagutskottet enhälligt bestämt sig för att inte gå på den linjen – åtminstone inte f. n. – och vi har därför inget yrkande på den punkten. Jag vill bara uttrycka den förhoppningen att länsstyrelserna, i varje fall i de sydliga länen, kan finna vägen till en smidig och effektiv kontroll av de utländska uppköpen.

Till sist skall jag något kommentera moderaternas särskilda yttrande. Man hissar ju där internationalismens baner. Jag tror emellertid att det här varken är fråga om nationalism eller om internationalism. Jag tror inte heller att något annat land har några krav på oss att vi skall lösa Europas fritidsproblem och att vi skall ha en annan lagstiftning än den allt fler länder i vår närhet nu introducerar. Det gäller ju här om vi skall offra de små inkomsttagarnas intresse i vårt land och deras behov av att skaffa sig sommarstuga, torp eller liknande till någorlunda rimliga priser. Den lagstiftningen är en av de många bitarna i det pusslet, och det är speciellt viktigt i Sydsverige där vi har ett allt hårdare utländskt tryck på oss när det gäller fritidsmark.

Vad som motverkar intresset att skydda speciellt de svagare inkomstgrupperna är strävan att upprätthålla den i och för sig vackra principen om etableringsfrihet. Den gynnar emellertid i första hand de kapitalstarka utländska intressena. Mot bakgrund av den snabba ökningen av de utländska fastighetsuppköpen – i varje fall i södra Sverige – tvekar jag inte att säga att vår lojalitet i första hand bör gälla de lägre och

medelhöga inkomsttagarna i vårt land och deras möjligheter att skaffa sig fritidshus till rimliga priser.

Jag tror inte, herr talman, att vi behöver vara rädda för några speciella repressalier som antytts i utskottsbetänkandet. Vår lag som skall hindra svenskar att köpa fritidsfastigheter utomlands finns ju redan. Och om exempelvis Spanien skulle öka restriktionerna när det gäller försäljningen av fritidsfastigheter får vi väl – om vi tycker det är lämpligt – i stället hyra en fastighet här; det går ju även i fortsättningen i vårt land.

I valet mellan att avstå från denna lagstiftning och att väja undan för möjligheterna av någon form av skärpt lagstiftning utomlands tror jag det är riktigt att välja den väg som propositionen har valt.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till lagutskottets betänkande nr 27.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LIDGARD (m) kort genmäle:

Herr talman! Man skall egentligen inte tvista när man är enig om vilket beslut man skall komma fram till! Men jag måste nog ändå påminna herr Pettersson i Lund, i Skåne, om att vad som varit verkligt prisuppdrivande på de skånska fritidsområdena har inte varit att utlänningar sökt sig dit, utan det har varit stockholmare – mer eller mindre kapitalstarka – som har sökt sig dit och drivit upp priserna. Jag har bott där nere i sådana områden sedan 1920 och jag kan dem som min egen byxficka. Jag vet vad som hänt där nere. Detta visar egentligen hur svårt det är att lagstifta på det här området. Vi drar gränser och säger: All right, svenskar skall få lov att köpa. Men fråga dem som bor nära dessa områden, vem de tycker mest illa om.

Herr PETTERSSON i Lund (s) kort genmäle:

Herr talman! Om nu herr Lidgard vill introducera en lagstiftning som förbjuder stockholmare att bosätta sig på Österlen får det väl vara hans sak. Jag hyser i alla fall inga tankar i den riktningen.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Det är ett i princip enhälligt utskottsbetänkande som vi nu behandlar, och vi har tillstyrkt regeringspropositionen. En liten rent redaktionell ändring i lagtexten har vi också kostat på oss att föreslå.

Med anledning av de yttranden som gjorts här i kammaren med anknytning till dels det särskilda yttrandet, dels motionen av herr Pettersson i Lund kan det väl vara motiverat att jag som ordförande för det enhälliga utskottet också ger några synpunkter.

Den erfarenhet som i olika sammanhang har redovisats, framför allt från södra delarna av Sverige, beträffande det ökade efterfrågetrycket som utländska spekulanter har utövat, har verkligen gett anledning att

Utländska medborgares förvärv av fritidsfastighet

se över den nuvarande mycket generösa tillståndsgivningen. Vid det besök hos länsstyrelsen i Kalmar län, som utskottet gjorde för någon tid sedan, fick vi bekräftat att den praxis varit rådande att i princip alla sådana förvärv har bifallits. Genom det lagförslag som nu föreligger och som strax antas av riksdagen kommer restriktiviteten att öka.

Men detta kommer inte att drabba utländska medborgare som varit bosatta i landet två år, eller som på något sätt är knutna till vårt land. Jag tror därför att man har stora möjligheter att göra den kommande lagtillämpningen ganska trivsamt och värdefullt för våra gemensamma intressen i framtiden.

Jag har naturligtvis respekt för de synpunkter som framförts i det särskilda yttrandet. Även om jag inte är någon utpräglad internationalist måste jag påstå att det kan vara angenämt att vi inte drar upp gränser som kan uppfattas som otillbörliga. Det är enligt min bedömning ingalunda fallet i det här sammanhanget. Men utskottet har skrivit litet grand om de här problemen, och det är denna skrivning som gjort det möjligt att få fram ett enhälligt förslag från utskottets sida.

När det gäller de motioner som väckts i det här sammanhanget har herr Pettersson i Lund accepterat de invändningar som utskottet haft mot hans och hans medmotionärens tanke om att ta hela länet, om länsstyrelsen så beslutar, som ett område där tillståndsgivningen skulle kunna tillämpas restriktivt. Vi har utvecklat invändningar mot detta i betänkandet, och jag förutsätter att de skall bli respekterade i den kommande lagtillämpningen. Vi hävdar bl. a. att det system som föreslås, med en decentraliserad handläggning av tillståndsärendena där även i fortsättningen denna tillståndsgivning skall anförtros åt länsstyrelserna, är att föredra. Vi finner det svårt att förstå det som sägs i motionen 2026, att ett regionalt organ skulle bestämma de här tingen. I så fall skulle de beslutas centralt, men det har utskottet inte funnit angeläget.

Vi vill emellertid peka på att den här föreslagna förbudsregeln inte skall ges en alltför stel innebörd vid den praktiska tillämpningen. Jag är övertygad om att så inte kommer att ske.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till lagutskottets betänkande nr 27.

Herr PETTERSSON i Lund (s):

Herr talman! Jag vill bara ge en kort kommentar till vad ordföranden i lagutskottet sade. Han uttryckte en förmodan att det var lagutskottets skrivning som gjort att man hade kunnat enas kring utskottets betänkande. Han har kanske rätt i sin förmodan. Utskottsbetänkandet är ganska suddigt, man säger t. ex. "å ena sidan" och "å andra sidan".

Såvitt jag kan förstå hänger nu mycket på hur länsstyrelserna kommer att utveckla en praxis på det här området. Vi som har sysslat med de här frågorna kommer med mycket stort intresse att följa länsstyrelsernas arbete.

Vad vi för fram i motionen 2026 är vår rädsla över att det skall bli

ett omfattande krångel genom de här detaljregleringarna. Det återstår naturligtvis att se hur det blir med den saken.

Jag har inte i och för sig accepterat utskottets skrivning, men jag böjer mig för den överväldigande majoriten. Jag hoppas på att en förnuftig praxis utvecklar sig hos länsstyrelserna. Annars får vi kanske be att få återkomma litet längre fram när vi hunnit få en överblick över situationen.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Herr Petterssons i Lund förhoppning beträffande länsstyrelsernas sätt att handha den här frågan vill jag för min del uttrycka som en förvissning.

När det gäller betyget om suddigheten får den väl stå för herr Petterssons räkning. Men om denna suddigheten har gjort motionären till freds, har den ändå haft ett värdefullt innehåll.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

Nr 28 med anledning av motion om möjlighet till inteckning i hus på arrenderad mark.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Förbud mot koppling i hyresavtal av hyra av bostad och hyra av bilplats

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 29 med anledning av motion om förbud mot koppling i hyresavtal av hyra av bostad och hyra av bilplats.

I detta betänkande behandlades motionen 1975:725 av herr Claeson m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till sådan ändring av hyreslagstiftningen att bostadshyresgäst utan bil inte kunde tvingas att hyra bilplats genom kopplat avtal.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975:725.

Reservation hade avgivits av herr Israelsson (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen skulle bifalla motionen 1975:725.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Hyresavtal rörande bostadslägenhet är i princip förenat med kvarboenderätt, ett s. k. direkt besittningsskydd, innebärande att

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
koppling i hyresav-
tal av hyra av
bostad och hyra av
bilplats*

hyresgästen har rätt att vid hyrestidens utgång få hyresförhållandet förlängt.

Om hyresgästen inte betalar hyran enligt hyresavtalet, dvs. även den del som utgör hyra för bilplats, förverkas hyresrätten med åtföljande skyldighet för hyresgästen att flytta. Flyttar hyresgästen inte frivilligt, kan vräkning ske.

Detta upplevs naturligtvis som mycket orättvist och som en otrygghet i boendet av alla dem som har påtvingats sådana avtal och inte har bil. Det borde vara självklart att billösa hyresgäster undantas från tvånget att i samband med förhyrandet av en bostad även hyra bilplats.

Hur skall man då förhindra att den som inte har bil eller stadigvarande nyttjar bil inte skall förlora hyresrätten till sin bostad, om han inte vill betala hyra för garage eller annan biluppställningsplats? Detta krav måste tillgodoses, och det görs enklast genom att besluta enligt förslaget i vpk-motionen 725, dvs. att ändra hyreslagstiftningen så att bostadshyresgäst utan bil inte kan tvingas att hyra bilplats genom kopplat avtal.

Hyresgästernas riksförbund har, såsom framgår av betänkandet, bl. a. framhållit att man tidigare i flera sammanhang uppmärksammat problemet och uttalat sig för åtgärder som nu föreslås i vår motion. Förbundet understryker också – och gör det säkerligen utifrån de erfarenheter man har på detta område – behovet av att nu vidta åtgärder för att komma till rätta med problemen. Man säger även i remissyttrandet att det visserligen inte saknas möjligheter i hyreslagen att undanröja obilliga hyresvillkor men att det i praxis inte ansetts att tvånget för icke bilägare att hyra bilplats är ett obilligt villkor.

Systemet med kopplade avtal innebär även inte önskvärda bostadspolitiska effekter. De i och för sig redan alltför höga hyreskostnaderna blir för den billösa hyresgästen ännu högre genom att biluppställningsplats ligger med i bostadshyran. För mig framstår det som helt klart att det för hyresgäster utan bil måste vara obilligt. Allmänt medför också ett sådant system en konstlad uppskrivning av hyresnivåerna.

Principiellt finns inget att invända mot att fastighetsägarna vid nybebyggelse åläggs att ansvara för vissa parkeringsanordningar. Jag är också medveten om att kostnaderna för service och underhåll måste betalas, och självklart då av dem som använder bilplatserna.

Utskottets majoritet har som skäl för att underlåta bifall till motionen anfört bl. a. det som privata fastighetsägare ofta anför som skäl mot att slippa bilplatstvånget, nämligen att iordningställandet av bilplatser har utgjort ett villkor för byggnadstillstånd.

Som vi framhållit i motionen och i reservationen till betänkandet bör de problem som sammanhänger med ökad biltäthet och bestämmelser i samband med byggnadslovsgivning inte få medföra att enskilda hyresgäster utan bil ekonomiskt belastas. Detta har säkerligen heller aldrig från dem som utformat byggnadsstadgans bestämmelser, från statens planverk eller tillståndsgivande myndighet varit avsikten med bestämmelserna om bilplatser i samband med byggnadslov.

*Förbud mot
koppling i hyresav-
tal av hyra av
bostad och hyra av
bilplats*

Principiellt bör bilismen bära sina egna kostnader, och utgifterna för garage och biluppställningsplatser bör med undantag av ett visst antal besöksplatser inte inkalkyleras i hyrorna. Normerna för antalet bilplatser bör vara flexibla så att antalet bilplatser vid inflyttningstillfället ungefär motsvarar biltätheten och en utbyggnad sedan sker i takt med att behoven ökar.

Bilismen har under de senaste 15–20 åren ställt allt större krav på stadsplanernas utformning med starka kostnadshöjningar som följd. Det krävs exempelvis bredare vägar, trafikseparering och parkeringsanläggningar. Det har sedan en tid pågått en ganska intensiv diskussion om hur kostnaderna för bl. a. parkeringsanläggningarna skall fördelas mellan kommunen och de boende.

Tidigare ansågs det ganska självklart att större delen av kostnaderna för sådana anordningar liksom för mera grönytor och lekplatser skulle falla på kommunen, som sedan debiterade kommunens samtliga invånare för både anläggnings- och driftkostnader. Hyresgästen betalade endast för den service som hörde samman med själva huset i vilket han bodde. Övergången till bebyggelse av hela bostadsområden, ofta med samma ägare, har nu många gånger suddat ut gränserna mellan fastigheter och kvarter. Kommunernas besvärliga ekonomiska problem har ofta lett till en övervältring av kostnader direkt på hyrorna och bostadskonsumenter. Det betyder att de som bor i nyare bostadsområden får betala kostnader för nyttigheter som invånare i äldre stadsdelar aldrig har behövt betala direkt på hyrorna utan som har fördelats över skattsedlarna.

Denna utveckling framstår inte bara som orättvis mellan olika kategorier av bostadskonsumenter utan ger också en del av svaret på frågan varför hyrorna i nybyggda bostadsområden har stigit så snabbt. Det är angeläget och nödvändigt att kommunerna i ökad utsträckning går tillbaka till den tidigare ordningen och låter samhällets alla invånare vara med om att betala kostnaderna för samhällets expansion.

Lagutskottet anför som ett motiv för sitt avstyrkande av vår motion att de allmännyttiga bostadsföretagen och Hyresgästernas riksförbund har rekommenderat införandet av en förlikningsklausul i hyreskontrakten av innebörd att hyresgäst som saknar bil befrias från skyldighet att hyra garageplats. Problemet med de kopplade hyresavtalen är emellertid ett problem i huvudsak för hyresgäster hos privata fastighetsägare. Hade Hyresgästernas riksförbund trott på möjligheten att klara denna fråga såsom utskottet förutsätter, nämligen genom förhandlingar mellan parterna på hyresmarknaden, hade man säkerligen inte i sitt remissyttrande hemställt om att riksdagen skall vidta lämpliga åtgärder för att villkor om förhyrandet av bilplats skall betraktas som obilligt mot den hyresgäst som saknar bil.

Det skall f. ö. bli intressant att se hur många av de ledamöter i kamraren som är medlemmar av hyresgäströrelsen – en del mycket framträdande sådana – som kommer att stödja reservationen vid betänkandet, en reservation som går helt i linje med vad de organiserade hyresgästernas

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
koppling i hyresav-
tal av hyra av
bostad och hyra av
bilplats*

organisation har uttalat och föreslagit. Ett försök till en genomgång av kammarens ledamöter ger vid handen att minst ett 50-tal tillhör hyresgäströrelsen. Frågan är nu om de anser att lojaliteten mot en av de folkrörelser som i olika sammanhang – och med all rätt – betraktas som så betydelsefull är lika viktig som partilojaliteten.

Utskottet säger vidare att om uppgörelse inte kan träffas som innebär befrielse från tvånget att betala bilplats, återstår möjligheten att begära villkorsprövning vid hyresnämnd, och man erinrar också om att regeringen aviserat en proposition med förslag om vidgade möjligheter för domstol att jämka eller lämna utan avseende oskäligen avtalsvillkor. Till det vill jag bara säga att det är ju just detta frågan nu gäller, att den begränsade praxis som finns och de negativa erfarenheter hyresgästerna har beträffande vad som vid rättstillämpningen och i relationerna mellan hyresgäst och fastighetsägare har ansetts som oskäligt eller, som det heter, stridande mot god sed i hyresförhållandet eller eljest är obilligt, gör det motiverat att nu besluta om bifall till motionen. Alla erfarenheter utifrån fältet då det gäller de privatägda fastigheterna har nämligen visat på svårigheterna att komma till rätta med det här problemet utan en ändring av lagstiftningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen vid lagutskottets betänkande nr 29.

Fru FREDGARDH (c):

Herr talman! Lagutskottet har haft att behandla motion 1975:725 av herr Claeson m. fl. om sådan ändring av hyreslagstiftningen att bostadshyresgäst utan bil inte kan tvingas att hyra bilplats genom kopplat avtal, dvs. att hyra för lägenhet förbindes med hyra av uppställningsplats för bil. Då utskottet avstyrkt motionen har herr Israelsson avgett reservation, där han kräver sådan ändring av hyreslagen att kopplingsvillkor som innebär skyldighet att hyra bilplats alltid är obilligt mot hyresgäst som inte har tillgång till bil. Lagutskottet har ägnat stor uppmärksamhet åt denna angelägenhet, och jag vill gärna framhålla att utskottet har full förståelse för den fråga som motionären drar upp. Inte desto mindre har vi under nuvarande förhållanden avstyrkt kravet på ändring av hyreslagstiftningen, och jag skall helt kort beröra de skäl som vi grundar vårt avstyrkande på.

Utskottet har låtit en rad instanser med ingående kännedom och stor både teoretisk och praktisk erfarenhet yttra sig i ärendet. Av sju på detta sätt tillfrågade instanser har endast en, nämligen Hyresgästernas riksförbund, tillstyrkt motionsförslaget. Andra i sammanhanget tunga instanser som länsbyresnämnderna i Stockholm, statens planverk, Svenska kommunförbundet och SABO, dvs. Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag, har ansett att hyresgästernas berättigade intressen kan tillgodoses inom gällande lag och med de möjligheter till jämkning av hyra som redan finns.

Länsbyresnämnderna pekar t. ex. dels på att hyresgäst med stöd av

*Förbud mot
koppling i hyresav-
tal av hyra av
bostad och hyra av
bilplats*

54 § hyreslagen kan med bibehållen hyresrätt säga upp hyresavtal för ändring av hyresvillkoren, dels på att villkorsprövning skall ske enligt de principer som anges i 48 § hyreslagen. Man framhåller också att ärenden av detta slag är ovanliga.

SABO tar upp även den ekonomiska sidan och anför i sitt yttrande att den grundläggande ekonomiska förutsättningen för de allmännyttiga bostadsföretagen är att självkostnaderna skall täckas av hyresintäkter. Detta gäller också, säger man, de bilplatser som måste finnas för att byggnadslov skall ges. Inom SABO tillämpar man tre principiellt olika alternativ för att ta ut kostnaderna för bilplatser. Enligt det första är dessa kostnader inbakade i bostadshyran men reduceras för hyresgäst som inte har bil. Enligt det andra tecknar man särskilt bilplatsavtal med hyresgäst som önskar bilplats. S. k. kopplade avtal, som är det tredje alternativet, finns visserligen men används praktiskt taget aldrig.

Svenska kommunförbundet understryker att hyresgäst som så önskar med hjälp av befintlig lagstiftning kan bli befriad från hyresavtal vad gäller bilplatser. Utskottet anför i detta sammanhang att det ännu inte har utbildats någon fast eller enhetlig praxis angående prövningen av kopplingsvillkor. Utskottet redogör för två fall som har avgjorts vid Stockholms tingsrätt, båda under 1974. I det första fallet hade hyresgästen, som tecknat kopplat bilplatsavtal, saknat bil redan när avtalet ingicks. Tingsrätten kunde emellertid inte finna att han befunnit sig i en tvångssituation när avtalet ingicks och ansåg därför inte att det här förelåg ett obilligt hyresvillkor. Det andra fallet fick liknande avgörande. Någon tvångssituation förelåg inte.

Utskottet kan alltså inte finna skäl till att det nu införes en generell regel att bostadshyresgäst, som saknar bil, alltid skall kunna befrias från tvång att hyra bilplats. Utskottet pekar också på svårigheterna att i en lagtext ange under vilka förhållanden en sådan regel skulle vara tillämplig eller ej.

Utskottet hänvisar till att den förlikningsinstans, hyresmarknadskommittén, vilken tillskapats av SABO och Hyresgästernas riksförbund, har rekommenderat införande i hyreskontrakt av en förlikningsklausul av sådan innebörd att hyresgäst som saknar bil befrias från skyldighet att hyra garageplats, men att sådan skyldighet inträder då vederbörande förvärvar bil. I anslutning till detta vill utskottet framhålla att problemet med kopplingsvillkor lämpligen kan lösas genom förhandlingar mellan parterna på hyresmarknaden. Utskottet följer här principen att lagstiftning inte skall tillgripas, när syftet kan nås genom förhandlingar direkt mellan parterna.

Andra faktorer, som bidrar till att stärka hyresgästernas ställning, utgör tillkomsten av den bostadsdomstol som riksdagen fattade beslut om i december 1974 och som träder i verksamhet den 1 juli 1975. Den bör kunna bidra till ett mer enhetligt förfarande på detta område.

Slutligen vill utskottet erinra om att regeringen redan nu har aviserat att hösten 1975 lägga fram proposition på grundval av generalklausuls-

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
koppling i hyresav-
tal av hyra av
bostad och hyra av
bilplats*

utredningens förslag till vidgade möjligheter för domstol att jämka eller lämna utan avseende oskäliga avtalsvillkor. Om detta förslag genomförs får hyresgästen ytterligare skydd mot obilliga hyresvillkor.

Av det sagda framgår att det under nuvarande förhållanden och med de förändringar till förmån för hyresgästerna att få sin rätt tillgodosedd som bl. a. bostadsdomstolen kommer att innebära inte finns anledning att nu kräva ändring av hyreslagstiftningen. Jag vill alltså, herr talman, härmed yrka bifall till lagutskottets förslag i betänkandet nr 29.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Vad utskottets taleskvinna här har sagt innebär inget som helst nytt utöver det som står i betänkandet, och det har jag redan tagit del av. Jag hade hoppats att få några kommentarer till de invändningar som jag i mitt första anförande gjorde mot vad utskottet har kommit fram till.

Fru Fredgardh anför emellertid att utskottet har full förståelse för denna motion och det krav som den ställer men att man under nuvarande förhållanden avstyrker den. Det som motiverar att riksdagen bör besluta i enlighet med motionen och följaktligen bifalla yrkandet i reservationen är, herr talman, just de nuvarande förhållandena på hyresmarknaden och de problem som dessa kopplingsklausuler föranleder.

Det finns många människor i det här landet som av hälsoskäl eller andra orsaker aldrig har möjlighet att skaffa sig en bil, och det finns många människor som inte vill skaffa sig en bil. Men de här människorna tvingas ändå att betala för en bilplats som de aldrig kan komma att använda eller vill använda. Det är denna uppenbara orättvisa som vi har velat peka på och medverka till att avskaffa.

Det hinder som här har angivits, att det skulle vara svårt att formulera en lagtext, har redan bemötts i reservationen, där det anförs att sådana ändringar av hyreslagen bör genomföras som slår fast att kopplingsvillkor som innebär skyldighet att hyra bilplats alltid är obilliga mot hyresgäst som inte har tillgång till bil.

Att bara en remissinstans har tillstyrkt vår motion, nämligen Hyresgästernas riksförbund, är riktigt. Men det är inte vilken instans som helst, utan det är förmodligen den som har de bästa erfarenheterna på det här området och verkligen har sett problematiken i hela dess vidd. Att SABO inte har tillstyrkt motionen är ju helt naturligt och följdriktigt därför att de allmännyttiga bostadsföretagen av omsorg om sina hyresgäster i de allra flesta fall har reglerat den här frågan genom förhandlingsöverenskommelser med resp. hyresgästföreningar.

Jag har alltså, herr talman, svårt att se att det som utskottet har anfört skulle utgöra något som helst motiv för att i lag avstå ifrån att besluta om en ändring i hyreslagstiftningen.

Fru FREDGARDH (c):

Herr talman! När jag använde uttrycket nuvarande förhållanden, avsåg

Torsdagen den
29 maj 1975

*Förbud mot
koppling i hyresav-
tal av hyra av
bostad och hyra av
bilplats*

jag kanske inte så mycket de förhållanden som herr Claeson talar om utan mera gällande lag, som ju verkligen ger möjlighet för människorna att få rättelse. Ännu har inte så många fall varit framme till rättsligt avgörande, men vi räknar med att det kan ske en ändring när bostadsdomstolen trätt i funktion. Då kommer vi också att få större erfarenhet av avgörande genom domstol.

Jag sade att utskottsmajoriteten har full förståelse för motionärernas krav när det gäller att skapa bättre förhållanden för människor, och det står jag fast vid fortfarande. Är det däremot så att människor inte känner till de lagliga möjligheter som finns att få rättelse, då är det väl mera en fråga om upplysning – som jag då förutsätter att också herr Claeson vill bidra till – än en fråga om ändrad lagstiftning.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Ja, fru Fredgardh, jag har i många år i min praktiska verksamhet sökt bidra till att få rätsida på det här problemet. En av orsakerna till att jag har medverkat till motionen är just de svårigheter som jag då haft att brottas med. Det har i många fall visat sig vara omöjligt att komma till rätta med privata fastighetsägare.

Sedan vill jag bara säga att gällande lag ännu inte har visat att det går att få ändring av sådana här förhållanden. Det är också ett motiv för riksdagen att nu bifalla det förslag som vi har framfört i motionen.

Fru FREDGARDH (c):

Herr talman! I de två fall som har avgjorts enligt gällande lag har det klart redovisats att vederbörande inte befann sig i den tvångssituation som lagen omnämner. Man kan ju inte heller med det utbud av lägenheter som finns i dag säga att de befunnit sig i en tvångssituation.

Jag håller fortfarande fast vid att det finns möjligheter att få rättelse, om man använder dem på rätt sätt.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Israelsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 29 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Israelsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde röst-

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 277
Nej - 17
Avstår - 10

§ 8 Räntelag, m. m.

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 30 med anledning av propositionen 1975:102 med förslag till räntelag m. m., jämte motioner.

I propositionen 1975:102 hade regeringen (justitiedepartementet) efter att ha hört lagrådet föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till dels räntelag, dels ändringar i 28 olika lagar som innehöll speciella bestämmelser om ränta.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

”I propositionen föreslås att de nuvarande räntebestämmelserna i 9 kap. 10 § handelsbalken och 6 § skuldebrevslagen ersätts av en särskild räntelag. Lagen avses bli tillämplig på penningfordran inom förmögenhetsrättens område, i den mån inte annat är avtalat eller utfäst eller särskilt föreskrivet.

Lagen innehåller i första hand regler om dröjsmålsränta. I stället för de nuvarande räntesatserna fem eller sex procent föreslås att dröjsmålsräntan skall motsvara riksbankens diskonto, ökat med fyra procentenheter. Med det diskonto som gäller f. n., sju procent, blir dröjsmålsräntan alltså elva procent.

Om förfallodagen för en fordran inte är bestämd i förväg, krävs det f. n. att gäldenären stäms till domstol för att dröjsmålsränta skall börja utgå. I propositionen föreslås att kravet på stämning slopas. I stället skall dröjsmålsränta börja utgå en månad från den dag borgenären har avsänt räkning eller framställt krav på betalning på annat sätt.

Den föreslagna räntelagen innehåller också en bestämmelse om s. k. avkastningsränta, dvs. ränta på betalning som skall återgå i samband med att avtal hävs till följd av betalningsmottagarens kontraktsbrott eller av liknande anledning. Avkastningsräntan skall motsvara riksbankens diskonto med ett tillägg av två procentenheter, dvs. i dagens läge nio procent.”

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975:2140 av herr Lidgard m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen begärde att regeringen vidtog åtgärder för publicering av diskontoändringar i offentlighet med vad i motionen anförts – motionärerna syftade till en publicering i Svensk författningssamling, samt

1975:2142 av herr Boo m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att 39 a § i förslaget till lag om ändring i konkurslagen utformades så, att därav klart framgick att gäldenär icke var skyldig att utge ränta på återburen egendom i form av penningmedel, om han kunde visa att han själv inte hållit medlen räntebärande,
2. att publicering av det av riksbanken fastställda diskontot skedde i Svensk författningssamling i samma ordning som gällde för bl. a. basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle anta det till propositionen 1975:102 fogade förslaget till räntelag,
2. beträffande publiceringen av diskontoändringar att riksdagen med bifall till motionerna 1975:2140 och 1975:2142, yrkandet 2, begärde att regeringen i Svensk författningssamling lät införa de förändringar som beslutats i diskontot,
3. beträffande ränta vid återvinning i konkurs att riksdagen – med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas – i anledning av motionen 1975:2142, yrkandet 1, skulle anta 39 a § i förslaget till lag om ändring i konkurslagen med av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att den i lagförslaget angivna skyldigheten att utge avkastningsränta skulle begränsas till de fall där penningmedel som skulle återbäras hållits räntebärande,
4. att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i konkurslagen i vad det ej omfattades av hemställan under 3,
5. att riksdagen skulle anta övriga i propositionen framlagda lagförslag.

Reservation hade avgivits

beträffande ränta vid återvinning i konkurs av herr Hammarberg (s), fru Åsbrink (s), herr Andersson i Södertälje (s), fru Nilsson i Sunne (s), herrar Israelsson (vpk) och Gustafsson i Stockholm (s) samt fru Johansson i Hovmantorp (s) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa att riksdagen med avslag på motionen 1975:2142, yrkandet 1, skulle anta 39 a § i förslaget till lag om ändring i konkurslagen.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! I lagutskottets betänkande nr 30 behandlas propositionen 1975:102 med förslag till räntelag m. m. Den här föreslagna lagen innehåller bestämmelser om dels dröjsmålsränta, dels s. k. avkastningsränta. Skyldighet att utge avkastningsränta förutsätter i regel att det finns avtal eller lagbestämmelser, men den kan också utgå i det fall ett avtal hävs på grund av kontraktsbrott från betalningsmottagarens sida eller av annan liknande orsak.

Utskottet har tillstyrkt det här lagförslaget, och det finns heller inga motioner med yrkande om ändringar med anledning av förslaget till räntelag.

I två motioner, en moderatmotion, 2140, och en centermotion, 2142, tas frågan om publiceringen av diskontot upp, det diskonto som riksbanken fastställer. Både dröjsmålsränta och avkastningsränta är nämligen anknutna till diskontot. I motionerna hänvisas till lagrådets uppfattning att det är viktigt med tillförlitlig publicering av de förändringar som företas beträffande diskontot. Lagrådet ansåg att en sådan publicering lämpligen borde ske på samma sätt som när det gäller basbeloppet, dvs. i Svensk författningssamling. Också utskottet har samma uppfattning och framhåller att det är viktigt att det finns säkra uppgifter att tillgå.

Jag vill här bara konstatera att utskottet är enigt när det begär att regeringen skall införa uppgifter om ändringar i diskontot i Svensk författningssamling.

I propositionen föreslås också ändringar av några bestämmelser i konkurslagen. De här ändringarna innebär att vissa bestämmelser om ränta anknyts till bestämmelserna i räntelagen. Det gäller bl. a. 39 a §, som reglerar frågor rörande avkastning av egendom, som skall återbäras till konkursbo och frågor om rätt till ersättning för kostnader som man har lagt ner på sådan egendom. Den här bestämmelsen innebär bl. a. att den som är skyldig att återbära egendom också skall utge avkastning för tiden efter delgivning av stämning i målet. När det gäller återvinningsbestämmelserna om otillbörliga rättshandlingar i 30 § i konkurslagen kan den återbäringsskyldige förpliktigas att utge avkastning redan från den tidpunkt då han mottog egendomen.

Nu föreslås den ändringen i 39 a § att, om egendom som skall återbäras utgörs av pengar eller ersättning skall utges för egendoms värde, ränta skall utgå enligt en viss bestämmelse – 5 § – i räntelagen från det att återvinning påkallades t. o. m. den dag då skyldighet att återbära beloppet inträder, och enligt 6 § i räntelagen för tiden därefter.

Det här innebär skyldighet för den som skall återbära pengar att betala avkastningsränta fram till dess frågan om återvinning slutligt har avgjorts och därefter dröjsmålsränta – detta oavsett om pengarna faktiskt varit räntebärande eller inte. Vidare föreslås att den återbäringsskyldige vid återvinning enligt bestämmelserna om otillbörliga rättshandlingar skall kunna åläggas att betala avkastningsränta från den tidpunkt då han tog emot pengarna.

I centermotionen 2142 har yrkats att riksdagen skall besluta att skyldigheten att utge ränta bara skall avse ränta som den återbäringsskyldige faktiskt har uppburit. Som stöd har motionärerna anfört att det är viktigt att den återbäringsskyldige i lagen får det skydd som ligger i att han inte kan tvingas betala mer än han i verkligheten har uppburit.

Utskottsmajoriteten har tillstyrkt motionen när det gäller de återvinningsfall som omfattats av konkurslagens 39 a §, första stycket, vilket innebär att någon avkastningsränta inte skall utgå i de fallen. Vilka fall är det då fråga om? Ja, framför allt fall då exempelvis pengar återvunnits till ett konkursbo. Skyldigheten att utbetala ränta begränsas genom utskottsmajoritetens skrivning till att avse de fall där pengar som skall

återbäras har hållits räntebärande.

Utskottsmajoriteten har emellertid inte kunnat tillstyrka centermotionen på en punkt, nämligen när det gäller frågan om ränta i de återvinningsfall som avses i andra stycket i 39 a §. Den bestämmelsen avser de fall där gäldenärs motkontrahent fått egendomen genom en otillbörlig rättshandling. Utskottet har avstyrkt bifall till centermotionen, vilket innebär att propositionens förslag om avkastningsränta i detta fall har accepterats även av de borgerliga partiernas representanter i utskottet – ett förhållande som är något motsägelsefullt.

För övrigt kan även konstateras att utskottsmajoritetens skrivning inte helt motsvarar motionsyrkandena. I den reservation som vi socialdemokrater har fogat vid utskottets betänkande har vi framhållit att i och med att återvinning påkallas så kan enligt vår mening god tro hos den återbäringsskyldige inte längre åberopas som skäl för att inte betala ränta på de pengar som skall återbäras till konkursboet. Redan lagberedningen framhöll i sitt betänkande, som ligger till grund för propositionen, att vid återbäring av betalning skulle ränta utgå åtminstone från delgivning av stämning i målet. Vi har i vår reservation också pekat på att den återbäringsskyldige om han, när återvinning påkallas, betalar tillbaka pengarna, bara behöver erlagga ränta för den tid som eventuellt kan förflyta från det att återvinningen påkallades till dess att medlen återbetalats.

Räntebestämmelsen i 39 a §, första stycket, får därför i princip betydelse bara i den mån det blir en process om skyldigheten att återbetala pengar till ett konkursbo. Om då den som skall betala tillbaka pengarna förlorar processen, bör han enligt vår mening rimligen utge ränta för den tid processen pågått, oavsett om han hållit pengarna räntebärande eller inte – men i regel får man väl ändå utgå ifrån att folk ser till att det blir avkastning på de pengar det är fråga om.

Vi har också framhållit i vår reservation att den av oss föreslagna ränteregeln är en praktisk och lättillämpad regel. Motionärernas förslag däremot, att ränta skall utgå om den återbäringsskyldige inte lyckats visa att han inte själv hållit pengarna räntebärande, är en mycket svår- tillämpad regel. Vi har bl. a. pekat på de svårigheter som det innebär att söka föra en negativ bevisning.

Med den anförda, herr talman, hemställer jag om avslag på motionen 2142, yrkandet I och bifall till reservationen som är fogad vid lagutskottets betänkande nr 30.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm har ingående redogjort såväl för utskottets betänkande som för proposition och motioner. Jag skall i egenskap av utskottets ordförande inte tillägga särskilt mycket, men jag vill ändå framhålla att det är en mycket gammal lagstiftning som nu förändras efter många år av utredning och överväganden. Den härstammar faktiskt till vissa delar från 1734. Övervägandena påbörjades i och med en motion 1938 och har sedan fortsatt i form av olika aktiviteter

i Sveriges riksdag 1941, 1951 och 1965. Sedan har frågan varit under utredning genom att köplagutredningen år 1968 fick i uppdrag att företa den av riksdagen begärda översynen.

Man kan också konstatera att en av de allra äldsta av de riksdagskrivelser som inte lett till några resultat nu kan avföras från listan över sådana skrivelser.

Vi har varit helt ense i lagutskottet om att tillstyrka förslaget till räntelag. Endast i ett fall, som berörts av herr Gustafsson, nämligen beträffande en följdändring i lag om ändring i konkurslagen har utskottet delats upp i en borgerlig och en socialistisk del. Jag kan nämna att utskottsmajoritetens synpunkter framfördes för några månader sedan i samband med då aktuella ändringar i konkurslagen. Vid det tillfället var lagutskottet överens om att inte ta upp frågan, eftersom det antydde att den skulle komma att sakbehandlas i samband med handläggningen av förslaget till räntelag. Så har nu också skett.

Såsom av herr Gustafsson antydde innehåller utskottets majoritetskrivning en del små avvikelser i förhållande till motionen. Det är anpassningar som vi har gjort i största enighet för att därmed få de här lagförslagen helt rimliga.

Jag vill emellertid peka på att lagrådet i sitt yttrande över lagrådsremissen anförde att ordalagen i propositionens förslag närmast gav intryck av att bestämmelserna avsåg endast sådan ränta som faktiskt utgått. Det förhållandet stämde också, sade lagrådet, med den doktrin som utvecklets. Inom centerpartiet anser vi att det är ganska orimligt att man vid en återvinning av den återbäringsskyldige skulle utkräva ränta även i sådana fall där ränta inte har bekommit.

När vi talar om avkastningsränta skall vi veta att den enligt räntelagen är gällande diskonto plus 2 %. Det skulle i dagsläget bli 9 %, och jag tror inte, herr Stig Gustafsson i Stockholm, att det är möjligt att få en sådan ränta. Vid placering t. ex. på sparkassekonto torde räntan vara väsentligt lägre.

Om jag har förstått det rätt är det nödvändigt att, ifall man placerar penningmedel, göra det på ett sådant sätt att de omedelbart kan lyftas och inlevereras till konkursboet. Vi har därför den uppfattningen inom lagutskottets majoritet att de förslag som vi i det här sammanhanget lägger fram är riktiga och rimliga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till lagutskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är sent på kvällen, och jag skall fatta mig mycket kort. Jag vill slå fast två saker. För det första: Majoritetens skrivning ger en mycket svårtillämpad regel när det gäller den negativa bevisföringen. För det andra: Reservationens förslag ger en enkel och dessutom rimlig regel.

Jag vill tillägga att det här i och för sig är en liten fråga som det

inte är speciellt intressant att få lottning i. Man kan också undra varför majoriteten inte har tagit upp de mycket större frågor som finns i sammanhanget. Avkastningsränta har egentligen sin största betydelse i fastighetsrättsliga sammanhang, t. ex. expropriation. Kritiken skulle väl därför inte riktas enbart mot den här paragrafen i konkurslagen utan mot alla bestämmelser om avkastningsränta. Accepterar man den vid expropriation borde man väl också kunna acceptera den här.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hammarberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 30 punkten 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hammarberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 152

Nej - 155

Punkterna 4 och 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 9 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

Nr 31 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Anslag till framtidsstudier

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 18 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag till framtidsstudier jämte motioner.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag skall som motionär bara kommentera detta ärende några minuter, och jag vill börja med att slå fast att det är ett enhälligt utskottsbetänkande. Det torde alltså inte bli föremål för några som helst meningsbrytningar – i alla fall inte av så väsentlig art att det behöver bli några voteringar.

Utskottet har ju enhälligt biträtt motioner av fru Anér och mig om att sekretariatet för framtidsstudier skall få en självständig ställning, dvs. frikopplas från statsrådsberedningen. Samtidigt skall den tidigare till detta sekretariat knutna referensgruppen ombildas till sekretariatets styrelse.

Därmed menar jag att vi tar ett väsentligt steg mot att ge vart och ett av de i riksdagen representerade partierna, oavsett om de står i opposition eller ej, rimliga möjligheter att följa med debatten om – och delta i uppläggnings- och studier och forskning kring allas vår gemensamma framtid. Ytterst rör nämligen detta partiernas arbetsmöjligheter. Frågorna har blivit allt svårare, alltmer komplexa, under de senaste åren. Besluten får allt långsiktigare verkningar. Frågor dyker upp ideligen där det verkligen krävs studier av alternativa handlingslinjer och deras effekter, där det över huvud taget krävs av oss att vi studerar, så gott det nu går, hur framtiden kommer att se ut på område efter område.

Den stora debatten om energipolitiken häromdagen utgör ju ett gott exempel på behandlingen av en fråga av utomordentligt hög svårighetsgrad, och där skall jag gärna erkänna att det har varit utomordentligt komplicerat för t. ex. mitt parti att verkligen följa med, att ta del av och bedöma alla de olika fakta som har kommit fram. Det är över huvud taget svårt, så som partierna är organiserade i dag, att bedöma och rätt ta ställning till framtidsfrågor av den här arten. ADB-tekniken och dess utvecklingsmöjligheter är ett annat område med väldigt stor komplexitet och där det verkligen krävs att vi får resurser att på ett helt annat sätt än hittills följa med i den tekniska utvecklingen.

Regeringsinnehavet ger ju automatiskt vissa fördelar i de här avseendena. Man har hela utredningsmaskineriet i sin hand, man kan utforma direktiven självständigt osv. Man har självfallet kanslihuset såsom ett beredningsorgan, man har de olika ämbetsverken och man har inom ramen för sitt regeringsutövande över huvud taget helt andra möjligheter än oppositionspartier att bereda och syssla med den här typen av långsiktiga frågor.

Detta är helt naturligt, och det är en konsekvens av den situation som uppkommer i varje parlamentarisk demokrati. Men därför är det också så viktigt att ge oppositionspartierna bättre resurser, inte minst när det gäller långsiktiga programmatiska studier.

Sekretariatet för framtidsstudier har arbetat sedan drygt ett år tillbaka. Resurserna har varit relativt måttliga hittills, men man har satt i gång fyra omfattande projekt, däribland en studie av de mycket viktiga resurs- och råvarufrågorna.

Vi har i flera sammanhang från moderaterna och även från folkpartiet

och nu senast i januari från centerpartiet krävt en annan ordning i detta sammanhang – vi har krävt en aktivare medverkan och möjligheter till mera direkt påverkan. Det svar vi fått har varit en referensgrupp som knutits till sekretariatet för framtidsstudier – ett sekretariat som hela tiden har legat i statsrådsberedningen.

Jag skall villigt erkänna att på lång sikt kommer de här frågorna säkerligen att lösas på ett annat sätt än enligt den modell som utskottet nu uttalar sig för, och det har aldrig varit avsikten med motionerna att för tid och evighet permanenta ett system där vi just bygger upp hela framtidsstudieverksamheten och partiernas möjligheter i det avseendet kring detta sekretariat. Det är nog snarare så att t. ex. öronmärkta pengar till vart och ett av partierna för just dessa ändamål och kanske ett institut med tvärvetenskaplig sammansättning som ett serviceorgan på lång sikt är en rimligare väg att gå. Därom vill jag inte uttala mig. Men genom utskottets tillstyrkan av motionerna har i alla fall i detta läge, där vi väntar på mer långsiktiga organisatoriska förslag, samtliga partier fått direkta möjligheter att följa och påverka det här arbetet och de viktiga och intressanta projekt som är på gång.

Herr talman! Jag är som sagt – och jag skall sluta där – mycket glad över utskottets enhälliga betänkande. Det ger, tycker jag, en bra utgångspunkt för vidare diskussioner och åtgärder på området. Det särskilda yttrande som är fogat till betänkandet ser jag mera som en bagatell – kanske ett utslag av irriterade känslor just vid det aktuella tillfället och ingenting annat.

Studiet av vår gemensamma framtid är angeläget. Det är därvid av största vikt att se till att denna debatt blir en dialog mellan olika grupper och utifrån olika värderingar. Utskottets tillstyrkan av våra motioner innebär att förutsättningarna för den dialogen högst väsentligt har förbättrats.

Jag har naturligtvis inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag har med intresse tagit del av den debatt som förts om behovet av forskningsinformation och kontakt mellan riksdagsmän och forskare. Eftersom jag själv sitter som ordförande i sällskapet Riksdagsmän och forskare, RIFO, är det naturligt att jag ställer mig litet frågande när jag här i riksdagen hör herr Wijkmans synpunkter på behovet av en utökad forskningsinformation.

Det är bekant för många att vi inom RIFO håller på med en utbyggnad och uppbyggnad av den informations- och kontaktverksamhet som vi redan har påbörjat. Det arbetet syftar bl. a. till att vi riksdagsmän skall få en bättre överblick över den långsiktiga forskningsplaneringen inom

Torsdagen den
29 maj 1975

*Anslag till framtids-
studier*

forskningsråd, institutioner och övriga forskningsgrupper som finns. Syftet är också att söka knyta människor till oss från forskningssamhället som är helt fristående från såväl regeringen som olika akademier och institut för att kunna få deras syn på dagens situation och planering.

När man hör herr Wijkmans och utskottets syn på dessa frågor är det emellertid naturligt att fråga sig om vi har något behov av RIFO i framtiden. Jag tror att vi har det även om vi enligt utskottsbetänkandet kommer att få forskare knutna direkt till riksdagen. Det finns många forskargrupper i samhället som har stort behov av att få tillkännage sina synpunkter inför riksdagen.

Det skulle därför vara intressant att fråga herr Wijkman vad han egentligen menar när han säger att man inom riksdagen vill ha en utbyggnad av forskningen. Är syftet att försöka knyta endast ett fåtal forskare till riksdagen eller är syftet att riksdagen skall få en helhetssyn på hela forskningsfältet? Den frågan vill jag ställa till herr Wijkman.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag ser inte någon motsatsställning mellan RIFO:s verksamhet, som jag mycket flitigt så gott jag hinner brukar delta i, och den fråga som utskottsbetänkandet handlar om – på intet sätt. De vidgade möjligheter till utbyte med forskare som jag vet att herr Göransson i egenskap av ordförande i RIFO arbetar med har egentligen inte alls med denna fråga att göra.

Såvitt jag förstår kommer RIFO – om det blir en lycklig utgång av förhandlingarna med riksdagens förvaltningskontor – att få en viss resursförstärkning för att lättare kunna organisera just detta kontaktutbyte och bättre administrera studieverksamhet och annat, som har gått litet på kryckor under årens lopp och fungerat mycket tack vare frivilliga insatser.

Vad utskottsbetänkandet handlar om är planeringen, beställandet och det aktiva deltagandet i avskilda, begränsade framtidsstudier. Jag har redan pekat på några exempel som är av största vikt och som jag tror att ett flertal partier har samma uppfattning om. De långsiktiga råvaru- och resursfrågorna är något som man verkligen behöver studera och försöka komma till insikt om. Datoriseringens effekter på samhället, maktfördelningen och demokratin är ett annat sådant exempel.

Men jag ser inte att detta på något sätt skulle kollidera med RIFO:s verksamhet: utan vi bör, herr Göransson, göra vårt bästa för att förstärka RIFO och dess arbetsmöjligheter och sedan vara nöjda med det enhälliga utskottsbetänkandet. Jag finner alltså ingen motsatsställning.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Det gläder mig i och för sig att herr Wijkman så klart uttalar att riksdagen har ett behov av och ett syfte med RIFO även i framtiden. Det betraktar jag som positivt. Men frågan gällde nu om forskare knyts till riksdagen eller något av dess organ. Då måste helt

naturligt behovet av ett frivilligt sällskap minska högst avsevärt. Hur långt är man beredd att gå från er sida? Är man beredd att gå mycket långt ser jag RIFO:s verksamhet i framtiden såsom varande av intet värde.

Men jag är i och för sig nöjd med den deklaration som herr Wijkman har gjort, att ni egentligen inte vill gå så långt som framgår av er skrivning, och därför tror jag att detta skall kunna klaras av även i framtiden.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag tror att det är ganska meningslöst att diskutera detaljer beträffande hur långt man vill gå. Jag sade mycket klart i mitt första anförande att jag inte ser den konstruktion som nu utskottet enhälligt framfört som den långsiktigt absolut bästa lösningen av hur man skall organisera framtidsstudier här i landet.

Jag nämnde ett annat förslag som jag vet att herr Göransson och flera i hans parti har varit inne på, nämligen att öronmärka pengar till partierna så att dessa får resurser just för den här typen av verksamhet. Det tror jag mycket väl kan vara ett kanske bättre alternativ på sikt, och det får vi ta ställning till inom något eller några år. Det är fortfarande RIFO och detta betänkande, det finns ingen kollision mellan dessa.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Om protest mot beskjutning av svenska fartyg

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Siegbahns* (m) den 22 maj anmälda fråga, nr 213, och anförde:

Herr talman! Herr Siegbahn har frågat mig om regeringen avser att protestera mot beskjutningar av svenska fartyg.

Frågan torde vara föranledd av att det svenska fartyget *Hirado* besköts i Thailandbukten den 14 maj i år. Fartyget var på väg från Singapore till Bangkok, och beskjutningen ägde rum när fartyget passerade ön Poulou Panang på drygt tolv sjömil avstånd. Antalet skottsälvor uppskattades av fartygets befälhavare till fyra, men några skador orsakades inte.

När meddelandet om beskjutningen nått utrikesdepartementet inleddes en undersökning för att bl. a. fastställa nationaliteten på den patrullbåt varifrån beskjutningen ägde rum. Befälhavaren på "*Hirado*" har gett en beskrivning av patrullbåtens utseende, men dess nationalitet har ännu inte med säkerhet kunnat fastställas. Som ett led i den pågående undersökningen har kontakt tagits med företrädare för regeringarna i de länder under vilkas flagg patrullbåten kan tänkas ha seglat. Vederbörande har orienterats om det inträffade, meddelats att vi på svensk sida undersöker de närmare omständigheterna och tillfrågats huruvida något

Torsdagen den
29 maj 1975

*Om protest mot
beskjutning av
svenska fartyg*

resp. land tillhörigt fartyg varit inblandat. Dessa förfrågningar har ännu icke slutgiltigt besvarats.

De omständigheter som utredningen hittills klarlagt visar dock att ett övergrepp skett som strider mot internationell rätt. Som utrikesdepartementet sade i en kommentar redan den 16 maj är detta något som vi måste reagera mot.

Om den beskjutande patrullbåtens nationalitet kan fastställas kommer regeringen också att avge en formell protest till vederbörande lands regering mot denna illegala handling.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min fråga rörande beskjutning av svenska fartyg i internationell trafik. Men samtidigt måste jag säga att jag tycker att svaret är magert i överkant. Den behandling som har kommit frågan till del och som har speglats i pressen förefaller mig också ha varit mycket mager och nästan präglad av en viss hemlighetsfullhet. Man kan fråga sig vad som skulle ha sagts från officiell håll och i pressen om en beskjutning ägt rum mot ett svenskt handelsfartyg utanför Storbritanniens, Sovjetunionens, Amerikas, Sydafrikas eller något annat lands gränser. Det hade väl då blivit en något större uppståndelse.

Såvitt jag kan se har man från utrikesdepartementets sida inte utfärdat någon kommuniké, utan endast som svar till en tidning gjort några kommentarer.

Nu sägs det i svaret att man har tagit kontakt med företrädare för regeringarna i de länder under vilkas flagg patrullbåten kan ha seglat. Jag frågar mig: Vilka länders flagg kan den ha fört? Är det Storbritanniens, Japans, Indiens eller kanske Cambodjas? Det skulle vara intressant att få något svar på den punkten.

På den andra punkten säger utrikesministern att förfrågningarna ännu icke slutgiltigt besvarats. Min fråga är då: Vad har sagts? Har det kommit fram någonting som tyder på att det inte var ett cambodjanskt krigsfartyg? Beskjutningen ägde ju rum utanför Cambodjas internationella gräns.

Den här incidenten inträffade den 14 maj och i dag skriver vi den 29 maj; alltså är det drygt 14 dagar sedan den inträffade. Detta är av intresse ur den synpunkten att något slutgiltigt svar ännu inte lämnats. Sådana här frågor brukar av naturliga skäl alltid behandlas som brådskande.

I det svar som omedelbart efter beskjutningen lämnades till en tidning sades att man från svensk sida undersöker om det svenska fartyget Hirado kan ha sett ut som ett krigsfartyg, trots att beskjutningen ägde rum mitt på dagen. Jag undrar om denna utredning har slutförts och givit vid handen att det skulle finnas något fog för att uppfatta detta handelsfartyg som ett krigsfartyg.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Jag fick just nu ett meddelande från Peking om att den cambodjanska regeringen i dag har svarat. Cambodja är ett av de länder som vi har frågat om det var ett av dess fartyg.

Man meddelar alldeles bestämt att några cambodjanska marinfartyg inte varit inblandade i denna incident, ger utförliga beskrivningar över den kapacitet som den cambodjanska marinen har och vilka områden den befunnit sig i. Det är det första svar vi fått och det har kommit i dag.

Vi har alltså gjort framställningar till länder som här kan komma i fråga. Det är naturligtvis länder i det område där incidenten inträffade. De uppgifter vi har bygger på de förhör vi haft, genom vår ambassad i Bangkok, med den sjökaptan som gjort rapporteringen om beskjutningen. Sjökaptenen kan icke ange någonting annat än vad jag sagt i mitt svar. Då har vi ingenting annat att göra än förfrågningar hos tänkbara regeringar. Och här är det första svaret.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Får jag betrakta detta så att utrikesministern anser detta vara det slutgiltiga svaret från Cambodjas regering? Betraktar man det nu som klarlagt att Cambodja således icke haft något med beskjutningen att göra och att sanningen måste sökas i andra länder?

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Mycket i svaret, som är detaljerat, tyder på att det inte är Cambodja. Men jag har icke haft tillfälle att studera svaret närmare eller att ta kontakt med expertis på området. Det tror jag svaret tvingar oss att göra, så jag kan inte ge något definitivt svar nu.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Syftet med min fråga var egentligen bara att framhålla den oerhörda vikt man måste fästa vid militära åtgärder av sådant här slag. Det är angeläget för framtiden, med hänsyn till hur olika länder kan behandla oss, att vi på ett efter omständigheterna lämpligt sätt klart reagerar, så att andra länder förstår att så här kan man inte uppträda. Att Sverige är ett land med fredligt sinnelag betyder självfallet inte att vi accepterar sådant här uppträdande.

Detta är viktigt för att skydda den svenska sjöfarten, och jag vill bara uttrycka en förhoppning om att utrikesministern under den fortsatta utredningen håller dessa tankar i minnet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om tandvårdssituationen i Karlsborg

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Börjessons i Falköping (c) den 20 maj anmälda fråga, nr 206, och anförde:

Om tandvårdssituationen i Karlsborg

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har ställt en fråga till mig om tandvårdssituationen i Karlsborg och om vilka åtgärder jag har för avsikt att vidta för att komma till rätta med tandläkarbristen där.

Jag delar herr Börjessons uppfattning att tandvårdssituationen i Karlsborgs kommun f. n. inte är tillfredsställande. Tidigare fanns inom kommunen tre tandläkare vid folktandvården och två privatpraktiker. Folktandvården har nu blivit av med två tandläkare och av privatpraktikerna finns bara en kvar. Landstinget som har ansvaret för folktandvården försöker på olika sätt rekrytera nya tandläkare till Karlsborg men har ännu inte lyckats. Socialstyrelsen har sökt underlätta situationen genom att prioritera Skaraborgs län vid fördelningen av tandläkartjänster inom folktandvården.

Tandläkarbristen vid folktandvården i Karlsborgs kommun är ett exempel på verkningarna av den överströmning av tandläkare från folktandvården till privatpraktikersektorn som ägt rum särskilt i tandvårdsförsäkringens inledningsskede. Folktandvården har på ett par år förlorat över 200 tandläkare till privatpraktikersektorn. Olika åtgärder har redan vidtagits för att hindra en fortsatt sådan överströmning av tandläkare från folktandvården. Bl. a. har riks försäkringsverket infört regler om ersättningstablering för rätt att verka som privatpraktiker inom tandvårdsförsäkringen.

Jag följer självfallet utvecklingen inom tandvården med största uppmärksamhet och ser det som en viktig uppgift att därvid få till stånd den utbyggnad av folktandvården som beslutades i samband med tandvårdsreformen. Den hittillsvarande överströmningen av tandläkare från folktandvården till privatpraktikersektorn strider mot intentionerna för tandvårdsreformen och måste därför också tillmätas stor vikt vid bedömningen av den tandvårdstaxa inom tandvårdsförsäkringen som skall gälla från den 1 juli 1975. Jag kan försäkra att alla möjliga åtgärder kommer att vidtas i syfte att slå vakt om folktandvårdens utbyggnad för att därigenom bl. a. kunna lösa frågor av det slag som herr Börjesson tagit upp.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack för svaret.

Min fråga angående tandläkarsituationen har självfallet en helt lokal karaktär men i medvetande om att liknande synnerligen besvärliga situationer återfinns även på andra håll i landet vill jag ta upp fallet i Karlsborgs kommun.

Med sina drygt 8 000 invånare hade kommunen fram till år 1974 fem tandläkare, av vilka tre vid folktandvården och två privatpraktiserande. Detta antal svarar mot minimibehovet i en kommun av denna storlek. Successivt har emellertid läget försämrats. F. n. kan det betecknas som närmast katastrofalt. Vid folktandvården finns således endast klinikföreståndaren kvar, och enligt uppgift lär den kvarvarande privatpraktiserande tandläkaren förbereda verksamhet på annan ort, vilket kan vara

begripligt med hänsyn till den arbetsbörda som vederbörande uppenbarligen utsätts för. Hans tid räcker f. ö. inte heller till mer än att stå till tjänst för sina gamla patienter. Nu står vid den nyuppförda vårdcentralen tre modernt och dyrbart utrustade tandläkarmottagningar tomma, och den anställda personalen har svårt att finna meningsfull sysselsättning.

Självfallet reagerar allmänheten inom kommunen synnerligen negativt mot de investeringar som kostat stora pengar och nu synes vara meningslösa. Företrädare för kommunen har gjort otaliga uppväktningar hos vederbörande instanser för att få en förbättring till stånd, men förgäves.

Herr talman! I sådana lägen blir de enskilda patienterna hårt lidande på missförhållandena. En reform får inte leda till så negativa konsekvenser. När dessa blir ett faktum är det enligt min mening statsmakternas skyldighet att se till att åtgärder vidtas för att rätta till förhållandena igen. Reformen på papper hjälper inte – de är och förblir meningslösa.

Därför vädjar jag till socialministern att se över de konsekvenser som uppenbarligen på flera håll drabbat kommunens invånare och att medverka till att kraftåtgärder sätts in för att häva tandläkarbristen i Karlsborgs kommun.

Jag undrar till sist om man inte på något sätt kan försöka ordna upp situationen. Är det på det sättet, att människorna där skall förlora den enda kvarvarande privatpraktiserande tandläkaren, blir det för dem rena rama katastrofen. Jag vill därför än en gång vädja till socialministern att göra vad som göras kan för att förbättra situationen där.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om klassning av näringspreparatet Trilgar som läkemedel

Herr socialministern ASPLING erhöi ordet för att besvara herr Börjessons i Falköping (c) den 22 maj anmälda fråga, nr 211, och anförde:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat om jag vill medverka till att näringspreparatet Trilgar klassas som läkemedel och tillhandahålles kostnadsfritt.

Enligt förordningen angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel tillhandahålls vid sjukdom under vissa förutsättningar läkemedel kostnadsfritt eller till nedsatt pris. Vad som avses med läkemedel anges i läkemedelsförordningen. Socialstyrelsen kan med stöd av 13 § tillämpningskungörelsen till läkemedelsförordningen medge s. k. licensförsäljning av preparat som inte är registrerade som läkemedel, om viss person av läkare anses behöva preparatet med hänsyn till sitt hälsotillstånd. Preparat som säljs på licens anses som läkemedel och omfattas av läkemedelsrabatteringen.

*Om kostvanornas
betydelse för
livsmedelsförsörj-
ningen*

Socialstyrelsen har beviljat licens för vissa näringspreparat till barn med medfödda ämnesomsättningsjukdomar och med vissa andra funktionsstörningar, bl. a. vid njursjukdomar. Sådana licenser har också i några fall beviljats för preparatet Trilgar.

Socialstyrelsen gör i samråd med livsmedelsverket f. n. en utredning om möjligheterna att minska patienternas kostnader för vissa nödvändiga näringspreparat. Enligt vad jag inhämtat räknar socialstyrelsen med att detta utredningsarbete skall vara klart i början av nästa år.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka även för detta svar.

Anledningen till min fråga är det förhållandet att en njursjuk person, boende i Skara, för sin sjukdoms skull blivit ordinerad näringspreparatet Trilgar. Tyvärr har det visat sig att detta preparat icke klassas som läkemedel, och följaktligen får vederbörande inga som helst subventioner vid sina inköp av preparatet.

Det rör sig om dryga kostnader som vederbörande måste vidkännas för att klara sin livsföring – inte mindre än 19 kr. per dag – och vederbörande har ganska blygsamma inkomster.

Det kan helt naturligt finnas vissa svårigheter att dra gränser mellan läkemedel och näringspreparat, men i sådant fall där det är fråga om ett näringspreparat som är absolut nödvändigt för den sjuke och som därmed tjänstgör som ett läkemedel, bör näringspreparatet klassas som läkemedel, givetvis under förutsättning att läkare ordinerar detsamma och att läkare även anser att det fyller funktionen som läkemedel. I detta fall anser jag att näringspreparatet Trilgar borde klassas som läkemedel och att vederbörande, som för att kunna fortsätta att leva blivit ordinerad detta näringspreparat, bör erhålla detsamma kostnadsfritt.

Det kan inte vara rimligt att en person såsom i det här fallet – som har givit anledning till min fråga – skall behöva betala 19 kr. om dagen för ett näringspreparat som tjänstgör som medicin och dessutom är nödvändigt för att uppehålla livet.

Av det svar som jag har fått från socialministern framgår att socialstyrelsen har möjlighet att medge licenser för bl. a. just detta näringspreparat. Jag skall därför vända mig till socialstyrelsen i ärendet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Om kostvanornas betydelse för livsmedelsförsörjningen

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara fröken Anderssons (c) den 21 maj anmälda fråga, nr 209, och anförde:

Herr talman! Fröken Andersson har frågat mig om jag är medveten om vilka konsekvenser en kostomläggning enligt de rekommendationer som görs i statens livsmedelsverks bok Råd om mat skulle få på vår

livsmedelsförsörjning och om jag delar den uppfattning som kommit till uttryck i boken beträffande proteinets andel i kosten.

År 1973 kom knappt 11 % av den totala livsmedelskonsumtionens energiinnehåll från protein. I livsmedelsverkets skrift anges i avsnittet om protein att omkring en sjättedel av kostens energi bör komma från proteiner. Vid kontakter med livsmedelsverket har jag emellertid erfarit att denna uppgift beror på en felskrivning. Av tabellmaterialet i boken kan utläsas att det rekommenderade proteinintaget bör uppgå till 10 à 13 % av det totala kaloriintaget, dvs. i stort sett vad som i praktiken konsumeras.

Fröken ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret, vars innehåll är tillfredsställande och gör all argumentering överflödigt i sakfrågan.

Jag kan emellertid inte låta bli att uttrycka min förvåning över att en sådan felskrivning har kunnat passera alla de granskningar som en skrift normalt är utsatt för och som i synnerhet en skrift av det slaget borde vara utsatt för. Statsrådet Lundkvist säger ingenting i svaret om att en rättelse snabbt skall göras så att uppgiften i skriften blir korrekt. Jag vill därför gärna fråga om statsrådet har förvissat sig om att en sådan rättelse kommer att ske. Även om det, som framgår av svaret och som jag också var medveten om, i tabellerna finns riktiga uppgifter, kan felskrivningen i texten ändå föranleda missförstånd.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag utgår från som självklart att när nya upplagor av skriften ges ut kommer den här felaktiga uppgiften att rättas till.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Om formerna för kallelse till förrättning för bildande av fiskevårdsområde

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöi ordet för att besvara herr Olssons i Järvsö (c) den 22 maj anmälda fråga, nr 215, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Järvsö har frågat mig om jag vill medverka till att *dels* enklare förfarande vid kallelse till förrättning om fiskevårdsområden utarbetas, *dels* redan bildade områden – för att undvika tidsförlust och ökade kostnader – kan godkännas trots att kallelse till förrättning skett endast genom kungörelse och genom vanligt brev och där kallelsen inte överklagats.

Frågan om bildande av fiskevårdsområde skall som regel prövas vid förrättning under ledning av förrättningsman som länsstyrelsen förordnar. Förrättningsmannen skall hålla sammanträde med delägarna och skall i god tid före sammanträdet kalla delägarna till detta. Enligt hu-

Nr 96

Torsdagen den
29 maj 1975

*Om formerna för
kallelse till förrätt-
ning för bildande av
fiskevårdsområde*

Torsdagen den
29 maj 1975

*Om formerna för
kallelse till förrätt-
ning för bildande av
fiskevårdsområde*

vudregeln i 18 § lagen om fiskevårdsområden skall varje enskild delägare med känt hemvist inom riket delges sådan kallelse.

Bestämmelserna om delgivning av kallelse till första sammanträdet infördes i samband med 1969 års ändringar i lagen om fiskevårdsområden. Tidigare krävdes för bildande av fiskevårdsområde en anslutning av fiskerättsägare som beräknades i förhållande till hela antalet delägare och hela delaktighetstalet. De nya bestämmelserna innebar bl. a. att vid beslut om bildande av fiskevårdsområde eller upplåtelse av fisket inom sådant område endast de i omröstningen deltagandes röster och delaktighetstal skulle beaktas. Med hänsyn härtill ansågs att rättssäkerhetsintresset krävde att delgivning av kallelse till första sammanträdet i regel ägde rum.

I en skrivelse som nyligen har kommit in till regeringen har fiskeristyrelsen hemställt att bestämmelserna i 18 § om delgivning av kallelse till första förrättningsammansammanträdet ändras och utformas efter förebild av 9 § lagen om förvaltning av samfälligheter. Enligt sistnämnda lagrum får bestämmelserna om kungörelsedelgivning i 16 § första stycket delgivningslagen tillämpas i viss begränsad utsträckning vid delgivning av kallelse till delägarsammansammanträde. Fiskeristyrelsens framställning bereds f. n. i jordbruksdepartementet. Jag är för egen del beredd att medverka till att förenkla kallelseförfarandet vid förrättning för bildande av fiskevårdsområde, i den mån det kan ske utan olägenhet för berörda intressen.

Herr OLSSON i Järvsö (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. Den direkta anledningen till att jag övervägde en fråga i detta ärende är att i mina hemtrakter bildats ett par fiskevårdsområden som emellertid inte godkänts av länsstyrelsen på grund av att kallelsen till förrättningen enligt länsstyrelsens mening inte skett på formellt riktiga grunder. Kallelsen har skett genom vanligt brev men utan medsändande av blankett för och begäran om mottagningsbevis. Dessutom har kallelse skett genom kungörelse i ortens tidningar. Förrättningsmännen anser att de handlat i enlighet med gällande bestämmelser.

De frågor jag ställt gäller givetvis inte de enskilda fallen utan de principiella konsekvenserna av gällande bestämmelser och tolkningen av dessa.

Fiskevårdsföreningarna uträttar ett betydelsefullt arbete för tillgången till fiske i olika former och för fiskevården. Framför allt fritidsfisket men även i viss mån nyttofisket har tilldragit sig starkt ökat intresse på senare tid. Vi har över 2 000 fiskevårdsföreningar i landet. Genom en lag som beslutades av 1963 års riksdag, proposition 160, kommer nu att gälla att om fiskerätt skall upplåtas åt utomstående, t. ex. genom försäljning av fiskekort, måste föreningen ombildas till föreningssamfällighet eller fiskevårdsområde. Övergångsbestämmelser gäller fram till slutet av 1978. Eftersom det tar lång tid att bilda sådana här områden – två ä tre år räknar man med – och det skall vara lantmäteriförrättningar för ändamålet är det uteslutet att man skall hinna ombilda alla dessa

Torsdagen den
29 maj 1975

*Om innehållet i
förslag till instruk-
tioner för dom-
stolsverket och
domstolsväsendets
tjänsteförslags-
nämnd*

föreningar inom den föreskrivna tiden.

Riksdagen har f. ö. i år med anledning av civilutskottets betänkande nr 17 uttalat att en förlängning av övergångstiden bör komma till stånd.

Det är angeläget att det införes enklare bestämmelser för bildande av fiskevårdsområden och samfällighetsföreningar för fiskevård. Det är också angeläget att det kan ske till lägsta kostnader och utan onödig tidsutdräkt. Det var därför jag ställde de båda frågorna.

När det gäller den första frågan får jag väl notera statsrådets intresse för att medverka till att det utfärdas enklare bestämmelser. Den andra frågan har statsrådet inte svarat på. Jag kan förstå att det kan vara svårt. Men det skulle vara bra om man kunde ha en rimlig förhoppning om att de praktiska konsekvenserna i det enskilda fallet skall få vara avgörande, om ärendet inte har överklagats.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Ett sådant förfarande som herr Olsson i Järvsö avser i andra delen av sin fråga strider ju mot vanligen tillämpade lagstiftningsprinciper. Den frågan får väl övervägas i samband med en eventuell ändring i kallelseförfarandet, och jag är inte beredd att f. n. göra något uttalande på den punkten.

Herr OLSSON i Järvsö (c):

Herr talman! I de här fallen har kallelser utsänts till samtliga deltagare genom vanligt brev. Posten är ju en ganska säker inrättning, och man kan anta att kallelserna kommit fram. Det gällde 680 brev i ett av fallen. Ingen har överklagat.

Man kan förstå att länsstyrelserna måste följa paragraferna helt och fullt. Men jag skulle ändå vilja uttala en förhoppning om att högre instanser kunde se praktiskt på saken och låta redan bildade föreningar gälla, när det gått så pass rätt till som det har gjort i det här fallet, så att man inte tvingas tillgripa ett omständligt och dyrbart förfarande som också är ganska tidskrävande. Jag uttalar en förhoppning om att det finns möjlighet att göra en sådan bedömning i högre instans.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Om innehållet i förslag till instruktioner för domstolsverket och domstolsväsendets tjänsteförslagsnämnd

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Winbergs* (m) den 22 maj anmälda fråga, nr 212, och anförde:

Herr talman! Herr Winberg har frågat mig varför riksdagens uttalanden i vissa väsentliga hänseenden rörande domstolsverkets ställning inte följts i det förslag till instruktioner för domstolsverket och tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet som utarbetats inom justitiedepartementet.

Torsdagen den
29 maj 1975

*Om innehållet i
förslag till instruk-
tioner för dom-
stolsverket och
domstolsväsendets
tjänsteförslags-
nämnd*

Frågan om innehållet i instruktionerna för bl. a. domstolsverket och tjänsteförslagsnämnden bereds f. n. inom justitiedepartementet. Vid utarbetandet av dessa kommer regeringen självfallet att följa riksdagens beslut.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga. Den är ställd därför att jag har i min hand fått förslaget till instruktioner för domstolsverkets och domstolsväsendets tjänsteförslagsnämnd.

Jag vill först helt allmänt framhålla att innehållet i dessa instruktioner är särskilt väsentligt just med hänsyn till de farhågor som tidigare uttalats när det gäller relationen mellan det nya domstolsverket och domstolarna. Den är en rättssäkerhetsfråga av stor vikt. Vi har vid tidigare tillfällen haft ganska ingående debatter här i kammaren om dessa saker.

Beträffande några punkter som jag har angivit i frågan tycker jag att förslaget inte är tillfredsställande, eftersom riksdagens uttalanden inte har följts. För det första anges i 3 § i förslaget till förordning med instruktion för domstolsverket verkets uppgifter med ungefär samma formuleringar som i domstolsstyrelseutredningens förslag, trots att riksdagen när det gäller principerna för verkets ställning och uppgifter har givit regeringen till känna viss mening. Jag citerar ur utskottsbetänkandet vad riksdagen har sagt, nämligen att "det i centralmyndighetens instruktion skall tas in en erinran om att myndigheten vid utövandet av sina åligganden har att iaktta principen om domstolarnas grundlagsfästa självständighet vid fullgörandet av de dömande och rättstillämpande uppgifterna".

För det andra skall enligt riksdagens uttalande det av instruktionen framgå att verkets åligganden skall gälla enbart den administrativa verksamheten inom förvaltningsområdet. Härom står, såvitt jag kan se, ingenting i detta förslaget.

För det tredje sade riksdagen när det gäller tjänsteförslagsnämnden att nämnden skall inta en ställning som ett i förhållande till verket helt fristående organ, medan justitieministern i propositionen har hävdats att nämnden skall vara ett organ inom verket. Riksdagen har givit regeringen till känna hur riksdagen ser på sammansättningen av nämnden och att vissa ledamöter skall utses på förslag av Jurist- och samhällsvetarförbundet och Sveriges domarförbund. Detta kan inte utläsas i förslaget till förordning.

Paragraferna 8 och 9 i förslaget till förordning för tjänsteförslagsnämnden har en utformning, som mer markerar att nämnden tillhör verket än att nämnden är fristående från det.

Domstolarnas självständighet är en viktig rättssäkerhetsfråga, och riksdagen har i flera hänseenden konstaterat detta och menat att domstolsverkets arbete och befogenheter måste avpassas därefter. Det är särskilt viktigt med hänsyn till den debatt som har förts att man i verkets instruktion

så långt möjligt använder just de lokutioner som riksdagen har ställt sig bakom så att inte några tveksamheter behöver råda om att instruktionen verkligen är anpassad till vad riksdagen har uttalat och att riksdagens mening har följts.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag vill inte kommentera vad herr Winberg här har sagt. Jag tycker inte att riksdagen är den lämpliga platsen att bereda ärenden inom justitiedepartementet. Det får vi göra själva.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Det är fråga om en förordning som regeringen utfärdar. Men eftersom förslaget har kommit under mina ögon och jag har funnit att det inte stämmer med vad riksdagen beslutat, tycker jag att det kan finnas anledning att göra dessa påpekanden innan regeringen och justitieministern slutgiltigt har tagit ställning. Det är nämligen av stor vikt om utformningen så småningom kunde bli sådan att alla som skall tillämpa instruktionen kan känna tillfredsställelse med den.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 17 Om förbättring av tåginfarterna till Norrköping

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara fru Landbergs (s) den 16 maj anmälda fråga, nr 204, och anförde:

Herr talman! Fru Landberg har frågat mig om jag avser att ta initiativ som syftar till att medel frigörs för en förbättring av tåginfarterna till Norrköping.

Tågolyckan i Norrköping den 15 maj hade enligt vad SJ uppger inget samband med utformningen av den aktuella infarten. Frågan om omläggning av infarterna av säkerhetsskäl har f. ö. inte varit aktuell inom SJ, då något behov härav inte bedömts föreligga.

Fru LANDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. Av svaret framgår att SJ uppger att det inte finns något samband mellan utformningen av den aktuella infarten och den svåra olyckan den 15 maj. Det är litet egendomligt, då såvitt jag vet SJ:s tekniska utredning och polisens utredning ännu inte är slutförda.

Efter de två stora tågolyckor som på kort tid inträffat i Östergötland är det inte förvånande att allmänheten känner en viss oro och att det pågår diskussioner både bland SJ:s personal och bland allmänheten om säkerheten och tekniken, inte minst vid ombyggnader och reparationer. Bland lokförare, framför allt från andra orter än Norrköping, anses Norrköpings centralstation vara en station med krångliga infarter. Norrköpings

Nr 96

Torsdagen den
29 maj 1975

*Om förbättring av
tåginfarterna till
Norrköping*

*Om utbyggnad av
den trafikmedicin-
ska verksamheten*

central är en station med s. k. fritt spårval. Växlarna sköts automatiskt av ett ställverk, så lokförarna får vara beredda att gå in på vilket spår som helst. De har bara att följa signalerna, s. k. dvärgsignaler intill varje växel, där farten är maximerad till 40 km/tim.

Många av tågen som passerar Norrköping har enmansbetjäning, och i de aktuella diskussionerna har även ställts frågan varför man bland all annan avancerad teknik som järnvägen är utrustad med inte har kommunikationsradio på tågen med enmansbetjäning. Kan kommunikationsministern säga om det finns planer på att utrusta tågen med kommunikationsradio?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Vid två tillfällen under den allra senaste tiden har jag haft tillfälle att för riksdagen redogöra för säkerhetsarbetena vid SJ. Det har varit naturligt att den 10 april efter den svåra olyckan i Mjölbytrakten och den 16 maj efter den svåra olyckan vid Norrköping redogöra för situationen. Jag skall därför inte upprepa vad som finns intaget i kammarrens protokoll för den 10 april resp. 16 maj. Låt mig bara på direkta frågor från fru Landberg säga två ting.

Det är viktigt att konstatera att enmansbetjäningen tillkommer efter överenskommelse mellan verket och de anställdas organisationer. Det är alltså en förhandlingsfråga.

När det sedan gäller frågan om tågorderradio meddelade jag vid debatten i karamaren den 16 maj att statens järnvägar f. n. har prov i gång med sådan radioutrustning på ett antal järnvägslinjer, bl. a. i Stockholmstrakten, och att man håller på att utvärdera dem. Det svar som jag då lämnade visar att SJ även på det här området gör allt för att så snabbt som möjligt höja säkerheten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 18 Om utbyggnad av den trafikmedicinska verksamheten

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Jonssons* i Alingsås (fp) den 21 maj anmälda fråga, nr 207, och anförde:

Herr talman! Herr Jonsson i Alingsås har frågat mig om jag vill medverka till att en utbyggnad av den trafikmedicinska verksamheten kommer till stånd och att därvid även olycksfallsforskning efter västtysk modell av typ "haverikommissioner" bedrivs i Sverige.

I Nordiskt trafiksäkerhetsråds verksamhetsprogram finns upptaget bl. a. utarbetande av normer för medicinsk och teknisk undersökning av vägtrafikolyckor i syfte att klarlägga olycksförlopp och olycksorsaker.

Inom rådet pågår arbete med planläggning och genomförande av detta projekt som omfattar sådana frågor som herr Jonsson i Alingsås tar upp och som bör ge ett betydelsefullt underlag för vidare åtgärder inom detta område.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Eftersom herr Jonsson i Alingsås är förhindrad att närvara här i kväll har det kommit på min lott ta emot frågesvaret, och jag ber nu att få tacka för statsrådets svar.

När det har hänt en trafikolycka i vårt land får vi efter en tid en polisutredning, som skall ligga som underlag för den kommande juridiska prövningen. Önskvärt vore emellertid att vi dessutom gjorde försök med en utredning som syftar till att försöka utröna hela förloppet vid själva olycksögonblicket. Målsättningen skulle då vara att få fram data som ger underlag för att förebygga olyckor.

I Västtyskland prövar man en modell av "haverikommission". En sådan kommission rycker ut omedelbart efter en trafikolycka och försöker fastställa vad som hände i kollisionsoygonblicket. Kommissionen söker få fram data om omgivningen, t. ex. trafik, trafikljus, väderlek, ljusförhållanden, vägytans beskaffenhet m. m. Den söker vidare få fram tekniska data om fordonen och deras tillstånd, bromsspår, glassplitter m. m. Likaså tar kommissionen fram medicinska data. Dels fastställer man vad som hänt på platsen för olyckan, dels följer man upp sjukhusbehandlingen av eventuella skadade och resultatet av behandlingen. Dessutom tar kommissionen fram psykologiska data. Man gör intervjuer med de inblandade personerna och försöker få fram den kedja av händelser som ledde till olyckan.

För fortsatt forskning om trafiksäkerheten måste vi ha ett bra faktaunderlag, och värdefulla insatser har gjorts för att undersöka vad som händer framför allt med fordonen. Men mindre har gjorts för att undersöka hur de människor reagerat som har varit inblandade i en olycka.

En sådan kommission som man har i Västtyskland kostar visserligen pengar, men i förhållande till det lidande och de ekonomiska konsekvenser som olyckorna för med sig är kostnaderna försumbara.

Herr statsrådet hänvisar nu till det arbete som pågår i Nordiskt trafiksäkerhetsråd, och det är i och för sig mycket värdefullt, och det är tacksamt att det pågår. Men olycksfallen är många och svåra i vårt eget land och medför stora lidanden för de människor som är inblandade, och dessutom är olyckorna ekonomiskt mycket bekymmersamma för oss, bl. a. på grund av den belastning som sjukvården utsätts för. Därför tycker jag det vore värdefullt om vi här i Sverige, oberoende av vad Nordiskt trafiksäkerhetsråd säger, kunde sätta i gång med en sådan här försöksverksamhet. Jag tror att vi själva kan klara den här i landet.

Jag vill sluta med att fråga kommunikationsministern: Finns det inte anledning att, oberoende av det samarbete som pågår i nordisk regi, ändå försöka pröva en sådan här kommission i Sverige och se vilka fakta man kan få fram på den vägen?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Undersökningar av den typ som kallas haveriundersök-

Nr 96

Torsdagen den
29 maj 1975

*Om utbyggnad av
den trafikmedicin-
ska verksamheten*

*Om utbyggnad av
den trafikmedicin-
ska verksamheten*

ningar har sedan många år bedrivits på olika håll i världen och även i Sverige.

Jag kan nämna att här i landet har bl. a. detaljerade undersökningar av inemot 1 000 olyckor skett i Uppsala län under åren 1960–1971. Genom detta arbete har bl. a. ett flertal andra forskningsprojekt inom trafiksäkerhetsområdet kunnat påverkas.

Som herr Strömberg i Botkyrka säkert har sig bekant har vi i Sverige också en särskild trafiksäkerhetsprofessur med betoning på trafikmedicin. Vidare finns andra kvalificerade vetenskapsmän på det medicinska området som ägnar sig åt trafiksäkerhet. Expertisen har utnyttjats bl. a. när det gäller vår bilbältes- och hjälmlagstiftning. Den stora vikt man i Sverige fäster vid arbete som syftar till att klarlägga de bakomliggande orsakerna till trafikolyckor och trafikskador som herr Strömberg nyss talade om har kommit till uttryck även genom att de svenska försäkringsbolagen har visat sig intresserade av ett system med haveriundersökningar.

Den undersökningsverksamhet som kan drivas i haverikommissionens form är från trafiksäkerhetssynpunkt säkert mycket väsentlig. Men jag menar att det självfallet är av stor betydelse att man arbetar på ett enhetligt sätt på olika håll, så att resultaten från skilda undersökningar blir jämförbara. Den omständigheten att man även på andra håll i Norden arbetar med dessa frågor har gjort det angeläget att få till stånd ett nordiskt samarbete som syftar till att ge gemensamma riktlinjer. Detta är grunden till att man nu inom Nordiskt trafiksäkerhetsråd har arbete på gång i denna fråga. Rådet har därvid naturligtvis kontakter med den trafikmedicinska expertisen i de olika länderna. Och den omständigheten att man också på andra håll i Norden arbetar med de här frågorna har gjort det angeläget att få till stånd ett nordiskt samarbete, som syftar till att åstadkomma gemensamma riktlinjer.

Det är grunden till mitt svar till herr Strömberg, att det inom Nordiskt trafiksäkerhetsråd pågår ett arbete i den här frågan. Rådet har naturligtvis också samtidigt kontakter med den trafikmedicinska expertisen i de nordiska länderna.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för den ytterligare värdefulla redovisning som han nu ger över de insatser som skett på det här området. Det är alldeles riktigt, som statsrådet påpekar, att det är angeläget att det i hela Norden – och också i vårt land – sker en samordning av den forskning som bedrivs och de undersökningar som görs.

Jag finner dock det västtyska experimentet med något slags kommission, stationerad i någon av tätortsregionerna – en kommission som kan rycka ut snabbt – så intressant att det ändå vore önskvärt att överväga att pröva det alternativet också i Sverige. Jag tror även att det vore möjligt att i ett vidare arbete använda de forskningsresultat och de data en sådan kommission kan komma fram till.

Jag är angelägen om att statsrådet vid den fortsatta prövningen av

dessa ärenden också undersöker möjligheten att pröva en sådan här kommission av västtysk modell.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 19 Om skyldigheten att besvara vissa frågor för anställning i statlig eller kommunal tjänst

Herr statsrådet LÖFBERG erhöll ordet för att besvara herr *Romanus* (fp) den 15 maj anmälda fråga, nr 203, och anförde:

Herr talman! Herr *Romanus* har i en fråga till mig anfört följande. För statlig och kommunal tjänst krävs att den som skall anställas lämnar läkarintyg. Under det senaste året har förekommit att anställningssökande kvinnor bl. a. fått svara på frågor om sina menstruationsbesvär. Av den blankett som använts framgår också, att frågor beträffande kronisk heshet endast ställs till kvinnliga telegramutbärare.

Med hänvisning till det anförda har herr *Romanus* frågat mig vad jag tänker göra för att de kvinnor som söker statlig och kommunal tjänst skall slippa svara på könsdiskriminerande frågor.

Inom det statligt reglerade löneområdet får myndighet inte förbehålla tjänst, uppdrag eller tillträde till kompetensgrundande utbildning åt endast män eller kvinnor. Inte heller får myndighet vid ledigförklaring av tjänst uttala önskemål om manlig eller kvinnlig sökande. Detta framgår av kungörelsen (1973:279) om förbud mot köns- eller åldersdiskriminering vid tillsättning av tjänst, m. m.

Formulär till läkarintyg som används vid anställning på statligt reglerad tjänst bör självfallet utformas med hänsyn till nyssnämnda förbud mot könsdiskriminering. I det formulär som socialstyrelsen har fastställt förekommer inte längre den av herr *Romanus* åberopade frågan om menstruationsbesvär. Det andra exemplet som herr *Romanus* anger – att uppgift i vissa fall skall lämnas om heshet hos kvinnlig telegramutbärare – saknar numera aktualitet. Televerket anställer nämligen inte längre någon med tjänstebenenämningen telegramutbärare. Den uppgiften kommer således att utgå vid nytryck av formuläret.

Någon anledning till anmärkning från de synpunkter som herr *Romanus* har anlagt synes därför inte kvarstå i fråga om gällande formulär till läkarintyg. Eftersom det inte kan helt uteslutas att formulär av äldre modell kan finnas kvar, bör berörda myndigheter uppmärksammas på att nytt formulär har fastställts. Enligt vad jag har inhämtat har statens personalnämnd för avsikt att göra detta.

Herr *ROMANUS* (fp):

Herr talman! Min fråga föranleddes av att en kvinna, som denna vår sökte tjänst vid ett statligt verk, vid den obligatoriska hälsoundersökningen hos verkets anvisningsläkare bl. a. fick svara på frågan om hon

Nr 96

Torsdagen den
 29 maj 1975

*Om skyldigheten
 att besvara vissa
 frågor för anställ-
 ning i statlig eller
 kommunal tjänst*

Torsdagen den
29 maj 1975

*Om skyldigheten att
besvara vissa frågor
för anställning i
statlig eller
kommunal tjänst*

var arbetsför under menstruationen. Jag är medveten om att ett nytt formulär för läkarintyg har fastställts. Men det räcker ju inte, om fortfarande det gamla formuläret används.

Jag försäkrar statsrådet Löfberg att det är fråga om ett verkligt fall. Med anledning av statsrådets formulering att "det inte helt kan uteslutas att formulär av äldre modell kan finnas kvar" vill jag säga, att han lugnt kan utgå från att det har förekommit denna vår. Det är svårt att tro att det var fråga om ett enskilda fall eftersom den som ställde frågorna var anvisningsläkaren vid ett stort statligt ämbetsverk. Jag vet också att sådana frågor som den nu nämnda förekommer och har ställts på senare tid när kvinnor sökt anställning i vissa kommuner. Det är alltså inte bara ett formellt problem som jag har tagit upp.

Även om arbetsgivaren inte vid sin bedömning vänder avseende vid svaret på den aktuella frågan, måste man förstå att många kvinnor som ställs inför den finner den stötande. De frågar sig naturligtvis: Vem skall anställa de kvinnor som har svåra menstruationsbesvär, om inte staten vill göra det? Att frågan ställs undergräver alltså förtroendet för staten som en socialt ansvarsmedveten arbetsgivare. Att den är könsdiskriminerande är självklart – den ger ju intryck av att kvinnor med menstruationsbesvär inte kan komma i fråga för vissa statliga jobb.

När jag fick frågeblanketten i min hand upptäckte jag också, att frågan om förekomsten av återkommande heshet skulle ställas till den som söker tjänst som telefonist m. m. men också till den som vill bli telegramutbärare – dock bara om det var en kvinna. Anledningen var, enligt vad jag fått veta, att kvinnliga telegramutbärare efter fyllda 18 år regelmässigt gavs anställning som telefonister – som givetvis inte bör lida av återkommande heshet – medan manliga telegramutbärare erbjöds andra typer av arbeten, man kan förmoda bättre betalda. Det var alltså fråga om en förberedelse för en könsdiskriminerande befodringspolitik.

Den fråga jag nu ställer är: Även om nu denna tjänstebestämmelse inte längre tillämpas, finns den könsdiskriminerande anställningspolitiken när det gäller telefonister, eller är också den avskaffad? Det är ju den väsentliga saken i sammanhanget.

En viktig fråga är naturligtvis vad som händer med dessa blanketter när de har fyllts i. I vilken utsträckning påverkar uppgifterna anställningen och vilka får del av uppgifterna? LO:s läkare Erik Bolinder påpekade i en artikel i Fackföreningsrörelsen i höstas att hela läkarintyget inklusive patientens hälsodeklarationer och läkarens undersökningsfynd tas om hand av den som sköter anställningsförfarandet – något som inte är fallet på den privata arbetsmarknaden.

Jag vill samtidigt som jag tackar för statsrådets svar på min fråga ställa följande nya frågor: Vill statsrådet medverka till att även kommunerna får en påstötning om att dra in den påtalade blanketten? Och vidare: När kan man förvänta sig att staten ändrar sin praxis beträffande hälsodeklarationer över huvud taget och blir mera av en mönsterarbetsgivare än den är i dag i detta fall?

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Beträffande kommunerna vill jag helt kort säga, vilket herr Romanus väl är medveten om, att de arbetar inom ramen för sina egna lagar och författningar. Jag har ingen möjlighet att påverka dem annat än genom ett föredöme. Min uppfattning är också att staten på detta område utgör ett föredöme. Herr Romanus slår faktiskt in öppna dörrar, eftersom de gamla formulären är borta. De har inte längre någon aktualitet. Med tanke på detta tycker jag inte heller att det finns någon anledning att fördjupa sig i bakgrunden till att det fanns sådana konstiga formuleringar som påtalats.

Jag tror att man utan överord kan påstå att myndigheterna är väl medvetna om att könsdiskriminering inte får förekomma. I olika utbildnings- och informations-sammanhang framhåller vi också ständigt detta från regeringshåll när vi är ute och agerar i dessa frågor. De övertramp som kan ha förekommit i fråga om könsdiskriminering tycker jag kan betraktas som olycksfall i arbetet snarare än som medvetna försök till könsdiskriminering. Man har helt enkelt inte insett att den vidtagna åtgärden har varit att betrakta som könsdiskriminering.

Men självfallet är detta frågor som vi inom departementet skall och måste hålla under ständig uppsikt. Det har vi hittills gjort, och jag kan försäkra herr Romanus att vi kommer att göra det också i fortsättningen.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam för att statsrådet slår vakt om den kommunala självbestämmanderätten. Men om kommunerna har kunnat använda denna dåliga statliga blankett kan det väl inte vara fel att tala om för dem att nu skall de använda en ny, bättre statlig blankett. Det kan ju inte vara något intrång i deras självbestämmande.

Herr Löfberg menar att jag slår in öppna dörrar. Ja, det skulle jag ha gjort om den här blanketten inte längre användes. Men för de kvinnor som ställs inför sådana här frågor är det skäligen likgiltigt att det numera finns en bättre blankett som inte innehåller dessa frågor, för det vet de inte om. Och att frågorna uppfattas som stötande av de kvinnliga arbetssökande kan jag försäkra herr Löfberg. Jag har inte så många fall att peka på, men jag är säker på att nästan varje kvinna, som ställs inför frågor av den här typen, reagerar. Även om herr Löfberg och jag kan tycka att menstruation är ett alldagligt begrepp och inte speciellt värdeladdat, är det inte alla som känner så. Man uppfattar det som diskriminerande att få en fråga om den saken. Därför slår jag inte in några öppna dörrar när jag frågar vad statsrådet vill göra för att åstadkomma en ändring. Det är bra att det finns en ny blankett, men det är ännu bättre om den används över hela linjen.

Sedan förklarar herr Löfberg att staten är ett föredöme. Jag undrar det. Om jag fattade Erik Bolinders artikel i Fackföreningsrörelsen rätt, är inom den privata sektorn en sådan här läkarundersökning helt en sak mellan företagshälsovården och den anställningssökande, medan

Nr 96

Torsdagen den
29 maj 1975

*Om skyldigheten att
besvara vissa frågor
för anställning i
statlig eller
kommunal tjänst*

*Om betygsättningen
på specialarbete vid
gymnasieskolans
tekniska linjer*

handlingarna när det gäller statliga jobb kan gå med till den som handlägger anställningen och t. o. m. till kommittéer och andra som diskuterar den. Då är inte staten något föredöme i fråga om att respektera integriteten. Man måste också intyga att man inte har lämnat felaktiga uppgifter. Om man har försummat att nämna någon åkomma som man har haft, kan det påverka anställningen. Sådant finns inte heller inom den privata sektorn, enligt LO-läkarens artikel. Då är staten väl inget föredöme på de punkterna heller.

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Herr Romanus tar med de här uppgifterna från dr Bolinder egentligen upp en helt annan fråga, och vid den här sena timmen skall jag inte gå in på den utan koncentrera mig till vad diskussionen gäller.

Jag håller med herr Romanus om att varje kvinna som ställs inför en sådan här fråga kan finna den stötande, och det har jag förklarat redan i svaret. Jag har också pekat på de åtgärder som vi har vidtagit för att förhindra att detta skall upprepas. När herr Romanus ändå fortsätter med att fråga om dessa saker, trots att jag har talat om att de egentligen saknar aktualitet, tycker jag faktiskt det är att slå in öppna dörrar. Jag vidhåller det påståendet.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag är medveten om att de exempel på att staten inte är ett föredöme som jag senast nämnde, inte finns i min fråga, så dem behöver herr statsrådet inte kommentera. Jag bara tar upp dem som en belysning av att staten faktiskt inte är ett föredöme när det gäller just hälsodeklarationer. Den enda fråga som jag ställde i det sammanhanget var: När kan man förvänta en ny praxis? Jag vet att det pågår en utredning om hur hälsodeklarationerna skall behandlas. På den punkten kanske herr Löfberg skulle kunna ge ett besked.

Tyvärr blir det inte tillfälle att ställa några fler frågor till statsrådet Löfberg på det här området. Det beklagar jag, även om jag önskar honom lycka till i hans nya uppgift.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 20 Om betygsättningen på specialarbete vid gymnasieskolans tekniska linjer

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr Turessons (m) den 18 april anmälda fråga, nr 172, och anförde:

Herr talman! Herr Turesson har frågat mig om jag vill medverka till att betyg enligt den femgradiga skalan slopas för specialarbete som självständigt ämne på gymnasieskolans två- och fyraåriga tekniska linjer.

Specialarbete förekommer i två olika former i gymnasieskolan. Inom

samtliga tre- och fyraåriga linjer utförs i årskurs 3 specialarbete som ett led i att utveckla elevernas förmåga att arbeta självständigt. Detta specialarbete skall enligt läroplanens allmänna bestämmelser inte betygsättas.

På tvåårig teknisk linje finns specialarbete B – byggt teknik – upptaget i timplanen och på fyraårig teknisk linje specialarbete M – maskinteknik – resp. K – kemiteknik. Dessa specialarbeten är ämnen och avser att ge en fördjupning i vissa tidigare studerade ämnen. De har åsatts ett visst veckotimtal och ingår sålunda i timplanen tillsammans med övriga ämnen och betygsätts.

Eftersom betygsättningen inom skolväsendet f. n. utreds av 1973 års betygsutredning och förslag från utredningen kan väntas under 1975, är jag inte nu beredd att föreslå några förändringar av betygsättningen inom gymnasieskolan.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Min fråga avsåg givetvis den andra gruppen av specialarbeten som finns omnämnda i svaret. Dessa uppgifter är av mycket olika karaktär, eftersom de ges individuellt till eleverna. Det kan finnas lika många specialarbetsämnen inom en klass som det finns elever i klassen, och det säger sig självt att det är mycket svårt för lärarna att då sätta differentierade betyg. Modellen bör naturligtvis vara att det bara antecknas i slutbetyget att specialarbete har godkänts eller icke godkänts inom ett visst ämne – med angivande av specialarbetets art.

Jag kan förstå att statsrådet inte vill göra något bindande uttalande i dag, eftersom betygsutredningen förväntas avlämna sina förslag innevarande år. Men när det förslaget är klart för ställningstagande inom regeringen, hoppas jag att önskemålet om slopande av differentierade betyg i specialarbetena kan tillgodoses.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 21 Om utbildning av sjukgymnaster i Örebro

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara fru *Frænkel's* (fp) den 21 maj anmälda fråga, nr 208, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Fru Frænkel har frågat chefen för utbildningsdepartementet om han vill redogöra för det aktuella läget beträffande utbildningen av sjukgymnaster i Örebro. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Enligt statsmakternas beslut (prop. 1964:73, SU 1964:96, rskr 1964:216) skall den fortsatta utbyggnaden av bl. a. sjukgymnastutbildningen ske under kommunalt huvudmannaskap. Det ankommer därför på skolöver-

Nr 96

Torsdagen den
29 maj 1975

*Om utbildning av
sjukgymnaster i
Örebro*

Torsdagen den
29 maj 1975

*Om utbildning av
sjukgymnaster i
Örebro*

styrelsen att fatta beslut om anordnande av ifrågavarande utbildning.

Redan år 1972 inrättades sjukgymnastutbildning i Örebro. På grund av svårigheter att besätta vissa för utbildningen nödvändiga tjänster kunde utbildningen inte starta förrän vårterminen 1975.

Örebro läns landstingskommun – som är utbildningshuvudman och närmast ansvarig för utbildningen – hade då under tre terminer haft studierektor anställd enbart för att förbereda utbildningens start.

Då vissa initialsårigheter ändå uppstod i undervisningen kallade utbildningsdepartementet i slutet av april 1975 till en överläggning med representanter för bl. a. Örebro läns landstingskommun, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, Legitimerade sjukgymnasters förbund och Örebro-eleverna. Vid överläggningen rådde stor enighet om att utbildningen i Örebro skulle fullföljas som planerat.

Mot denna bakgrund har regeringen beslutat anordna ytterligare en praktisk-pedagogisk lärarkurs, främst avsedd för sjukgymnaster. Kursen kommer att förläggas till Örebro. I syfte att underlätta rekryteringen till de universitetslektorat i anatomi och fysiologi som är avsedda för bl. a. sjukgymnastutbildningen i Örebro, har vidare beslut fattats om att knyta dessa till Uppsala universitet. Tjänsterna inrättas som extra ordinarie. Härmed har de krav som ställts på utbildningsdepartementets medverkan blivit tillgodosedda.

Efter vad jag erfarit har landstingskommunen i en särskild skrivelse den 23 maj 1975 informerat samtliga sjukgymnastelever om den fortsatta utbildningen. Av denna skrivelse framgår bl. a. att frågan om medicinsk föreståndare och lärare för utbildningen kommer att lösas till nästa termin samt att viss stödundervisning kommer att anordnas med hänsyn till studiesituationen under vårterminen.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet för svaret och framför allt för det sista stycket i svaret. Av det förstår jag att man efter det att jag lämnat in min fråga informerat eleverna i Örebro om vad som skulle hända med dem och med den fortsatta utbildningen.

Man måste väl ändå konstatera att Örebroutbildningen startades med helt oacceptabla förutsättningar. Lärartjänsterna var inte besatta och man hade egentligen ingen garanti för hur förhållandena skulle kunna förbättras under terminen. Vad som verkligen förvånat mig är att myndigheterna inte tog lärdom av vad som hände i Göteborg. Jag minns mycket väl hur man 1966, precis som i Örebro, tog in t. o. m. dubbelt så mycket elever på vårterminen. Så fick de gå en termin, men en vecka innan terminen var slut meddelades eleverna att man inte kunde skaffa lärare för nästa termin, och då blev det en termins uppehåll för dessa elever.

Det var ju snudd på skandal i utbildningen, och jag tycker att hela den nu aktuella utbildningen också har varit snudd på skandal. Jag vet att eleverna har varit mycket missnöjda med undervisningens kvalitet.

*Om ytterligare
medelstillelning
för särskilda
stödåtgärder på
skolorrådet*

Elever har sagt att de frågar sig om de verkligen under den termin som gått har fått den utbildning de borde ha och om de, ifall de inte skulle ha fått fortsätta vid denna utbildningsanstalt, över huvud taget hade kunnat gå över till någon annan institution och där fortsätta sin utbildning. De trodde inte att de hade en tillräckligt kvalificerad grund för att fortsätta på samma nivå som andra.

Nu säger statsrådet i svaret att man skall ge eleverna en viss stöd- undervisning, och det tycker jag är väldigt positivt. Jag hoppas verkligen att denna stödundervisning kommer till stånd och att man på det sättet kan hjälpa eleverna att få låt mig säga litet bättre självkänsla.

Jag tycker att hela den här valhända hanteringen av sjukgymnastut- bildningen först i Göteborg och nu i Örebro inte har ökat förtroendet för svenskt utbildningsväsen bland Sveriges ungdom. Men jag hoppas som sagt att det skall bli bättre och att stödundervisning o. d. skall ges, så att eleverna får den utbildning som de bör ha.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 22 Om ytterligare medelstillelning för särskilda stödåtgärder på skolorrådet

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr *Nordstrandhs* (m) den 22 maj anmälda fråga, nr 210, och anförde:

Herr talman! Herr Nordstrandh har frågat mig när jag är i stånd att ge besked om ytterligare medelstillelning för särskilda stödåtgärder på skolorrådet.

Regeringen uppdrog den 17 april 1975 åt skolöverstyrelsen att inkomma med en redovisning av behovet av ytterligare medel till anslaget särskilda åtgärder på skolorrådet. Jag har erfarit att skolöverstyrelsen under juni månad kommer att avge en sådan redovisning. Först därefter är det möjligt att ta ställning till ett eventuellt ytterligare medelsbehov i enlighet med riksdagens beslut.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Hjelm-Wallén för svaret, och jag skall inskränka mig till ett par kommentarer och en följdfråga.

Jag noterar att statsrådet av skolöverstyrelsen har erfarit att man under juni månad kommer att avge en redovisning för de inkomna ansökningarna om pengar till stödåtgärder på skolorrådet. Jag har nämligen hört, fru statsråd, att skolöverstyrelsen inte menade sig behöva ha särskilt bråttom med redovisningen, utan sagt att de kunde ta det ganska lugnt med den eftersom det ändå inte kunde hända någonting förrän tilläggs- propositionen kom vid höstens riksmöte och att det var gott om tid.

Nu har i alla fall statsrådet erfarit att redovisningen skall komma under juni månad. Men om ärendet hade skyndats på när regeringens uppdrag

Torsdagen den
29 maj 1975

*Om ytterligare
medelstildelning
för särskilda
stödåtgärder på
skolområdet*

gavs borde redovisningen – för svårare är den inte att göra – kunnat föreligga i departementet vid det här laget. Detta sagt om skolöverstyrelsens såsande, för att anknäta till benämningen på stödåtgärderna.

Statsrådet säger att det i enlighet med riksdagens bud är möjligt att ta ställning till ett eventuellt ytterligare medelsbehov först när redovisningen och bedömningen av ansökningarna har inkommit. Det är fullt korrekt att det inte går att göra något innan dess. Men jag skulle vilja fråga statsrådet Lena Hjelm-Wallén: Tänker statsrådet ta ställning till ansökningarna och ge något förhandsmeddelande innan tilläggspropositionen kommer? Den kan tänkas komma först i slutet av oktober eller i november, och då är det litet väl sent för de kommuner som begärt medel att planera. Det är angeläget för dem att få något förhandsbesked så snart som möjligt.

Vill statsrådet sedan bedömningarna har inkommit från skolöverstyrelsen ge någon form av förhandsbesked så att de kan planera? Jag vill understryka att detta är ytterligt betydelsefullt och att dessa pengar, som jag sagt tidigare, är det bästa som hänt grundskolan på länge.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag vill erinra om att det var riksdagens utbildningsutskott som nämnde att om ytterligare medel skulle anses behövas skulle de komma på nästa tilläggsstat. Som herr Nordstrandh känner till föreligger denna inte förrän vid riksdagens höstmöte.

Vi har också vissa arbetsregler i såväl riksdagen som regeringen, och jag tänker för min del inte bryta mot dem. Denna fråga kommer att behandlas vid beredningsarbetet inför nästa tilläggsstat.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Riksdagens beslut var ett bifall till en motion av mig och några andra motionärer. Vi ville inte ansluta oss till andra motionärer som menade att dubbelt så mycket pengar som propositionen föreslog skulle anslås direkt. Vi tyckte att det var klokt att vänta för att se om det verkligen förelåg ett stort behov och vilken kvalitet det var på ansökningarna. Beslutet innebar att det slutliga beskedet skulle ges i en tilläggsproposition, och det står också implicit uttryckt i motionen.

När statsrådet nu förklarar att hon inte vill bryta mot gällande regler om att inte säga någonting om vad som kommer i en proposition måste jag säga att statsrådet verkligen är lojal nästan till döds. Det har ju hänt många gånger att statsråd har meddelat vad en proposition kommer att innehålla innan den föreligger. Jag skall inte trötta med att i denna sena stund räkna upp sådana exempel.

Statsrådet Lena Hjelm-Wallén borde kunna ge någon form av förhandsbesked innan tilläggspropositionen föreligger. Det förlåter säkert de kollegor som i årtal har syndat mot regeln att inte ge något sådant besked.

§ 23 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle finansutskottets betänkande nr 25, skatteutskottets betänkande nr 34 och socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 24 Kammaren åtskildes kl. 00.29.

In fidem

BENGT LAMBE

/Solveig Gemert

Nr 96

Torsdagen den
29 maj 1975
